

WYROK SĄDU (szósta izba w składzie powiększonym)

z dnia 16 czerwca 2011 r.*

W sprawie T-240/07

Heineken Nederland BV, z siedzibą w Zoeterwoude (Niderlandy),

Heineken NV, z siedzibą w Amsterdamie (Niderlandy),

reprezentowane przez T. Ottervangera oraz M. de Jonga, adwokatów,

strona skarżąca,

przeciwko

Komisji Europejskiej, reprezentowanej przez A. Bouqueta, S. Noëgo oraz A. Nijenhuisa, a następnie przez A. Bouqueta i S. Noëgo, działających w charakterze pełnomocników, wspieranych przez M. Slotbooma, adwokata,

strona pozwana,

* Język postępowania: niderlandzki.

mającej za przedmiot częściowe stwierdzenie nieważności decyzji Komisji C (2007) 1697 z dnia 18 kwietnia 2007 r. dotyczącej postępowania na mocy art. 81 WE (sprawa COMP/B/37.766 — Niderlandzki rynek piwa) oraz, tytułem żądania ewentualnego, wniosek o obniżenie kwoty grzywny nałożonej na skarżących,

SĄD (szósta izba w składzie powiększonym),

w składzie: V. Vadapalas (sprawozdawca), pełniący funkcję prezesa, A. Dittrich i L. Truchot, sędziowie,

sekretarz: J. Plingers, administrator,

uwzględniając procedurę pisemną i po przeprowadzeniu rozprawy w dniu 25 marca 2010 r.,

wydaje następujący

Wyrok

Okoliczności faktyczne leżące u podstaw sporu

- 1 Skarżące, Heineken Nederland BV i Heineken NV, należą do grupy Heineken (zwanej dalej „Heineken”), której działalność polega na produkcji i sprzedaży piwa. Heineken NV jest odpowiedzialna za zarządzanie grupą, podczas gdy Heineken Nederland jest spółką prowadzącą działalność w zakresie produkcji piwa. Heineken NV posiada, za pośrednictwem swojej spółki zależnej w 100% udziałów, Heineken Nederlands Beheer BV, całość akcji Heineken Nederland.

- 2 Heineken jest jednym z czterech głównych podmiotów niderlandzkiego rynku piwa. Innymi browarami zajmującymi wiodącą pozycję na tym rynku są, po pierwsze, grupa InBev (zwana dalej „InBev”), która przed 2004 r. była znana pod nazwą Interbrew i której zarząd powierzono spółce InBev NV, a produkcję spółce zależnej InBev Nederland NV, po drugie, grupa Grolsch (zwana dalej „Grolsch”), której zarząd powierzono spółce Koninklijke Grolsch NV oraz, po trzecie, spółka Bavaria NV.

- 3 Skarżące i trzy pozostałe główne browary prowadzące działalność na tym rynku sprzedają swoje piwo klientom końcowym, w szczególności za pośrednictwem dwóch kanałów dystrybucyjnych. Należy tym samym odróżnić z jednej strony obieg podmiotów „horeca”, czyli hotele, restauracje i kawiarnie, gdzie konsumpcja odbywa się na miejscu, oraz z drugiej strony obieg „food” – supermarketów, sklepów z winami i wyrobami spirytusowymi, w przypadku którego kupione piwo jest przeznaczone do konsumpcji domowej. Ten ostatni sektor obejmuje także segment piwa sprzedawanego pod marką dystrybutora. W gronie czterech browarów, o których mowa, jedynie InBev i Bavaria prowadzą działalność w tym segmencie.

- 4 Te cztery browary są członkami Centraal Brouwerij Kantoor (zwanej dalej „CBK”). Jest to organizacja federacyjna, która zgodnie ze swoim statutem reprezentuje interesy swoich członków oraz składa się ze zgromadzenia ogólnego oraz różnych komisji, takich jak komisja ds. „horeca” i komisja finansowa, przekształcona w komitet kierowniczy. Na posiedzenia organizowane w ramach CBK sekretariat tej organizacji sporządza zaproszenia i oficjalne protokoły numerowane w sposób ciągły i wysyłane uczestniczącym członkom.

Postępowanie administracyjne

- 5 Pismami z dnia 28 stycznia 2000 r. oraz z dni 3, 25 i 29 lutego 2000 r. InBev przedstawiła szereg oświadczeń na temat praktyk handlowych o charakterze ograniczającym

na niderlandzkim rynku piwa. Te oświadczenia zostały złożone w toku dochodzenia przeprowadzonego przez Komisję Wspólnot Europejskich, w szczególności w 1999 r., pod kątem praktyk kartelowych oraz ewentualnego nadużycia pozycji dominującej na belgijskim rynku piwa. Jednocześnie z tymi oświadczeniami InBev złożyła wnioski o złagodzenie kary zgodnie z komunikatem Komisji dotyczącym nienakładania grzywnien lub obniżenia ich kwoty w sprawach kartelowych (Dz.U. 1996, C 207, s. 4, zwanym dalej „komunikatem w sprawie współpracy”).

- 6 W dniach 22 i 23 marca 2000 r., w związku z oświadczeniami InBev, Komisja przeprowadziła kontrole w pomieszczeniach skarżących i przedsiębiorstwach, których dotyczy postępowanie. W latach 2001–2005 do skarżących oraz do pozostałych przedsiębiorstw skierowano kolejne żądania udzielenia dodatkowych informacji.
- 7 W dniu 30 sierpnia 2005 r. Komisja wysłała pismo w sprawie przedstawienia zarzutów do skarżących oraz do pozostałych przedsiębiorstw, których dotyczy postępowanie. Pismem z dnia 24 listopada 2005 r., w odpowiedzi na pismo w sprawie przedstawienia zarzutów, skarżące dostarczyły swoje uwagi na piśmie. Żaden z uczestników postępowania nie wniósł o przeprowadzenie przesłuchania.
- 8 Pismami z dnia 26 stycznia i dnia 7 marca 2006 r. Komisja przekazała skarżącej dodatkowe dokumenty. Były to w szczególności żądania udzielenia informacji skierowane do InBev oraz udzielone odpowiedzi na wspomniane żądania.
- 9 W dniu 18 kwietnia 2007 r. Komisja wydała decyzję C (2007) 1697 dotyczącą postępowania na mocy art. 81 WE (sprawa COMP/B/37.766 – niderlandzki rynek piwa, zwaną dalej „zaskarżoną decyzją”), której streszczenie opublikowano w *Dzienniku Urzędowym Unii Europejskiej* i która została doręczona skarżącym pismem z dnia 24 kwietnia 2007 r.

Zaskarżona decyzja

Rozpatrywane naruszenie

- ¹⁰ Artykuł 1 zaskarżonej decyzji stanowi, że skarżące i spółki InBev NV, InBev Nederland, Koninklijke Grolsch i Bavaria uczestniczyły w okresie od dnia 27 lutego 1996 r. do dnia 3 listopada 1999 r. w jednolitym i ciągłym naruszeniu art. 81 ust. 1 WE polegającym na szeregu porozumień lub uzgodnionych praktyk mających na celu ograniczenie konkurencji na wspólnym rynku.
- ¹¹ Naruszenie polegało, po pierwsze, na uzgadnianiu cen oraz podwyżek cen piwa w Niderlandach, zarówno w sektorze „horeca”, jak i w sektorze konsumpcji domowej, w tym w odniesieniu do piwa sprzedawanego pod marką dystrybutora, po drugie, na sporadycznym uzgadnianiu innych warunków handlowych w ramach oferty przeznaczonej dla klientów indywidualnych w sektorze „horeca” w Niderlandach, takich jak pożyczki udzielane przedsiębiorcom, oraz po trzecie, na sporadycznym podziale klientów, zarówno w sektorze „horeca”, jak i sektorze konsumpcji domowej w Niderlandach (art. 1 oraz motywy 257 i 258 zaskarżonej decyzji).
- ¹² Zgodnie z zaskarżoną decyzją antykonkurencyjne zachowania browarów miały miejsce podczas szeregu wielostronnych nieformalnych spotkań, podczas których regularnie obecne były cztery główne podmioty prowadzące działalność na niderlandzkim rynku piwa, a także podczas uzupełniających spotkań dwustronnych z udziałem przedstawicieli tych samych browarów, w różnej kombinacji. Zgodnie z zaskarżoną decyzją, spotkania te były tajne, czego uczestnicy byli świadomi, ponieważ wiedzieli, że nie są dozwolone (motywy 257–260 zaskarżonej decyzji).

- 13 A zatem, po pierwsze, w okresie od dnia 27 lutego 1996 r. do dnia 3 listopada 1999 r. odbyło się szereg spotkań wielostronnych zwanych „uzgodnieniami Catherijne” lub „komisją porządku obrad”. Zgodnie z zaskarżoną decyzją ustalono, że celem tych spotkań, koncentrujących się głównie na sektorze „horeca”, ale mogących odnosić się także do sektora konsumpcji domowej, było przede wszystkim uzgadnianie cen i podwyżek cen piwa, omawianie ograniczenia wysokości rabatów oraz podział klientów, a także uzgadnianie innych warunków handlowych. Podczas tych spotkań omawiano także ceny piwa sprzedawanego pod marką dystrybutora (motywy 85, 90, 98, 115–127 i 247–252 zaskarżonej decyzji).
- 14 Po drugie, w odniesieniu do dwustronnych kontaktów między browarami w zaskarżonej decyzji wskazano, że w dniu 12 maja 1997 r. miało miejsce spotkanie przedstawicieli InBev i Bavaria w celu przedyskutowania podwyżki cen piwa sprzedawanego pod marką dystrybutora (motyw 104 zaskarżonej decyzji). Ponadto zdaniem Komisji skarżące i Bavaria spotkały się w 1998 r. w celu przedyskutowania ograniczeń dotyczących punktów sprzedaży w sektorze „horeca” (motyw 189 zaskarżonej decyzji). Komisja wskazuje, że w dniu 5 lipca 1999 r. miały miejsce również kontakty dwustronne między skarżącymi a Grolschem dotyczące wyrównań przyznawanych klientom z sektora konsumpcji domowej, którzy dokonywali okresowych obniżek cen (motywy 212 i 213 zaskarżonej decyzji).
- 15 Wreszcie, zgodnie z zaskarżoną decyzją, w 1997 r. miały miejsce kontakty dwustronne i wymiana informacji pomiędzy InBev i Bawią poświęcone ogólnym dyskusjom dotyczącym cen piwa, a także dyskusje odnoszące się do marek dystrybutora. Kontakty dwustronne w formie wymiany poświęcone markom dystrybutora dotyczące również belgijskich browarów odbywały się także w czerwcu i lipcu 1998 r. Komisja precyzuje, że dyskusje te odbywały się w obecności skarżących oraz spółki Grolsch (motywy 105, 222–229 i 232–236 zaskarżonej decyzji).

- ¹⁶ Odpowiedzialność Heineken NV stwierdzono z tego powodu, że skoro w okresie trwania naruszenia Heineken Nederland była pośrednio albo bezpośrednio jej spółką zależną w 100%, to ta okoliczność, potwierdzona przez inne dokumenty w aktach, wskazywała, że wywierała ona decydujący wpływ na politykę handlową swojej spółki zależnej (motywy 400–414 zaskarżonej decyzji).

Grzywna nałożona na skarżące

- ¹⁷ Artykuł 3 lit. a) zaskarżonej decyzji nakłada na skarżące, solidarnie, grzywnę w wysokości 219 275 000 EUR.
- ¹⁸ W celu ustalenia kwoty tej grzywny Komisja zastosowała art. 23 ust. 2 rozporządzenia Rady (WE) nr 1/2003 z dnia 16 grudnia 2002 r. w sprawie wprowadzenia w życie reguł konkurencji ustanowionych w art. 81 WE i 82 WE (Dz.U. 2003, L 1, s. 1) oraz metodę przedstawioną w wytycznych w sprawie metody ustalania grzywien nakładanych na mocy art. 15 ust. 2 rozporządzenia nr 17 oraz art. 65 ust. 5 [EWWiS] (Dz.U. 1998, C 9, s. 3, zwanych dalej „wytycznymi”) (motywy 436 i 442 zaskarżonej decyzji). Zgodnie z tą metodą, ustalenia kwoty grzywny nałożonej na skarżące dokonano na podstawie wagi i okresu trwania naruszenia (motyw 437 zaskarżonej decyzji).
- ¹⁹ W szczególności naruszenie zostało zakwalifikowane jako „bardzo poważne”, ponieważ polegało ono głównie na regularnej koordynacji cen, podwyżek cen i innych warunków handlowych oraz na podziale klientów (motyw 440 zaskarżonej decyzji). Komisja uwzględniła także tajny i świadomy charakter zachowań antykonkurencyjnych, a także fakt, że naruszeniem zostało objęte całe terytorium Niderlandów i cały rynek piwa, to jest zarówno sektor „horeca”, jak i sektor konsumpcji domowej

(motywy 453 i 455 zaskarżonej decyzji). Poza tym Komisja wyjaśniła, że w niniejszej sprawie nie uwzględniono rzeczywistego wpływu zachowań antykonkurencyjnych na rynek niderlandzki, ponieważ ich zmierzenie było niemożliwe (motyw 452 zaskarżonej decyzji).

- 20 Ponadto Komisja potraktowała skarżące w sposób odmienny w celu uwzględnienia ich rzeczywistych ekonomicznych możliwości oraz ich indywidualnego znaczenia w stwierdzonych zachowaniach antykonkurencyjnych. W tym celu Komisja posłużyła się liczbami odpowiadającymi wielkości sprzedaży piwa osiągniętej przez skarżące w Niderlandach w 1998 r., czyli w ostatnim pełnym roku kalendarzowym naruszenia. Na tej podstawie skarżące zostały zaklasyfikowane do pierwszej kategorii, odpowiadającej kwocie wyjściowej wynoszącej 65 000 000 EUR (motyw 462 zaskarżonej decyzji).
- 21 W celu zapewnienia skutku odstrasżającego grzywny do kwoty wyjściowej zastosowano mnożnik 2,5, uwzględniając wysoki obrót Heinekena (motyw 464 zaskarżonej decyzji).
- 22 Ponieważ skarżące uczestniczyły w tym naruszeniu w okresie od dnia 27 lutego 1996 r. do dnia 3 listopada 1999 r., to jest przez okres 3 lat i 8 miesięcy, wyjściowa kwota została powiększona o 35% (motywy 465 i 466 zaskarżonej decyzji). Kwota podstawowa została zatem ustalona na 219 375 000 EUR.
- 23 Wreszcie Komisja przyznała obniżkę kwoty grzywny o 100 000 EUR, ponieważ stwierdziła, że w niniejszej sprawie postępowanie administracyjne trwało nierozsądnie długo (motywy 495–499 zaskarżonej decyzji).

Przebieg postępowania i żądania stron

- 24 Pismem złożonym w sekretariacie Sądu w dniu 4 lipca 2007 r. skarżące wniosły niniejszą skargę.
- 25 Decyzją z dnia 10 lutego 2010 r. Sąd na podstawie art. 14 § 1 oraz art. 51 § 1 regulaminu postępowania przed Sądem skierował sprawę do rozpoznania przed szóstą izbę w powiększonym składzie.
- 26 W ramach środków organizacji postępowania w dniu 12 lutego 2010 r. Sąd wezwał Komisję do udzielenia odpowiedzi na pytania na piśmie, na które udzieliła ona odpowiedzi w wyznaczonym terminie.
- 27 Na rozprawie w dniu 25 marca 2010 r. wysłuchano ustnych wystąpień stron i ich odpowiedzi na pytania ustnie postawione przez Sąd.
- 28 Z uwagi na niemożność uczestniczenia w obradach przez sędziego sprawozdawcę po zamknięciu procedury ustnej, sprawa została przydzielona nowemu sędziemu sprawozdawcy i niniejszy wyrok został poddany naradzie trzech sędziów, którzy złożyli pod nim podpisy zgodnie z art. 32 regulaminu postępowania.
- 29 Skarżące wnoszą do Sądu o:

— stwierdzenie nieważności zaskarżonej decyzji w całości albo w części w zakresie, w jakim dotyczy skarżących;

— uchylenie lub obniżenie nałożonej na nie grzywny;

— obciążenie Komisji kosztami postępowania.

³⁰ Komisja wnosi do Sądu o:

— oddalenie skargi;

— obciążenie skarżących kosztami postępowania.

Co do prawa

³¹ Na poparcie swojej skargi skarżące podnoszą jedenaście zarzutów, opartych, po pierwsze, na naruszeniu zasady dobrej administracji oraz art. 27 rozporządzenia nr 1/2003 w zakresie dotyczącym odmowy dostępu do odpowiedzi na pismo w sprawie przedstawienia zarzutów udzielonych przez pozostałe przedsiębiorstwa, których dotyczy postępowanie, po drugie, na naruszeniu zasady dobrej administracji, „zasady staranności” i zasady kontrydiktoryjności, wynikającym z utrzymywanego braku starannego i bezstronnego dochodzenia, po trzecie, na naruszeniu zasady domniemania niewinności, po czwarte, na uchybieniu rozsądnemu terminowi w ramach postępowania administracyjnego, po piąte, niedostatecznym charakterze dowodów naruszenia, po szóste, braku istnienia porozumienia lub uzgodnionych praktyk w rozumieniu art. 81 ust. 1 WE, po siódme, na błędnym ustaleniu długości okresu trwania naruszenia, po ósme, na naruszeniu art. 23 ust. 3 rozporządzenia nr 1/2003, wytycznych, zasad równego traktowania, pewności prawa i zasady proporcjonalności, jak również

obowiązku uzasadnienia odnośnie do ustalenia kwoty grzywny, po dziewiąte, błędnej ocenie okoliczności łagodzących, po dziesiąte, wpływie długości trwania postępowania administracyjnego na kwotę grzywny i, po jedenaste, na zbyt ograniczonym poziomie obniżenia kwoty grzywny, jakie Komisja przyznała z uwagi na długi okres trwania postępowania administracyjnego.

- ³² Sąd uważa, że w pierwszej kolejności należy zbadać zarzuty piąty, szósty i siódmy, których celem jest zasadniczo podważenie naruszenia, następnie zarzuty pierwszy, drugi, trzeci i czwarty, oparte na utrzymywanych uchybieniach proceduralnych i naruszeniu prawa do obrony, oraz wreszcie zarzuty ósmy, dziewiąty, dziesiąty i jedenasty, które dotyczą ustalenia kwoty grzywny.

W przedmiocie zarzutów piątego i szóstego, opartych odpowiednio na niedostatecznym charakterze dowodów naruszenia oraz braku istnienia porozumienia lub uzgodnionych praktyk w rozumieniu art. 81 ust. 1 WE

Argumenty stron

- ³³ W ramach piątego zarzutu skarżące twierdzą co do zasady, że dowody powołane przez Komisję w zaskarżonej decyzji są niewystarczające do stwierdzenia naruszenia art. 81 WE ponad wszelką wątpliwość. Taki wniosek Komisji jest tym samym sprzeczny z domniemaniem niewinności oraz obowiązkiem uzasadnienia.

- 34 W tym celu skarżące podważają wartość dowodową stanowiącego podstawowy trzon zaskarżonej decyzji oświadczenia InBev z tego powodu, że jest ono bardzo ogólne i zawiera sprzeczności oraz że jest częściowo oparte na informacjach uzyskanych od osób trzecich. W dodatku zarzucają one Komisji, że nie dokonała analizy, czy to oświadczenie złożono w sposób przemyślany i w następstwie dojrzałej refleksji, oraz że nie przychyliła się do zawartych w niej stwierdzeń o charakterze łagodzącym odpowiedzialność.
- 35 Skarżące uważają ponadto, że odrębne notatki sporządzone przez przedstawicieli niderlandzkich browarów w trakcie nielegalnych spotkań też są niewystarczające do stwierdzenia istnienia zachowania antykonkurencyjnego, ponieważ są fragmentaryczne.
- 36 W ramach szóstego zarzutu skarżące podważają zasadność i interpretację Komisji niektórych dowodów w postaci dokumentów stanowiących podstawę wniosku co do istnienia ogółu porozumień lub uzgodnionych praktyk ograniczających konkurencję.
- 37 Skarżące zaprzeczają okoliczności, że kontakty między browarami doprowadziły do porozumienia, ponieważ między nimi nigdy nie było zbieżności woli w celu uzgodnienia określonej linii postępowania na rynku.
- 38 Podważają one również istnienie uzgodnionej praktyki. W tym zakresie podnoszą, że dostępne dowody nie wskazują na to, że kontakty między browarami wyeliminowały albo przynajmniej znacznie zredukowały niepewność co do ich zachowania na rynku w przyszłości. Uważają one natomiast, że w wystarczającym stopniu wykazały, że zachowanie browarów na rynku określone było w sposób autonomiczny.

- 39 Skarżące twierdzą ponadto, że nielegalne spotkania nigdy nie miały celu antykonkurencyjnego. Dyskusje w trakcie tych spotkań dotyczyły wielu kwestii zgodnych z prawem, tak że rozmowy dotyczące sytuacji na rynku, w tym w sprawie cen konsumpcji na rynku konsumpcji domowej oraz ofert na rzecz kilku klientów „horeca” miały charakter okazjonalny i nieformalny.
- 40 Skarżące sprzeciwiają się wreszcie przypisaniu im odpowiedzialności w związku z dyskusjami między Interbrew i Bawarią dotyczącymi segmentu piwa sprzedawanego pod marką dystrybutora, segmentu, w którym nie prowadzą one działalności.
- 41 Komisja zaprzecza argumentom skarżących.

Ocena Sądu

- 42 W drodze zarzutu piątego skarżące zarzucają Komisji co do zasady niewykazanie w sposób wystarczający pod względem prawnym ustaleń co do faktów, na podstawie których doszła ona do wniosku co do istnienia naruszenia. W drodze ich zarzutu szóstego podważają one kwalifikacje przedmiotowego zachowania jako porozumienia lub uzgodnionej praktyki w rozumieniu art. 81 WE. Ponieważ te dwa zarzuty mają na celu podważenie stwierdzenia naruszenia, należy je zbadać łącznie.
- 43 Zgodnie z art. 81 ust. 1 WE niezgodne ze wspólnym rynkiem i zakazane są wszelkie porozumienia między przedsiębiorstwami, wszelkie decyzje związków przedsiębiorstw i wszelkie praktyki uzgodnione, które mogą wpływać na handel między państwami członkowskimi i których celem lub skutkiem jest zapobieżenie, ograniczenie lub zakłócenie konkurencji wewnątrz wspólnego rynku.

- 44 Do istnienia porozumienia w rozumieniu art. 81 ust. 1 WE wystarczy, aby dane przedsiębiorstwa wyraziły wspólną wolę postępowania na rynku w określony sposób (wyroki Sądu z dnia 17 grudnia 1991 r. w sprawie T-7/89 Hercules Chemicals przeciwko Komisji, Rec. s. II-1711, pkt 256; z dnia 20 marca 2002 r. w sprawie T-9/99 HFB i in. przeciwko Komisji, Rec. s. II-1487, pkt 199).
- 45 Można stwierdzić, że porozumienie w rozumieniu art. 81 ust. 1 WE jest zawarte w przypadku, gdy istnieje wola stron co do samej zasady ograniczenia konkurencji, nawet jeśli poszczególne elementy planowanego ograniczenia są wciąż przedmiotem negocjacji (zob. podobnie ww. w pkt 44 wyrok sprawie HFB i in. przeciwko Komisji, pkt 151–157, 206).
- 46 Pojęcie uzgodnionej praktyki oznacza pewien rodzaj koordynacji pomiędzy przedsiębiorstwami, która wprawdzie nie prowadzi jeszcze do zawarcia umowy we właściwym tego słowa znaczeniu, jednak pozwala na świadome zastąpienie związanego z konkurencją ryzyka praktyczną współpracą przedsiębiorstw (wyroki Trybunału z dnia 8 lipca 1999 r.: w sprawie C-49/92 P Komisja przeciwko Anic Participazioni, Rec. s. I-4125, pkt 115; w sprawie C-199/92 P Hüls przeciwko Komisji, Rec. s. I-4287, pkt 158).
- 47 W tym względzie art. 81 ust. 1 WE sprzeciwia się wszelkim kontaktom między podmiotami gospodarczymi, tak bezpośrednim, jak i pośrednim, które mogłyby wywrzeć wpływ na postępowanie aktualnego lub potencjalnego konkurenta na rynku bądź ujawnić temu konkurentowi postępowanie, które ten podmiot sam zdecydował lub planuje realizować na rynku, jeżeli celem lub skutkiem tych kontaktów jest ograniczenie konkurencji (zob. podobnie ww. w pkt 46 wyrok w sprawie Komisja przeciwko Anic Participazioni, pkt 116, 117).
- 48 Należy przypomnieć, odnośnie do przeprowadzenia dowodu naruszenia art. 81 ust. 1 WE, że na Komisji ciąży obowiązek wykazania stwierdzonego przez nią naruszenia i przedstawienia dowodów, które w sposób wystarczający pod względem

prawnym wykażą istnienie okoliczności faktycznych stanowiących naruszenie (wyroki Trybunału z dnia 17 grudnia 1998 r. w sprawie C-185/95 P Baustahlgewebe przeciwko Komisji, Rec. s. I-8417, pkt 58; ww. w pkt 46 wyrok w sprawie Komisja przeciwko Anic Partecipazioni, pkt 86).

- 49 Komisja jest zatem zobowiązana do dostarczenia dokładnych i zgodnych dowodów na poparcie istnienia naruszenia (zob. podobnie wyrok Sądu z dnia 6 lipca 2000 r. w sprawie T-62/98 Volkswagen przeciwko Komisji, Rec. s. II-2707, pkt 43 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 50 Niemniej jednak należy podkreślić, że nie każdy z dowodów dostarczonych przez Komisję musi odpowiadać tym kryteriom w odniesieniu do każdego elementu naruszenia. Wystarczy, żeby całościowo oceniany zbiór poszlak przywołanych przez tę instytucję odpowiadał temu wymogowi (zob. wyrok Sądu z dnia 8 lipca 2004 r. w sprawach połączonych T-67/00, T-68/00, T-71/00 i T-78/00 JFE Engineering i in. przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. II-2501, pkt 179, 180 oraz przytoczone tam orzecznictwo).
- 51 Biorąc pod uwagę fakt, że zakaz porozumień antykonkurencyjnych jest powszechnie znany, nie można wymagać od Komisji, by przedstawiła dokumenty poświadczające w wyraźny sposób nawiązanie kontaktu między omawianymi podmiotami gospodarczymi. Fragmentaryczne i pojedyncze dane, którymi mogłaby dysponować Komisja, powinny w każdym razie móc być uzupełnione wnioskowaniem pozwalającym na odtworzenie istotnych okoliczności. Istnienie praktyki antykonkurencyjnej lub porozumienia antykonkurencyjnego może więc zostać wyprowadzone z szeregu zbieżnych zdarzeń i poszlak, które – analizowane łącznie – mogą stanowić, w braku innego spójnego wytłumaczenia, dowód naruszenia reguł konkurencji (wyrok Trybunału z dnia 7 stycznia 2004 r. w sprawach połączonych C-204/00 P, C-205/00 P, C-211/00 P, C-213/00 P, C-217/00 P i C-219/00 P Aalborg Portland i in. przeciwko Komisji, Rec. s. I-123, pkt 55–57).

- 52 W przypadku gdy Komisja dostarczyła dowód z dokumentów na poparcie swojego stwierdzenia istnienia porozumienia lub praktyki o charakterze antykonkurencyjnym, uczestnicy postępowania, którzy podważają to stwierdzenie przed Sądem, są zobowiązani nie tylko do samego przedstawienia przekonującej alternatywy dla stanowiska Komisji, lecz również do wykazania, że dowody przytoczone w zaskarżonej decyzji w celu wykazania istnienia naruszenia są niewystarczające (ww. w pkt 50 wyrok w sprawach połączonych JFE Engineering i in. przeciwko Komisji, pkt 187).
- 53 Jeśli chodzi o zakres kontroli sądowej, należy przypomnieć, że zgodnie z utrwalonym orzecnictwem w przypadku gdy do Sądu wpływa skarga o stwierdzenie nieważności decyzji wydanej na podstawie art. 81 ust. 1 WE, powinien on zasadniczo dokonać całościowej kontroli po kątem tego, czy spełnione są przesłanki zastosowania art. 81 ust. 1 WE (zob. wyrok Sądu z dnia 26 października 2000 r. w sprawie T-41/96 Bayer przeciwko Komisji, Rec. s. II-3383, pkt 62 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 54 Istnienie wątpliwości po stronie Sądu musi być rozstrzygane na korzyść przedsiębiorstwa będącego adresatem decyzji stwierdzającej naruszenie, zgodnie z zasadą domniemania niewinności, która jako zasada ogólna prawa Unii Europejskiej ma zastosowanie między innymi do postępowań dotyczących naruszeń obowiązujących dla przedsiębiorstw reguł konkurencji i mogących doprowadzić do nałożenia grzywnien lub okresowych kar pieniężnych (ww. w pkt 46 wyrok w sprawie Hüls przeciwko Komisji, pkt 149, 150; wyrok Sądu z dnia 27 września 2006 r. w sprawach połączonych T-44/02 OP, T-54/02 OP, T-56/02 OP, T-60/02 OP i T-61/02 OP Dresdner Bank i in. przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. II-3567, pkt 60, 61).
- 55 W świetle tych stwierdzeń należy zbadać, czy Komisja w niniejszej sprawie ustaliła w sposób wystarczający pod względem prawnym, że postępowanie skarżącej stanowi naruszenie art. 81 ust. 1 WE.

— W przedmiocie oświadczenia InBev

- 56 Należy podnieść przede wszystkim, że Komisja opiera się w dużej mierze (zob. w szczególności motywy 40–62 zaskarżonej decyzji) na oświadczeniu złożonym przez InBev w ramach jej wniosku o złagodzenie kary w pismach z dnia 28 stycznia, 3, 25 i 29 lutego 2000 r., uzupełnionych załączonymi oświadczeniami pięciu dyrektorów InBev (motywy 34 i 40 zaskarżonej decyzji, zwanymi dalej, jako całość, „oświadczeniem InBev”).
- 57 Z zaskarżonej decyzji wynika, że w oświadczeniu InBev wskazano na istnienie „różnych form uzgodnień [...] pomiędzy browarami na niderlandzkim rynku piwa”, dokonując rozróżnienia pomiędzy oficjalnymi zebraniem zgromadzenia ogólnego CBK, nieformalnymi spotkaniami komisji finansowej CBK oraz „innymi spotkaniami” równoległymi, znanymi pod nazwą „uzgodnienia Catherijne”, których skład zmieniał się i co do których InBev oświadcza, że nie znalazła śladów pisemnych. „Inne spotkania” można w szczególności podzielić na: „i) spotkania dyrektorów horeca czterech głównych browarów (Heineken, Interbrew, Grolsch i Bavaria) [...]; ii) wspólne spotkania dyrektorów horeca i dyrektorów ds. konsumpcji domowej (dwa w 1998 r.) oraz iii) spotkania dyrektorów ds. konsumpcji domowej (jedno w 1999 r. [...])” (motywy 41–46 zaskarżonej decyzji).
- 58 Zgodnie z oświadczeniem InBev komisja finansowa „obejmowała oficjalny porządek obrad, ale stanowiła także forum dyskusji na temat określania cen dla sektora konsumpcji domowej i sektora horeca [; z] tych dyskusji nie był sporządzany żaden protokół” (motyw 43 zaskarżonej decyzji).
- 59 Zgodnie z tym samym oświadczeniem tematy omawiane podczas „innych spotkań” obejmowały także zarówno sektor „horeca”, jak i sektor konsumpcji domowej oraz piwo sprzedawane pod marką dystrybutora (motyw 47 zaskarżonej decyzji).

- 60 Po pierwsze, w odniesieniu do sektora „horeca” omawiano dwa główne tematy: „[I] stniało podstawowe porozumienie dotyczące określania maksymalnych rabatów od wielkości sprzedaży dla sektora horeca [...], innym tematem dyskusji były inwestycje realizowane w sektorze horeca [; i] deą było utrzymanie status quo w sektorze i uniknięcie przejmowania klientów innych browarów” (motyw 48 zaskarżonej decyzji).
- 61 Dyrektor InBev wskazuje, że nie zna dokładnej treści wspomnianego porozumienia, a inny dyrektor opisuje je jako „bardzo złożone i ogólne porozumienie co do systemu stopniowania rabatów (rabaty przyznawane sektorowi horeca), w którym nigdy nie uczestniczyliśmy”, wskazując, że „[u] zgodnienie polegało na codwumiesięcznym spotkaniu dyrektorów horeca, podczas którego omawiali oni znane naruszenia »zasady« (choćby była ona niejednoznaczna; mówiło się o nadużyciu rynku)” (motyw 48 zaskarżonej decyzji).
- 62 Po drugie, w odniesieniu do sektora konsumpcji domowej, zgodnie z oświadczeniem InBev, dyskusje dotyczyły zarówno poziomu cen w ogólności, jak i szczególnego tematu piwa sprzedawanego pod marką dystrybutora.
- 63 W odniesieniu do poziomu cen w ogólności jeden z dyrektorów InBev oświadcza, że „było zwyczajem, że browar podwyższał ceny po wcześniejszym ogłoszeniu tej informacji zaprzyjaźnionym browarom [...] inicjatywa pochodziła zawsze od jednego z dużych browarów, a co do zasady od Heinekena [; w] takim przypadku pozostałe browary dysponowały czasem koniecznym do przyjęcia stanowiska [; o] ile browary wspólnie dostosowywały co do zasady swe ceny, każdy z nich prowadził i utrzymywał jednak swą własną politykę cen” (motyw 51 zaskarżonej decyzji).
- 64 W odniesieniu do piwa sprzedawanego pod marką dystrybutora InBev wskazuje, że dyskusje na temat cen były prowadzone pomiędzy niderlandzkimi podmiotami tego segmentu (Bawaria i Oranjeboom, następnie przejęta przez Interbrew) od 1987 r. Dodaje, że „[o] bydwie strony zrozumiały, po przedyskutowaniu tego także wspólnie, że

nie akceptują żadnej ingerencji w kręgi klientów marek dystrybutorów, która doprowadziłaby do utraty wielkości sprzedaży” (motyw 52 zaskarżonej decyzji).

⁶⁵ Odnośnie do działalności Heinekena i Grolscha w tym sektorze to zgodnie z oświadczeniem InBev „[n]iderlandzki rynek charakteryzuje się znaczną różnicą pomiędzy cenami piw sprzedawanych pod marką dystrybutora (»marki B«) oraz [innymi markami (»marki A«);] Heineken, który nie prowadzi działalności w sektorze marek dystrybutora, zawsze odmawiał podwyżek cen w odniesieniu do marek A, a także nie podwyższał cen piw sprzedawanych pod marką dystrybutora [; w] ten sposób wywierał on pośrednią presję w szczególności na producentów marek dystrybutora, takich jak Bavaria i Interbrew” (motyw 53 zaskarżonej decyzji).

⁶⁶ InBev oświadcza, że ceny marek dystrybutora także były omawiane przez cztery browary, czyli innymi słowy także w obecności Grolscha, w ramach szerszego tematu różnic, jakie należy utrzymać pomiędzy cenami marek piwa. Zgodnie z oświadczeniem InBev, „Heineken i Grolsch nie podwyższały cen przez wiele lat, a ceny piw markowych i piw marki dystrybutora innych browarów także nie wzrosły[; p]rzez ostatnie lata Bavaria i Interbrew, a następnie Grolsch podwyższyły ceny” (motyw 54 zaskarżonej decyzji). Podniesiono także, że „[t]rzy do czterech lat temu te nieformalne konsultacje zostały włączone do uzgodnień Catherijne dotyczących horeca, w których uczestniczyli także przedstawiciele CBK [; p]o kilku spotkaniach postanowiono ponownie podzielić te spotkania na spotkania dotyczące konsumpcji domowej i spotkania horeca” (motyw 54 zaskarżonej decyzji).

⁶⁷ InBev oświadcza poza tym, że objęcie określonej części rynku przez browar belgijski Martens w latach 1996–1997 doprowadziło do „porozumienia pomiędzy browarami belgijskimi a niderlandzkimi prowadzącymi działalność na rynku marek dystrybutora[; o]dbyły się dwa spotkania [w hotelu w] Bredzie w 1998 r. [...; u]zgodniono

przestrzeganie odnośnych wielkości sprzedaży marek dystrybutorów sprzedawanych klientom z siedzibą w Niderlandach i w Belgii” (motyw 55 zaskarżonej decyzji).

- 68 Zgodnie z oświadczeniami dyrektorów InBev „inne spotkania” były organizowane, aby upewnić się wzajemnie co do „ograniczonej agresywności” na rynku (motyw 46 zaskarżonej decyzji).
- 69 W swojej odpowiedzi na żądanie udzielenia informacji z dnia 19 grudnia 2001 r. InBev wskazuje, że „porządki obrad z lat poprzednich i notatki z nieformalnych spotkań zostały zniszczone pod koniec listopada 1998 r. [; w] tym okresie zaczęto ujawniać na rynku istnienie praktyk uzgodnionych pomiędzy browarami niderlandzkimi i pojawiła się obawa kontroli ze strony niderlandzkiego organu ds. konkurencji [; p]orządki obrad były niszczone jeszcze w kolejnych latach” (motyw 61 zaskarżonej decyzji).
- 70 Na wstępie należy zauważyć, że żaden przepis ani żadna ogólna zasada prawa Unii nie zakazuje Komisji wykorzystania przeciwko danemu przedsiębiorstwu oświadczeń innych oskarżanych przedsiębiorstw. Gdyby tak nie było, ciężar dowodu zachowań sprzecznych z art. 81 WE i 82 WE, który spoczywa na Komisji, byłby nie do udźwignięcia i nie do pogodzenia z misją nadzoru właściwego stosowania tych przepisów, którą nakłada na nią traktat WE (zob. ww. w pkt 50 wyrok w sprawach połączonych JFE Engineering i in. przeciwko Komisji, pkt 192 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 71 W niniejszym przypadku skarżące nie podważają wskazówek zawartych w oświadczeniu InBev, zgodnie z którymi odbyły się spotkania przedstawicieli niderlandzkich producentów piwa. Nie podważają one także, że były reprezentowane podczas większości tych spotkań oraz że spotkania te były okazją do nieformalnych dyskusji na temat ogólnej sytuacji na rynku piwa. Ponadto przyznają one w skardze, że podczas tych spotkań wyrażane były także niepokoje w odniesieniu do poziomu cen konsumpcji oraz w odniesieniu do problemów związanych z pewnymi klientami.

- 72 Tymczasem skarżące zaprzeczają, że dyskusje prowadzone podczas tych spotkań miały doprowadzić do zawarcia nielegalnego porozumienia lub zobowiązania do uzgodnionej praktyki. Podnoszą one, że spotkania dotyczyły zasadniczo tematów zgodnych z prawem i że o ile omawiano sytuację na rynku, nie czyniono tego w celach antykonkurencyjnych. W tym względzie skarżące podważają wiarygodność oświadczenia InBev, podnosząc, że jest ono mocno niejednoznaczne i niespójne oraz że częściowo zawiera stwierdzenia nieznane bezpośrednio autorom oświadczeń, zawierając tym samym „dowód uzyskany od świadków ze słyszenia”.
- 73 Odnosnie do wewnętrznie sprzecznego charakteru oświadczenia InBev skarżące za-uwają, że zawiera ono szereg oświadczeń odciążających.
- 74 Z jednej strony chodzi o oświadczenia, o których nie ma wzmianki w zaskarżonej decyzji, zgodnie z którymi „dyskusja składała się z rozmowy o znanych przypadkach naruszenia systemu stopniowania rabatów (które były zresztą mocno niejednoznaczne) [; w] terenie każdy postępował wedle własnego rozumienia”; „[n]asze zachowanie na rynku było zorientowane w sposób bardzo agresywny na zdobycie nowych klientów – również w drodze przyznawanych rabatów”; „[d]ziałaliśmy zatem w sposób całkowicie zgodny z prawem”; „[InBev] nie zawarła żadnego porozumienia i niczego nie przestrzegala”; „uzgodnienie [Catherijne] nie miało żadnego konkretnego rezultatu w zakresie skutków na rynku [...; a]ni razu przy okazji tych dwóch sytuacji nie rozmawialiśmy w sposób konkretny o zachowaniu na rynku [; s]potkanie miało raczej charakter nieformalny”; „[n]igdy nie stwierdziłem, że spotkanie [CBK] przedłużono przez dyskusje na tematy wrażliwe dla rynku [; z]awsze jest możliwe, że takie spotkania stwarzają okazje do nieformalnych rozmów dwustronnych, lecz w mojej opinii nie wchodziło to w grę”.
- 75 Z drugiej strony skarżące odwołują się do niektórych fragmentów oświadczeń powoływanych w zaskarżonej decyzji, zgodnie z którymi: „Interbrew twierdzi, że to uzgodnienie nigdy nie miało istotnych skutków dla rynku jako takiego i w ostatnim

czasie miało mniej intensywny charakter [...; d]yskusje miały charakter bardzo ogólny” (motyw 45 zaskarżonej decyzji); „[d]yskutowano przede wszystkim w celu stworzenia wzajemnego wrażenia, że nie będziemy na rynku wykonywać gwałtownych ruchów [; w] niewielkim stopniu rozważano kwestię stopniowania rabatów i punktów sprzedaży [; w] rzeczywistości każdy traktował innego jak idiotę [; w] ostatnich latach spotkania te były coraz bardziej pozbawione treści, a praktyki uzgodnione nabrały niejednoznacznego charakteru” (motyw 46 zaskarżonej decyzji); „[i]stniało także bardzo złożone i ogólne porozumienie dotyczące rabatów (przyznawanych w sektorze horeca), przy którym nigdy nie współpracowaliśmy [; p]onadto nigdy nie widziałem jakiegokolwiek dokumentu na ten temat” (motyw 48 zaskarżonej decyzji).

⁷⁶ Według skarżących oświadczenia te poza tym, że są niekonkretne, są niezgodne z wnioskami Komisji odnośnie do istnienia przedmiotowego naruszenia. Wynika stąd w opinii skarżących, że rozmowy między browarami miały charakter bardzo ogólny, że nie zawarto żadnego porozumienia, że InBev nie przestrzegała żadnego ukartowanego układu oraz że uzgodnienie nie miało żadnych skutków względem rynku.

⁷⁷ Należy przede wszystkim stwierdzić, że wnioski wyciągnięte przez skarżące na podstawie niektórych elementów oświadczenia InBev, wskazujących na ogólny charakter dyskusji, brak porozumienia w niektórych sektorach oraz brak wpływu dyskusji na postępowanie browarów na rynku, nie mogą same z siebie podważyć stwierdzenia Komisji dotyczącego istnienia naruszenia.

⁷⁸ Co do podnoszonego ogólnego charakteru wspomnianego oświadczenia należy bowiem przypomnieć, że Komisja często jest zobowiązana do udowodnienia istnienia naruszenia w warunkach mało sprzyjających temu zadaniu, ponieważ od czasu wystąpienia okoliczności faktycznych stanowiących naruszenie mogło upłynąć wiele lat, i że wiele przedsiębiorstw objętych dochodzeniem nie współpracowało aktywnie z Komisją. Jeżeli więc Komisja jest zobligowana do wykazania, że bezprawne porozumienie o podziale rynków zostało zawarte, byłoby nadmiernym wymogiem,

aby dostarczyła ona jeszcze dowodu szczególnego mechanizmu, za którego pomocą cel ten miałby być osiągnięty. Przedsiębiorstwu winnemu naruszenia byłoby bowiem zbyt łatwo uniknąć jakiejkolwiek kary, jeżeli mogłoby ono podnieść argument, że informacje przedstawione w odniesieniu do funkcjonowania bezprawnego porozumienia są zbyt niejasne w sytuacji, w której istnienie porozumienia i jego antykonkurencyjny cel zostały wykazane w sposób wystarczający. Przedsiębiorstwa mogą skutecznie bronić się w takiej sytuacji, o ile mają możliwość odniesienia się do wszystkich dowodów obciążających przytoczonych przez Komisję (ww. w pkt 50 wyrok w sprawach połączonych JFE Engineering i in. przeciwko Komisji, pkt 203; zob. także podobnie wyrok Trybunału z dnia 25 stycznia 2007 r. w sprawach połączonych C-403/04 P i C-405/04 P Sumitomo Metal Industries i Nippon Steel przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. I-729, pkt 50).

⁷⁹ Następnie, odnośnie do podnoszonych wskazówek dotyczących braku wpływu spornego zachowania na rynek, z samego tekstu przepisu art. 81 WE wynika, że porozumienia i praktyki uzgodnione pomiędzy przedsiębiorstwami są zakazane, niezależnie od jakiegokolwiek wpływu na rynek, w przypadku gdy mają one cel antykonkurencyjny (ww. w pkt 46 wyroki Trybunału w sprawie Hüls przeciwko Komisji, pkt 163–166; z dnia 4 czerwca 2009 r. w sprawie C-8/08 T-Mobile Netherlands i in., Zb.Orz. s. I-4529, pkt 29).

⁸⁰ O ile zatem Komisja ustaliła istnienie porozumień i praktyk uzgodnionych o celu antykonkurencyjnym, ustalenie to nie może być podważone przez wskazówki wynikające z braku stosowania tajnych porozumień lub z braku ich wpływu na rynek.

⁸¹ W odniesieniu do zawartych w oświadczeniu InBev podnoszonych wskazówek co do braku porozumienia w sektorze konsumpcji domowej i w sektorze „horeca” należy zauważyć, że fragmenty wskazane przez skarżącą w tym kontekście nie prowadzą w żaden sposób do wykluczenia istnienia porozumienia lub praktyki uzgodnionej w omawianych sektorach.

- 82 Co do sektora konsumpcji domowej (sprzedaż detaliczna) po stwierdzeniu dyrektora InBev, zgodnie z którym „[n]ie istnieje porozumienie w [tym] sektorze”, następuje konkretny opis mechanizmu uzgadniania cen, stosowanego przez browary. Istotny fragment ma brzmienie następujące (motyw 51 zaskarżonej decyzji):

„Nie istniało porozumienie w sektorze sprzedaży detalicznej (»food«). Co do podwyżek cen piwa było zwyczajem, że browar podwyższał ceny po wcześniejszym ogłoszeniu tej informacji zaprzyjaźnionym browarom. Jeśli jedna ze stron ogłaszała taką informację, przeprowadzano dyskusję na temat wpływu takiej podwyżki na rynek; jednakże mimo wszystko podwyżka ceny piwa miała miejsce. Inicjatywa pochodziła zawsze od jednego z dużych browarów, a co do zasady od Heinekena. W takim przypadku pozostałe browary dysponowały czasem koniecznym do przyjęcia stanowiska. O ile browary wspólnie dostosowywały co do zasady swe ceny, każdy z nich prowadził i utrzymywał jednak swą własną politykę cen”.

- 83 W tym kontekście sama okoliczność, że dyrektor InBev odwołał się do braku „porozumienia”, nie może stanowić ważnego argumentu, ponieważ zadaniem Komisji i w danym przypadku Sądu jest dokonanie kwalifikacji prawnej postępowania opisanego w oświadczeniach przedstawicieli danych przedsiębiorstw.

- 84 W odniesieniu do podnoszonego braku porozumienia i respektowania porozumienia w sektorze „horeca” należy stwierdzić, że oświadczenie dyrektora InBev, zgodnie z którym „[InBev] nie zawarła żadnego porozumienia i niczego nie przestrzegała”, nie podważa wniosku co do istnienia porozumienia w rozumieniu art. 81 ust. 1 WE. Ten sam dyrektor InBev w swoim oświadczeniu wyraźnie podnosi bowiem istnienie z jednej strony „bardzo złożonego i ogólnego porozumienia dotyczącego rabatów (przyznawanych w sektorze horeca)”, a z drugiej strony porozumienia, którego celem było „uniknięcie zbyt dużej liczby zmian w sektorze horeca”.

- ⁸⁵ Z powyższego wynika, że nie należy uznać twierdzeń skarżących dotyczących sprzecznego charakteru oświadczenia InBev. W tym względzie należy również oddalić ich argument oparty na rzekomo selektywnym sposobie wykorzystania przez Komisję tego oświadczenia w zakresie, w jakim nie wzięła ona pod uwagę podnoszonych sprzeczności.
- ⁸⁶ Skarżące nie wykazały zatem istnienia podnoszonych sprzeczności, które mogłyby osłabić wiarygodność oświadczenia InBev.
- ⁸⁷ Ponadto twierdząc, że oświadczenie InBev zawiera „dowód uzyskany od świadków ze słyszenia”, skarżące powołują się na fragmenty, według których „Interbrew nigdy nie widziała dokumentu zawierającego porozumienie w sprawie rabatów, do którego nawiązywały dyskusje, lecz ogólna reguła wydawała się znana” (motyw 45 zaskarżonej decyzji), „[j]a osobiście nie znam tego porozumienia (w sprawie systemu rabatów) i nie widziałem też dokumentu, który tego dotyczył”, oraz „[n]ie znam dokładnej treści porozumienia [...], p]onadto nigdy nie widziałem jakiegokolwiek dokumentu na ten temat”.
- ⁸⁸ Należy zauważyć, że fragmenty powołane przez skarżące dotyczą wyłącznie kwestii istnienia porozumienia w sprawie (systemu) rabatów przyznawanych klientom w sektorze „horeca”. W tej szczególnej kwestii moc dowodowa oświadczenia InBev jest z pewnością ograniczona z uwagi na fakt braku dowodu bezpośredniego. Wiarygodność wskazówek dostarczonych odnośnie do istnienia „systemu rabatów” jest niemniej jednak wzmocniona okolicznościami, że po pierwsze, pochodzą one z dwóch różnych źródeł oraz, po drugie, zawierają one szczegółowe informacje dotyczące „systemu rabatów”, to jest dokładnej kwoty maksymalnego rabatu (motyw 48 zaskarżonej decyzji). Istnienie „systemu rabatów” jest ponadto potwierdzone dwoma niezależnymi dowodami InBev, to jest odrębnymi notatkami członka zarządu spółki Bavaria dotyczącymi spotkania w dniu 1 maja 1997 r. (motyw 92 zaskarżonej decyzji) oraz dyrektora sektora „horeca” w spółce Bavaria dotyczącymi spotkania w dniu 12 marca 1998 r. (przedstawione w motywie 143 zaskarżonej decyzji).

89 Argumentacja skarżących podnosząca istnienie „dowodów uzyskanych od świadków ze słyszenia” nie jest zatem w stanie podważyć wniosków opartych na oświadczeniu InBev.

90 Wreszcie co do ogólnej oceny wiarygodności oświadczenia InBev należy stwierdzić, że wbrew temu, co utrzymuje skarżąca, Komisja słusznie mogła przyznać oświadczeniu InBev wyjątkowo wysoką wartość dowodową, biorąc pod uwagę, że chodzi o odpowiedź udzieloną w imieniu przedsiębiorstwa jako takiego, której wiarygodność przekracza wiarygodność, jaką mogłaby mieć odpowiedź udzielona przez jego pracownika, niezależnie od jego doświadczenia lub jego osobistej opinii. Należy także zauważyć, że oświadczenie InBev jest wynikiem dochodzenia wewnętrznego przeprowadzonego przez przedsiębiorstwo i że zostało przedłożone Komisji przez adwokata, który miał zawodowy obowiązek działania w interesie tego przedsiębiorstwa. Nie mógł on zatem tak łatwo przyznać, że istnieje naruszenie, nie rozważając konsekwencji takiego kroku (zob. podobnie wyroki Sądu z dnia 20 marca 2002 r. w sprawie T-23/99 LR AF 1998 przeciwko Komisji, Rec. s. II-1705, pkt 45; ww. w pkt 50 w sprawach połączonych JFE Engineering i in. przeciwko Komisji, pkt 206).

91 Ponadto z orzecznictwa wynika, że nawet jeśli należy zasadniczo założyć pewną podejrzliwość w odniesieniu do dobrowolnych zeznań głównych uczestników bezprawnego porozumienia ze względu na to, iż uczestnicy ci prawdopodobnie będą zmierzać do umniejszenia znaczenia swojego udziału w naruszeniu i wyolbrzymienia udziału pozostałych uczestników, fakt wystąpienia o zastosowanie komunikatu w sprawie współpracy w celu uzyskania zmniejszenia wysokości grzywny nie musi koniecznie stanowić zachęty do przedkładania nieprawdziwych dowodów dotyczących pozostałych uczestników inkryminowanego kartelu. Jakakolwiek próba wprowadzenia Komisji w błąd mogłaby bowiem podać w wątpliwość szczerść wnioskodawcy, jak również pełny zakres współpracy, a tym samym wystawić na niebezpieczeństwo szansę skorzystania przez niego w pełni z komunikatu w sprawie współpracy (wyrok Sądu z dnia 16 listopada 2006 r. w sprawie T-120/04 Peróxidos Orgánicos przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. II-4441, pkt 70).

- ⁹² Należy przypomnieć, że oświadczenia przedsiębiorstwa oskarżonego o udział w kartelu, którego prawdziwość jest kwestionowana przez kilka innych przedsiębiorstw, którym także zarzuca się udział w kartelu, nie można uznać za stanowiące wystarczający dowód na istnienie naruszenia popełnionego przez te ostatnie, jeżeli nie jest ono poparte innymi dowodami (zob. podobnie wyroki Sądu z dnia 14 maja 1998 r. w sprawie T-337/94 Enso-Gutzeit przeciwko Komisji, Rec. s. II-1571, pkt 91; w ww. w pkt 50 w sprawach połączonych JFE Engineering i in. przeciwko Komisji, pkt 219).
- ⁹³ Samo oświadczenie InBev nie może być zatem wystarczające do wykazania istnienia naruszenia, lecz musi zostać poparte innymi dowodami.
- ⁹⁴ Niemniej jednak należy stwierdzić, że ze względu na wiarygodność oświadczenia InBev wymagany w niniejszym przypadku stopień wzmocnienia dowodu jest niższy, zarówno pod względem szczegółowości, jak i intensywności, co nie miałoby miejsca, gdyby oświadczenie to nie było szczególnie wiarygodne. Należy zatem uznać, że gdyby należało orzec, iż pewien zbiór zgodnych poszlak pozwala na potwierdzenie istnienia i pewnych szczególnych aspektów praktyk przytoczonych w oświadczeniu InBev i określonych w art. 1 zaskarżonej decyzji, to w takiej sytuacji samo wspomniane oświadczenie mogłoby wystarczyć do potwierdzenia innych aspektów zaskarżonej decyzji. Poza tym, o ile dokument nie jest jawnie sprzeczny z oświadczeniami InBev dotyczącymi istnienia lub zasadniczej treści inkryminowanych praktyk, wystarczy, by potwierdzał on istotne elementy opisanych w nim praktyk, aby miał on pewną wartość jako dowód potwierdzający w ramach szeregu dowodów obciążających (zob. podobnie ww. w pkt 50 wyrok w sprawach połączonych JFE Engineering i in. przeciwko Komisji, pkt 220 i przytoczone tam orzecznictwo).
- ⁹⁵ W świetle powyższych rozważań w celu poparcia ustaleń wynikających z oświadczenia InBev należy zbadać argumenty skarżącej dotyczące innych dowodów przytoczonych przez Komisję w zaskarżonej decyzji.

— W przedmiocie innych dowodów

- ⁹⁶ W zaskarżonej decyzji Komisja wskazuje, że oświadczenie InBev jest poparte szeregiem dokumentów wewnętrznych sporządzonych przez skarżącą i trzy pozostałe browary niderlandzkie, odręcznymi notatkami ze spotkań, notatkami dotyczącymi kosztów oraz kopiami porządków obrad uzyskanymi w związku z dochodzeniem i żądaniem udzielenia informacji.
- ⁹⁷ W motywie 67 zaskarżonej decyzji Komisja powołuje się na odręczne notatki dyrektora handlowego spółki Grolsch, dotyczące spotkania w dniu 27 lutego 1996 r., którego przedmiot został opisany przez wzmiankę „CBK cie HOR cath”. Te notatki zawierają następujący fragment: „Gwarancje/finansowanie: fin[ansowanie] dla [...] osób zajmujących kierownicze stanowiska na konkretne kwestie. A zatem [...] mil[ionów]”.
- ⁹⁸ Zdaniem Komisji z tego fragmentu wynika, że cztery rozpatrywane browary omawiały podczas spotkania „Catherijne” stosowane warunki finansowe lub które powinny być stosowane wobec określonych klientów „horeca” (motyw 72 zaskarżonej decyzji), a w szczególności wobec przedsiębiorstw zarządzanych przez właściciela kilku przedsiębiorstw „horeca” w Niderlandach.
- ⁹⁹ W motywie 76 zaskarżonej decyzji Komisja powołuje się na odręczne notatki dyrektora „horeca” spółki Bavaria dotyczące spotkania z dnia 19 czerwca 1996 r. Notatki mają następujące brzmienie:

„dostosować ceny

konsumpcja domowa wysoka – niska

uzgodnienia Bavaria – Interbrew

[...] i [...] -> problem [...]

Martens

Schultenbrau!! 89 ct

podwyższenie tylko ceny piwa beczkowego

argumenty

tylko łącznie Hein + Grolsch

Frise US Heit

Interbrew \

| podwyższają razem

Bavaria /

→ [...] także

dół rośnie bardziej niż góra

nadmuchać powietrze

porozumienia

oczyścić stopę dyskontową napojów 7,5 na beczkę Heineken

przygotować przedstawicieli na ewentualne porozumienia

Interbrew \

| można użyć powietrza

Grolsch /”

100 Zdaniem Komisji te notatki ukazują, że obecne browary omawiały w sposób szczegółowy ceny zarówno piwa sprzedawanego pod marką dystrybutora, jak i piwa sprzedawanego w beczkach oraz że cena tańszego piwa, produkowanego przez Interbrew i Bavaria, powinna w większym stopniu wzrosnąć niż cena droższych piw, produkowanych przez Heinekena i Grolscha (motyw 85 zaskarżonej decyzji).

101 W motywie 89 zaskarżonej decyzji Komisja powołuje się na pismo skierowane w dniu 25 marca 1997 r. przez dyrektora generalnego Interbrew Nederland do siedziby InBev w Belgii:

„Istnieje obecnie konsensus pomiędzy głównymi browarami w odniesieniu do dokonania podwyżki ceny sprzed 1998 r. Umożliwi to browarom wzmocnienie buforu w odniesieniu do dodatkowych koniecznych budżetów promocyjnych. Podmioty działające na rynku marki A zamierzają zróżnicować podwyżkę cen pomiędzy markami A (ponad 2 NLG/hl) a markami B (ponad 4 NLG/hl). Wydaje mi się to bardzo nierealistyczne – musimy wszyscy poprzeć łączną podwyżkę o 4 NLG. Wykluczyłbym podwyżkę cen naszych piw specjalnych, »które daje się wypić« (DAS, Hoegaarden, Leffe). Rozpoczęły się negocjacje”.

102 Komisja wywiodła z tego pisma, że podwyżka cen została przewidziana przed 1998 r. w związku z negocjacjami dotyczącymi cen pomiędzy głównymi producentami. Poza tym to samo pismo potwierdza istnienie rozróżnienia pomiędzy producentami oraz markami piwa droższymi i tańszymi (motyw 90 zaskarżonej decyzji).

103 W motywie 92 zaskarżonej decyzji Komisja powołuje się na odręczne notatki członka rady nadzorczej spółki Bavaria dotyczące spotkania z dnia 1 maja 1997 r. Przytacza ona następujące fragmenty:

„Catherijne Club 1/5 – 97

transfery »wewnętrzne« w grupie

powinny także przestrzegać »systemu stopniowania rabatów«

[...] »Haga«

Monster ZH [Niderlandy południowe] oferuje wyższą konkurencję”.

¹⁰⁴ Zdaniem Komisji te notatki potwierdzają, że browary omawiały „system stopniowania rabatów” w ramach warunków handlowych przyznanych indywidualnym punktom sprzedaży w przypadku transferu z jednej grupy do innej, ale także w przypadku transferu w ramach tej samej grupy (motyw 99 zaskarżonej decyzji).

¹⁰⁵ W motywie 100 zaskarżonej decyzji Komisja podważa, że ww. notatki zawierają także nazwy „Heineken/Amstel/Brand/Grolsch” w pierwszym wersie oraz nazwy „Interbrew/Bavaria” w drugim wersie, przy czym te dwa wersy są połączone klamrą, po której umieszczona jest wzmianka „brak podwyżek cen”. Komisja z powyższego wywodzi, że rozróżnienie pomiędzy markami A, posiadanymi przez Heinekena i Grolscha, oraz markami B, posiadanymi przez Interbrew i Bawarię, było w centrum dyskusji pomiędzy browarami dotyczących podwyżek cen piwa (motyw 103 zaskarżonej decyzji).

¹⁰⁶ W motywie 117 zaskarżonej decyzji Komisja powołuje się na odrębne notatki członka rady nadzorczej spółki Bavaria dotyczące spotkania z dnia 17 grudnia 1997 r. Przytacza następujący fragment:

„2) Sytuacja cenowa: marzec/kwiecień

obejmująca jedno piętro/obejmująca dwa piętra

a) Heineken rabat mało zgiełku!! Heineken 18.59

b) w przypadku podwyżki: podlega w dużej mierze negocjacji; z całego serca; będzie wsparcie”.

¹⁰⁷ Komisja z powyższego wywodzi, że browary uczestniczące w spotkaniu w dniu 17 grudnia 1997 r., między innymi Bavaria, Grolsch i Heineken, omawiały podwyżki cen, a także możliwe reakcje na podwyżki cen (motyw 127 zaskarżonej decyzji).

¹⁰⁸ W motywie 129 zaskarżonej decyzji Komisja przytacza fragment odrębnych notatek dyrektora „horeca” spółki Bavaria dotyczących spotkania w dniu 12 marca 1998 r.:

„Od dnia 1 stycznia niewiele się wydarzyło

Marki A nie ma paniki w stosunku do cen Hein

9.95 obniżenie o 11,49 nie ma sensu Int

9.75 9.36 Bavaria

2x 4.95 4.75 }→

marki dystrybutorów

cena w dół rynku

[...] w połowie marca Bavaria coś tam

pod Amstel (17) Bavarią (15)

od 9.75 do 10.75 jeśli nic

się nie wydarzy, a zatem Grolsch i Hein

podwyżki kieszeń browar

→ określić porozumienie [...] i Dick

To musi być »możliwe do wykazania« poprzez Nielsen, jeśli nic się nie wydarzy”.

109 Zdaniem Komisji z powyższego wynika, że browary uczestniczące w spotkaniu w dniu 12 marca 1998 r. omawiały obniżki przyznane supermarketom niderlandzkim (motyw 137 zaskarżonej decyzji) i że podwyżki cen stosowane przez Bawarię powinny być możliwe do wykazania w danych kasowych supermarketów skompilowanych przez AC Nielsen (motyw 133 zaskarżonej decyzji).

110 W motywie 138 zaskarżonej decyzji Komisja przytacza drugi fragment ww. odręcznych notatek:

„Bav oprocentowanie 4%? 6 ½

chyba że

wliczono wynagrodzenie w związku z reklamą”.

111 Zdaniem Komisji ten fragment dowodzi, że przeprowadzono dyskusję na temat poziomu stóp oprocentowania stosowanych w odniesieniu do pożyczek przyznanych punktom sprzedaży „horeca” (motyw 142 zaskarżonej decyzji).

112 W motywie 143 zaskarżonej decyzji Komisja przytacza trzeci fragment ww. odręcznych notatek:

„Kluby piłki nożnej Sale widowiskowe Teatry

Stowarzyszenia studenckie

[...]

Grolsch

Powyżej/poza systemem stopniowania rabatów

130

[...] (125) 124,5”.

¹¹³ Zdaniem Komisji z powyższego wynika, że browary przeprowadziły szczegółową dyskusję na temat konkretnych klientów „horeca” w związku z „systemem stopniowania rabatów”, wzmacniając oświadczenie InBev co do istnienia porozumienia opisywanego oznaczeniem „system stopniowania rabatów” (motyw 147 zaskarżonej decyzji).

¹¹⁴ W motywie 156 zaskarżonej decyzji Komisja przytacza fragment odręcznych notatek członka rady nadzorczej Bawarii, dotyczących spotkania w dniu 3 lipca 1998 r.

„[...] Heineken zwiększony

[...] >> Heineken piwo w beczkach”.

115 Komisja z tego fragmentu wywodzi, że browary omawiały ceny stosowane zarówno wobec klientów sektora konsumpcji domowej, jak i wobec klienta „horeca” (motywy 162–164 zaskarżonej decyzji).

116 W motywie 165 zaskarżonej decyzji Komisja przytacza inny fragment ww. odręcznych notatek:

„Kawa [...] 1800 [...]

[...] 400 [...]

60/hl

650.000, - V.B.K.”

117 Zdaniem Komisji z tego fragmentu wynika, że browary omawiały udzielany rabat lub prowizję w związku z obniżką stosowaną lub która powinna być zastosowana wobec określonych punktów sprzedaży „horeca” (motyw 171 zaskarżonej decyzji).

- 118 W motywie 174 zaskarżonej decyzji Komisja powołuje się na dokument z dnia 30 czerwca 1998 r. i wykaz cen Heinekena, ogłaszający nowe ceny stosowane w odniesieniu do piwa w butelkach i piwa lanego (piwo w zbiornikach i piwo w beczkach) od dnia 1 czerwca 1998 r., odkryte w biurze dyrektora sprzedaży „konsumpcja domowa” Grolscha, zawierające wzmiankę „porządek obrad k[omis]ji CBK” (komisja porządku obrad CBK). Zdaniem Komisji te dokumenty potwierdzają oświadczenie InBev, zgodnie z którym podczas wspomnianych spotkań omawiano zarówno ceny „konsumpcji domowej”, jak i konkurencję na rynku (motyw 175 zaskarżonej decyzji).
- 119 W motywie 179 zaskarżonej decyzji Komisja powołuje się na wewnętrzny dokument Heinekena z dnia 14 października 1998 r., skierowany do zespołu zarządu Heinekena, o następującej treści: „podwyżka cen obiecana przez Bawarię w ramach CBK nie wynika bezpośrednio z [danych liczbowych] spółki Nielsen”. Zdaniem Komisji ten dokument wzmacnia wnioszek, zgodnie z którym Bavaria ogłosiła podczas spotkania w dniu 12 marca 1998 r. zamiar podwyższenia przede wszystkim cen w sektorze konsumpcji domowej, pozostałe browary miały następnie wprowadzić takie same podwyżki, a podwyżki stosowane przez Bawarię miały być „możliwe do wykazania” za pośrednictwem danych liczbowych spółki Nielsen (motyw 180 zaskarżonej decyzji).
- 120 W motywie 184 zaskarżonej decyzji Komisja powołuje się na pismo skierowane do dyrektora jednostki „horeca” Niderlandy Heinekena przez dyrektora marketingu i konsumpcji domowej browaru Brand BV Heinekena, odnoszące się do jego rozmowy z członkiem rady nadzorczej spółki Bavaria:

„Podczas targów żywności w Noordwijk w dniu 9 września [1998 r.] [członek rady nadzorczej spółki Bavaria] powiedział mi o sprawie [...] i o reakcji Heinekena. W skrócie, według niego okazuje się, że Heineken mógł o wiele wcześniej zasiąść przy stole negocjacji z osobami zajmującymi najwyższe stanowiska w zarządzie Heinekena i Bawarii na rynku niderlandzkim horeca. Stracone hektolitry mogły zatem być skompensowane w inny sposób. Ponadto dodał, że na końcu Bavaria miała być może na uwadze innych potencjalnych klientów sektora horeca, którzy chcieli przyjąć

dobrowolnie (przy czym akcent położony jest na słowo dobrowolnie, jak w przypadku [...], jej zdaniem) do Bawarii [imię osoby zajmującej stanowisko w zarządzie horeca Niderlandy Heinekena], jest oczywiste, że to stanowisko wpisuje się całkowicie w dobrze znaną retorykę [...]. Nie chciałem cię pozbawić tej informacji. Powodzenia podczas spotkania”.

- 121 Komisja twierdzi, że pismo to potwierdza oświadczenie InBev, zgodnie z którym browary omawiały nie tylko ograniczenia obniżek, ale także ograniczenia względem punktów sprzedaży, które wybrały inny browar, nie tylko podczas spotkań wielostronnych, ale także podczas spotkań dwustronnych (motyw 189 zaskarżonej decyzji).
- 122 W motywie 193 zaskarżonej decyzji Komisja powołuje się na odrębne notatki dyrektora generalnego spółki Grolsche Bierbrouwerij Nederland na zaproszeniu na spotkanie w dniu 8 stycznia 1999 r.:

„sprzedaż '98

cena piwa →

skrzynki typu »pinool«		akcje/cat II
------------------------	--	--------------

skrzynki		poniżej
----------	--	---------

		beczka
--	--	--------

		NMA”.
--	--	-------

- ¹²³ Z powyższego wynika zdaniem Komisji, że dyskusje na temat cen piwa były skoncentrowane na czterech aspektach: po pierwsze, na akcjach promocyjnych na rynku konsumpcji domowej, po drugie, na cenach najtańszych piw sprzedawanych pod marką dystrybutora, po trzecie, na cenach piwa w beczkach, wielkich kontenerach używanych w sektorze „horeca” niderlandzkiego rynku piwa oraz, po czwarte, na niderlandzkim organie ds. konkurencji NMA (motyw 194 zaskarżonej decyzji).
- ¹²⁴ W motywach 197 i 199 zaskarżonej decyzji Komisja powołuje się na wykaz tematów do przedyskutowania na spotkaniu w dniu 8 stycznia 1999 r., na którym przedstawiciel Grolscha zanotował skrót „BP”, co jest interpretowane przez Komisję jako „cena piwa” (bierprijs) lub „cena minimalna” (bodemprijs), a także „P[rivate] L[abel] 50 ct. więcej”. Komisja wywodzi z tych wzmianek, że w odniesieniu do piwa w beczkach browary szczegółowo omawiały ceny (motyw 203 zaskarżonej decyzji).
- ¹²⁵ W motywach 212 i 213 zaskarżonej decyzji Komisja powołuje się na dokument zawierający odniesienie do trzech kontaktów na poziomie zarządów Heinekena i Grolscha w okolicach dnia 5 lipca 1999 r., wspominający o „wojnie cenowej” pomiędzy obydwooma browarami. Komisja z powyższego wywodzi, że Heineken skontaktował się bezpośrednio z Grolskem w kwestii obniżek, i to na półtora miesiąca przed rzeczywistym wprowadzeniem w życie czasowych obniżek przez sieć sklepów, której Grolsch odmówił przyznania kompensacji (motyw 213 zaskarżonej decyzji).
- ¹²⁶ W motywie 224 zaskarżonej decyzji Komisja powołuje się na szereg dokumentów zawartych w aktach postępowania administracyjnego, które ujawniają tematy poruszane podczas dwustronnych spotkań pomiędzy Bavaria a InBev w dniu 8 marca 1995 r., w drugiej połowie marca 1997 r., w dniu 12 maja 1997 r., w dniu 19 czerwca 1997 r. i w dniu 8 września 1997 r. Przytacza następujące fragmenty tych dokumentów:

- spotkanie w dniu 8 marca 1995 r.: „[Bavaria] i [Interbrew Nederland] potwierdziły, że miały ogromne problemy z p. [...] w Niderlandach” (przypis nr 491 zaskarżonej decyzji);

- spotkanie w dniu 12 maja 1997 r.: [poruszono kwestie] „podwyżki cen” i „marek dystrybutora jako miecz Damoklesa [...] presji psychologicznej Grolscha, a przede wszystkim Heinekena w celu podwyższenia cen piwa sprzedawanego pod marką dystrybutora” (przypis nr 493 zaskarżonej decyzji);

- spotkanie w dniu 19 czerwca 1997 r.: [poruszono kwestie] „postępowania, jakie należy przyjąć w segmencie marek dystrybutora oraz, odwołując się do tej kwestii, stanowiska Interbrew wobec Martens (uważanego za niechcianego gościa w świecie niderlandzkiego piwa[...])” (przypis nr 494 zaskarżonej decyzji);

- spotkanie w dniu 8 września 1997 r.: [poruszono kwestie] „sytuacji na rynku marek dystrybutora w Niderlandach oraz fakt, że Bavaria przejęła klienta spółki Interbrew [...] oferty minimalnej dla [klienta] [...] Bavaria naruszyła status quo [...]” (przypis nr 495 zaskarżonej decyzji).

¹²⁷ Komisja interpretuje te dokumenty jako dowód, że dwustronne konsultacje pomiędzy Bawią a InBev umożliwiły utrzymanie „zawieszenia broni” lub „paktu o nieagresji” w odniesieniu do piwa sprzedawanego pod marką dystrybutora (motyw 223 zaskarżonej decyzji).

- 128 W motywie 227 zaskarżonej decyzji Komisja powołuje się na pismo z dnia 26 września 1997 r., skierowane przez dyrektora ds. eksportu Interbrew Nederland do dyrektora ds. eksportu w siedzibie głównej Interbrew, na temat „sprzedaży piwa w Niemczech i marek dystrybutora”:

„Ostatnio rozmawiałem na ten temat z naszym głównym konkurentem w Niderlandach i dowiedziałem się przy tej okazji, że muszą spotkać się z [...], aby zwiększyć lub nie zwiększać wielkości sprzedaży piwa TIP w 1998 r. Zapytałem o poziom cen, nad którym mają zamiar pracować, i potwierdził dokładnie taką samą cenę, z potrąceniem wkładu na rzecz siedziby głównej [...], oraz fakt, że akceptują poziom około 200 000 hl za tę cenę”.

- 129 Zdaniem Komisji z powyższego wynika, że Interbrew zażądała od Bawarii szczegółowych informacji na temat cen i wielkości sprzedaży w związku z ewentualnym dostarczaniem przez Bawarię piwa pod marką dystrybutora do niemieckiej sieci sklepów dystrybucji na szeroką skalę i uzyskała je. Komisja twierdzi, że ta informacja potwierdza oświadczenie InBev, zgodnie z którym Interbrew i Bavaria wymieniały informacje na temat poziomów cen proponowanych klientom piwa pod marką dystrybutora. Komisja podnosi poza tym, że ten fakt został potwierdzony przez InBev w piśmie z dnia 21 lutego 2006 r. (motyw 228 zaskarżonej decyzji).

- 130 W motywie 234 zaskarżonej decyzji Komisja powołuje się na kolejne oświadczenie browaru Haacht na temat spotkania w dniu 14 lub 15 czerwca 1998 r. pomiędzy Bawarią, Interbrew Nederland oraz belgijskimi browarami Interbrew Belgique, Alken-Maes, Haacht i Martens:

„Podczas tego spotkania niderlandzkie browary zostały poinformowane o treści wymiany informacji pomiędzy uczestnikami belgijskimi. Niderlandzkie browary zgodziły się na wymianę danych dotyczących wielkości sprzedaży, rodzajów opakowania,

czasu trwania umów oraz ewentualnych terminów płatności oraz klientów. Co do cen, uczestnicy uzgodnili co do zasady brak wymiany informacji na ten temat [...].

Uczestnicy spotkania stwierdzili, że należy zobowiązać przedsiębiorstwo neutralne do scentralizowania wymiany informacji. Ten wniosek został przedłożony, ponieważ przedsiębiorstwa obecne na rynku niderlandzkim nie ufały pozostałym przedsiębiorstwom. Propozycja centralizacji informacji została złożona Haacht, ponieważ nie prowadziła ona działalności na rynku niderlandzkim”.

- 131 Komisja twierdzi, że to oświadczenie potwierdza w odniesieniu do omawianej kwestii oświadczenie InBev (motyw 235 zaskarżonej decyzji).
- 132 W motywie 236 zaskarżonej decyzji Komisja powołuje się na odrębne notatki z ww. spotkania w dniu 14 lub 15 czerwca 1998 r., które zostały odkryte w biurze sekretarki prezesa zarządu Bawarii:

„Martens → nigdy niczego nie skonkretyzowano w Niderlandach

→ poniżej – rynek – złodziej cen

|→ oferty cenowe są przedstawiane

Interbrew Nederland – Martens → oferta przedstawiana ważnemu klientowi marek

CAT I+I”

¹³³ Zdaniem Komisji te notatki potwierdzają, że Interbrew Belgique podjęła inicjatywę zorganizowania spotkania dotyczącego piwa pod marką dystrybutora, podczas którego postanowiono, że umowa z organizacją ds. zakupów detalistów „przejdzie na Interbrew w Niderlandach” (motyw 237 zaskarżonej decyzji).

¹³⁴ Co do tego ostatniego spotkania Komisja powołuje się także na następujące oświadczenie dyrektora „konsumpcji domowej” InBev, przedłożone przez InBev w dniu 21 lutego 2006 r. w odpowiedzi na żądanie udzielenia informacji (motyw 238 zaskarżonej decyzji):

„W danym momencie [...], p. [...] z [...] skonfrontował ze mną niską cenę, którą zaproponował mu Martens. Potwierdził, że uzyskał cenę 0,32 NLG za butelkę. Odpowiada to kwocie 7,68 NLG za skrzynkę 24 butelek wskazaną w notatce p. [zarządzający spółką Bawarii]. W ramach tych dyskusji, które trwały od kwietnia do początku czerwca 1998 r., zasugerowałem mu przejście do kategorii II i skorzystanie w ten sposób z obniżki akcyzy. Ostatecznie na początku czerwca 1998 r. zawarliśmy porozumienie z [...] dotyczące dostawy nowego [...] piwa kategorii II [...]. Dzięki obniżce akcyzy wynikającej z przejścia do piwa kategorii II byliśmy w stanie zaproponować kwotę 6,36 NLG (obejmującą obniżkę akcyzy w wysokości 0,84 NLG) i w ten sposób odeprzeć ofertę Martensa.

[...]

W czasie spotkania w dniu 14 lub 15 czerwca 1998 r. [...] Interbrew porozumiała się z [...] co do dostaw piwa kategorii I [...] i kategorii II. Podczas tego spotkania ujawniłem dyskusje i porozumienie zawarte z [...] z dwóch powodów. Po pierwsze, chciałem

ze spółką Martens skonfrontować ofertę, którą przedłożyła [...], zważywszy, że zawsze zaprzeczała, jakoby przedstawiała oferty cenowe w Niderlandach. Po drugie, chciałem poinformować innych uczestników, że nie powinni już przedstawiać ofert [...], uwzględniając porozumienie zawarte pomiędzy Interbrew a [...]. Wers n [dokumentu wspomnianego w motywie 236 zaskarżonej decyzji] świadczy o przekazaniu przeze mnie informacji na temat zawarcia umowy dostawy piw kategorii I i kategorii II pomiędzy [...] i Interbrew. Istnienie tego porozumienia [...] wynika z faksu z dnia 24 czerwca 1998 r.”

- 135 W motywie 240 zaskarżonej decyzji Komisja powołuje się na oświadczenie belgijskiego browaru Haacht na temat drugiego spotkania belgijsko-niderlandzkiego z dnia 7 lipca 1998 r., zgodnie z którym:

„Jest to ostatnie spotkanie pomiędzy stronami, w trakcie którego Haacht przekazała informacje zebrane na rynku niderlandzkim.

Następnie strony zmieniły temat, aby omówić kilka kwestii mniejszej wagi, ale przedstawiciel Haachtu nie zabrał głosu w tej dyskusji. Niezależnie od tego, nie przekazano żadnej istotnej informacji w tym zakresie. Wydaje się, że spotkanie to nie przyniosło żadnych konkretnych rezultatów”.

- 136 Zdaniem Komisji oświadczenie dyrektora „konsumpcji domowej” Interbrew potwierdzało oświadczenie Haacht, zgodnie z którym chodziło o ostatnie spotkanie belgijsko-niderlandzkie. Komisja twierdzi, że decyzja o zaprzestaniu tych spotkań opiera się na konkretnym powodzie, czyli obawie, że niderlandzki organ ds. konkurencji wtargnie do jednego lub kilku browarów, co potwierdza oświadczenie InBev (motyw 241 zaskarżonej decyzji).

137 W motywie 248 zaskarżonej decyzji Komisja powołuje się na oświadczenie wewnętrzne Heinekena, zgodnie z którym „skrajnie niskie ceny stosowane obecnie przez belgijski browar Martens [...] są sprzeczne z polityką polegającą na podniesieniu najniższych cen na rynku do wyższego poziomu”.

138 Wreszcie w motywie 249 zaskarżonej decyzji Komisja powołuje się na oświadczenie złożone podczas kontroli w dniu 23 marca 2000 r. i podpisane przez dyrektora generalnego Grolsche Bierbrouwerij Nederland, obecnie prezesa rady nadzorczej Koninklijke Grolsch:

„Przyniósł dokument [...] zatytułowany »Scenariusze niskich cen oparte na podwyżce netto cen hurtowych o 2,00 NLG na hl«, który zawiera wzmiankę »CBK – Fie – nadal przynosić«, na spotkania komisji finansowej CBK. Wykorzystał ten dokument, by zwrócić uwagę Interbrew i Bavarii (producenci piw sprzedawanych pod markami dystrybutora w Niderlandach) na według niego nieuzasadnione ustalanie cen piwa sprzedawanego pod marką dystrybutora (poniżej 10 guldenów za skrzynkę)”.

139 W tym samym motywie zaskarżonej decyzji Komisja powołuje się także na następujące oświadczenie dyrektora generalnego Heineken Nederland:

„Byłem już obecny na spotkaniu CBK, podczas którego inni uczestnicy mówili o ustalaniu cen marek dystrybutora. Te uwagi zostały sformułowane w celu wyrażenia zaniepokojenia. Nie zareagowałem, ponieważ co do zasady Heineken nie jest powiązany z produkcją marek dystrybutora”.

¹⁴⁰ Komisja wywodzi z fragmentów przytoczonych w motywach 248 i 249 zaskarżonej decyzji, że producenci piwa sprzedawanego pod marką dystrybutora (Interbrew i Bavaria) ujawnili ich strategię cenową spółkom Heineken i Grolsch, które nie prowadzą działalności w tym sektorze (motyw 248 zaskarżonej decyzji). Wnioskuje ona z powyższego, że dwustronne dyskusje pomiędzy Interbrew a Bawiarią mające na celu podwyższenie cen piwa sprzedawanego pod marką dystrybutora były częścią ogólnych dyskusji prowadzonych pomiędzy czterema browarami (motyw 252 zaskarżonej decyzji).

¹⁴¹ Należy stwierdzić, że ww. poszlaki potwierdzają oświadczenie InBev i uzasadniają stwierdzenie, zgodnie z którym przedstawiciele Heinekena, Grolscha, Interbrew i Bavarii spotykali się regularnie w ramach cyklu nieformalnych spotkań znanych pod nazwą „uzgodnienia Catherijne” lub „komisja ds. porządku obrad”, których uczestnicy się zmieniali (oświadczenie InBev przytoczone w motywie 45 zaskarżonej decyzji; inne dowody badane w motywach 65–222 zaskarżonej decyzji). Osiemnaście spotkań wymienionych w zaskarżonej decyzji, które wpisują się w ten cykl, miało miejsce w dniach: 27 lutego 1996 r., 19 czerwca 1996 r., 8 października 1996 r., 8 stycznia 1997 r., 1 maja 1997 r., 2 września 1997 r., 16 grudnia 1997 r., 17 grudnia 1997 r., 12 marca 1998 r., 9 kwietnia 1998 r., 3 lipca 1998 r., 15 grudnia 1998 r., 8 stycznia 1999 r., 4 marca 1999 r., 10 maja 1999 r., 11 sierpnia 1999 r., 19 sierpnia 1999 r. i 3 listopada 1999 r.

¹⁴² Odnosnie do treści dyskusji przeprowadzonych w ramach wspomnianych spotkań, ww. poszlaki potwierdzają oświadczenie InBev i dowodzą następujących faktów:

— w odniesieniu do sektora konsumpcji domowej:

— cztery browary omawiały ceny (oświadczenie InBev przytoczone w motywie 51 i inne dowody przytoczone w motywach 76, 129, 156, 174, 193, 212 i 213

zaskarżonej decyzji) oraz podwyżki cen piwa w Niderlandach (oświadczenie InBev przytoczone w motywie 51 i inne dowody przytoczone w motywach 76, 89, 117 i 179 zaskarżonej decyzji);

- dyskusje na temat cen były także prowadzone w ramach dwustronnych kontaktów, w szczególności pomiędzy Grolskem a Heinekenem w lipcu 1999 r. (dokument przytoczony w motywach 212 i 213 zaskarżonej decyzji);

- omawiane były konkretne propozycje w zakresie cen (pismo wewnętrzne Interbrew powołane w motywie 89 zaskarżonej decyzji), a wymienianie informacji były niekiedy dosyć szczegółowe (dokumenty powołane w motywach 129 i 174 zaskarżonej decyzji);

- w latach 1997–1998 istniał konsensus pomiędzy browarami w zakresie podwyżki cen przed lub w 1998 r. (dokumenty powołane w motywach 89, 174 i 179 zaskarżonej decyzji);

- producenci piwa „marek A” (Heineken i Grolsch) naciskali, a producenci „marek B” (piwa sprzedawane pod marką dystrybutora) (Interbrew i Bavaria) sprzeciwiali się, by podwyżki cen dokonano „w dwóch etapach”, najpierw w odniesieniu do marek B, a następnie w odniesieniu do marek A. oraz by stopa podwyżki była zróżnicowana pomiędzy markami A i markami B (oświadczenie InBev przytoczone w motywie 53; inne dowody powołane w motywach 76, 89, 100, 117 i 193 zaskarżonej decyzji);

- Bavaria ogłosiła (prawdopodobnie podczas spotkania w dniu 12 marca 1998 r.) zamiar podwyższenia cen (dowody powołane w motywach 129 i 179 oraz oświadczenie InBev przytoczone w motywie 51 zaskarżonej decyzji). Pozostałe browary musiały prawdopodobnie naśladować postępowanie Bavarii, podwyższając w konsekwencji swe ceny (oświadczenie InBev przytoczone w motywie 51 zaskarżonej decyzji);
- w odniesieniu do mechanizmu kontroli uzgodniono, że podwyżki stosowane przez Bawię powinny być możliwe do wykazania w danych liczbowych zawartych w bazie danych supermarketów, skompilowanych przez AC Nielsen (dokumenty powołane w motywach 129 i 179 zaskarżonej decyzji);
- nie istnieje żaden dowód, że podwyżka cen przewidziana na 1998 r. miała miejsce;
- w ramach konsultacji co do cen browary omawiały sytuację niektórych konkretnych supermarketów (odrębne notatki powołane w motywach 76 i 156 zaskarżonej decyzji);
- podczas dyskusji uczestnicy wskazali konkretne dane liczbowe dotyczące cen (dokumenty powołane w motywach 76, 89, 117, 129 i 174 zaskarżonej decyzji);
- w odniesieniu do piwa sprzedawanego pod marką dystrybutora:
 - od 1995 r. dwaj producenci niderlandzcy piwa sprzedawanego pod marką dystrybutora (Interbrew i Bavaria) wielokrotnie wyrazili swe obawy związane z planami belgijskiego browaru Martens, by wkroczyć na niderlandzki rynek

w tym sektorze (oświadczenie InBev przytoczone w motywie 55; inne dowody przytoczone w motywach 224, 236, 238 i 248 zaskarżonej decyzji);

- te obawy zostały przedyskutowane w ramach dwustronnych konsultacji pomiędzy Bawią a InBev (oświadczenie InBev przytoczone w motywie 52; pismo wewnętrzne Interbrew przytoczone w motywie 227 zaskarżonej decyzji) oraz pięciu spotkań dwustronnych (w dniu 8 marca 1995 r., w drugiej połowie marca 1997 r., w dniu 12 maja 1997 r., w dniu 19 czerwca 1997 r. oraz w dniu 8 września 1997 r.) poświęconych temu problemowi (dokumenty powołane w motywie 224 zaskarżonej decyzji);
- w dniach 14 lub 15 czerwca 1998 r. odbyły się także dwa spotkania „belgijsko-niderlandzkie” (dokumenty powołane w motywach 234, 236 i 238 zaskarżonej decyzji) i w dniu 7 lipca 1998 r. (oświadczenie Haacht przytoczone w motywie 240 zaskarżonej decyzji) w Bredzie pomiędzy Interbrew Nederland, Bawią oraz browarami belgijskimi: Interbrew Belgique, Alken-Maes, Haacht i Martens (oświadczenie InBev przytoczone w motywie 55 zaskarżonej decyzji);
- tematy związane z piwem sprzedawanym pod marką dystrybutora były także omawiane w obecności Heinekena i Grolscha (które nie prowadzą działalności w tym segmencie) w ramach ogólnej dyskusji (oświadczenie InBev przytoczone w motywie 54; inne dowody powołane w motywach 156, 193, 248 i 249 zaskarżonej decyzji);
- browary omawiały ceny piwa sprzedawanego pod marką dystrybutora (oświadczenie InBev przytoczone w motywie 54; inne dowody powołane w motywach 193, 199, 227, 236, 238 i 249 zaskarżonej decyzji);

- Heineken i Grolsch wywierały „presję psychologiczną” na Bawarię i Interbrew w celu podwyższenia cen piwa sprzedawanego pod marką dystrybutora (dokumenty powołane w motywie 224, w przypisie nr 493 i w motywie 248 zaskarżonej decyzji), odmawiając podwyższenia cen marek A (oświadczenie InBev przytoczone w motywie 53 zaskarżonej decyzji);
- uzgodniono zarówno na szczeblu dwustronnym pomiędzy Interbrew Nederland a Bawiarią, jak i na szczeblu wielostronnym pomiędzy browarami niderlandzkimi i belgijskimi prowadzącymi działalność w sektorze, że nie będą podejmowane próby przejmowania klientów i będą przestrzegane odnośne wielkości sprzedaży marek dystrybutorów w Niderlandach i w Belgii; postanowiono w szczególności, że umowa z organizacją detalistów ds. zakupów przejdzie na Interbrew Nederland (oświadczenie InBev przytoczone w motywie 55; dokumenty powołane w motywach 224, 236 i 238 zaskarżonej decyzji);
- browary przekazywały sobie informacje na temat warunków handlowych proponowanych niektórym konkretnym klientom (pismo powołane w motywie 227 zaskarżonej decyzji i dokumenty powołane w motywach 236 i 238 zaskarżonej decyzji);
- podczas dyskusji uczestnicy wskazali konkretne dane liczbowe dotyczące cen (dokumenty powołane w motywach 236, 238 i 249 zaskarżonej decyzji);
- w odniesieniu do sektora „horeca”:
 - cztery browary omawiały ceny (dokumenty powołane w motywach 174, 193 i 197 zaskarżonej decyzji) i podwyżki cen (odręczne notatki powołane w motywie 76 zaskarżonej decyzji) w sektorze „horeca”;

- pomiędzy browarami istniało porozumienie pod nazwą „system stopniowania rabatów”, które dotyczyło kwoty rabatów, jakie mają być przyznane klientom „horeca” (oświadczenie InBev przytoczone w motywie 48; odrębne notatki powołane w motywach 92, 143 i 165 zaskarżonej decyzji) i które browary musiały „stosować” (odrębne notatki powołane w motywie 92 zaskarżonej decyzji); przestrzeganie tego porozumienia było kontrolowane, a znane naruszenia były przedmiotem dyskusji prowadzonych w ramach spotkań „Catherijne” (oświadczenie InBev przytoczone w motywie 48 zaskarżonej decyzji);
- konsultacje dotyczyły także wprowadzenia ograniczeń mających na celu utrzymanie status quo w sektorze przy uniknięciu przejmowania klientów innych browarów (oświadczenie InBev przytoczone w motywie 48; pismo wewnętrzne Heinekena dotyczące przejęcia przez Bawarię stowarzyszenia studenckiego, przytoczone w motywie 184 zaskarżonej decyzji);
- ograniczenia te były omawiane także w ramach kontaktów dwustronnych; a zatem na przykład w dniu 9 września 1998 r. zarządzający spółkami Heineken i Bavaria omawiali przejęcie przez Bawarię klienta „horeca” Heinekena (pismo wewnętrzne Heinekena przytoczone w motywie 184 zaskarżonej decyzji);
- browary przekazywały sobie informacje na temat niektórych klientów i konkretnych punktów sprzedaży (dokumenty powołane w motywach 92, 143, 156, 165 i 184 zaskarżonej decyzji);
- w ramach dyskusji browary wymieniały konkretne dane liczbowe dotyczące wysokości rabatów i prowizji za obniżkę (odrębne notatki powołane w motywach 143 i 165 zaskarżonej decyzji).

¹⁴³ W świetle tych ustaleń należy zbadać argumentację skarżących dotyczącą trzech elementów zarzucanego postępowania, dotyczącego, po pierwsze, uzgadniania cen i podwyżek cen piwa w Niderlandach równocześnie w sektorze „horeca” i w sektorze konsumpcji domowej, w tym w odniesieniu do piwa sprzedawanego pod marką dystrybutora, po drugie, sporadycznego uzgadniania innych warunków handlowych oferowanych klientom indywidualnym w sektorze „horeca” w Niderlandach i po trzecie, sporadycznego uzgadniania podziału klientów jednocześnie w sektorze „horeca” i w sektorze konsumpcji domowej w Niderlandach (art. 1 i motywy 257 i 258 zaskarżonej decyzji).

— W przedmiocie okoliczności faktycznych dotyczących ustaleń w zakresie, po pierwsze, uzgadniania cen i podwyżek cen piwa, a po drugie, sporadycznego uzgadniania podziału klientów

¹⁴⁴ Skarżące utrzymują co do zasady, że odręczne notatki zredagowane przez przedstawicieli browarów w ramach zarzucanych spotkań są interpretowane wielokrotnie przez Komisję w sposób stronniczy i tendencyjny.

¹⁴⁵ Zauważają one, że odręczne notatki pochodzące od Bavarii i Grolscha są trudne do zrozumienia dla osób trzecich spoza grona uczestników zdarzeń, których dotyczyły. W swoich uwagach ograniczają się one do kwestii trafności i wykładni określonych dokumentów pochodzących od tych podmiotów oraz innych dokumentów, odnośnie do których ich stanowisko przed Komisją zostało przedstawione w tekście zaskarżonej decyzji. Skarżące koniec końców ograniczają się do podniesienia, że powołane przez Komisję notatki mogą zostać zinterpretowane w różny sposób oraz że są tym samym ponad wszelką wątpliwość niewystarczające do wykazania istnienia naruszenia.

- ¹⁴⁶ Skarżące podważają między innymi interpretację okoliczności powołanych w motywach 76, 89, 117, 156, 165, 174, 175, 179, 184, 199, 212, 213, 248, 249 zaskarżonej decyzji (zob. pkt 99, 101, 106, 114, 116, 118–120, 124, 125, 137 i 138 powyżej).
- ¹⁴⁷ Przed zbadaniem argumentów skarżącej dotyczących ww. okoliczności należy podnieść, że większość ustaleń faktycznych wymienionych w pkt 141 i 142 powyżej jest oparta na kilku dowodach.
- ¹⁴⁸ Odnośnie do notatek z dnia 19 czerwca 1996 r. oraz z dnia 17 grudnia 1997 r. (przytoczonych w motywach 76 i 117 zaskarżonej decyzji) należy stwierdzić, że skarżące nie kwestionują wykładni Komisji ich treści, lecz sposób, w jaki w zaskarżonej decyzji zostały przedstawione ich pierwotne reakcje odnośnie do tych dokumentów. Ponadto są pozbawione jakiegokolwiek wpływu na ustalenia faktyczne, które przedmiotowe dokumenty miały wesprzeć, uwagi skarżących, zgodnie z którymi, po pierwsze, w ich odpowiedziach nie utrzymywały, że miały miejsce „negocjacje”, lecz jedynie, że dyskusje w trakcie spotkania w dniu 19 czerwca 1996 r. dotyczyły prawdopodobnie piwa sprzedawanego pod marką dystrybutorów oraz, po drugie, że nie krytkowały one interpretacji Komisji notatek z dnia 17 grudnia 1997 r. z tego powodu, że segmentu rynku, którego dotyczy kwestia, nie można określić, lecz podnosiły, że notatki te nie dostarczają przekonującego dowodu bezprawnego uzgodnienia.
- ¹⁴⁹ Należy stwierdzić ponadto, że notatki powoływane w motywach 76 i 117 zaskarżonej decyzji są wsparte względem każdego stwierdzenia przez kilka innych niekwestionowanych dowodów (zob. powyżej pkt 142). Podobnie w odniesieniu do dokumentów powołanych w motywach 165, 199, 212 i 213 zaskarżonej decyzji. W celu analizy okoliczności faktycznych niniejszej sprawy nie jest zatem konieczne przeprowadzenie indywidualnego badania tych dokumentów oraz uwag skarżących stosunku do nich.

150 Odręczne notatki członka rady nadzorczej Bavarii z dnia 3 lipca 1998 r., wewnętrzne pismo Heinekena i oświadczenia dyrektora generalnego Grolsche Bierbrouwerij Nederland, który został przewodniczącym rady nadzorczej Koninklijke Grolsch, oraz dyrektora generalnego Heineken Nederland (powołane w motywach 156, 248 i 249 zaskarżonej decyzji) stanowią istotne dowody na twierdzenie, według którego kwestie związane z piwem sprzedawanym pod marką dystrybutora były omawiane w obecności Heinekena i Grolscha (zob. powyżej pkt 142). Zatem skarżące nie negują tego stwierdzenia. Kwestionują one natomiast wniosek, zgodnie z którym Heineken uczestniczyła w tych uzgodnieniach między Bawią a Interbrew. Ponieważ ten argument dotyczy kwalifikacji prawnej zachowania skarżących, to zostanie on poddany analizie w ramach istnienia porozumień lub uzgodnionych praktyk (zob. pkt 194–198 powyżej).

151 Wewnętrzne pismo Heinekena dotyczące przejęcia przez Bawię stowarzyszenia studentów (powołane w motywie 184 zaskarżonej decyzji) jest jedynym konkretnym dowodem świadczącym o dyskusjach między browarami (w tym wypadku Heinekenem i Bawią) dotyczących przejęcia klientów „horeca” (zob. powyżej pkt 142). Skarżące nie zaprzeczają, że przy tej okazji Bavaria zaproponowała Heinekenowi przedyskutowanie problemu, czyli rozwiązanie go w drodze kompensacji. Twierdzą one tymczasem, że nie doszło to do skutku, oraz że Heineken też na to nie wyraziła zgody. Skarżące zaprzeczają ponadto istnieniu systemu kompensacji obowiązującego między browarami w przypadku przejęcia klientów.

152 Te stwierdzenia skarżących są niewiarygodne. W zaskarżonej decyzji Komisja słusznie podnosi, że zdanie „stracone hektolitry mogły być skompensowane w inny sposób” w tekście omawianego listu wskazuje, że Heineken i Bavaria nie dyskutowały na temat konieczności kompensacji, lecz jedynie na temat sposobu uzyskania kompensacji (motyw 185 zaskarżonej decyzji), oraz że użycie słów „dobrze znana retoryka”, „akcent” i „dobrowolnie” oznacza, że zdaniem autora, czyli Heinekena, Bavaria jest

podejrzana o nieprzestrzeganie zasady, zgodnie z którą browary nie zabiegają aktywnie o klientów „horeca” innych browarów (motyw 188 zaskarżonej decyzji).

- 153 A zatem okoliczność przywołana w motywach 184–188 zaskarżonej decyzji potwierdza twierdzenia zawarte w oświadczeniu InBev, przytoczone w motywie 48 zaskarżonej decyzji, co do istnienia porozumienia o nieprzejmowaniu klientów „horeca”.
- 154 Dokumenty odnalezione w biurze dyrektora sprzedaży konsumpcji domowej Grolsche Bierbrouwerij Nederland (powołane w motywach 174 i 175 zaskarżonej decyzji) oraz wewnętrzne pismo Heinekena z dnia 14 października 1998 r. (powołane w motywie 179 zaskarżonej decyzji) mają na celu wykazanie istnienia w 1997 r. i w 1998 r. między browarami zgody na podwyżkę cen przed lub w trakcie roku 1998 (zob. powyżej pkt 142).
- 155 Odnosnie do wzmianki „porządek obrad k[omisji] CBK” znajdującej się na dokumencie powołanym w motywach 174 i 175 zaskarżonej decyzji, skarżące podnoszą, że nie mają wiedzy co do powodów, które doprowadziły kierownictwo Grolscha do poczynienia tej adnotacji, oraz że jedna osobista adnotacja nie może stanowić przekonującego dowodu istnienia kartelu.
- 156 Nie kwestionują one jednak wniosku Komisji, zgodnie z którym z tych dokumentów wynika, że ceny oraz konkurencja w sektorze konsumpcji domowej były przedmiotem rozmów w trakcie spotkań Komisji porządku obrad CBK oraz nie dostarczają one żadnych alternatywnych wyjaśnień dotyczących faktu, że kierownictwo Grolscha było w posiadaniu listy cen Heinekena i informacji w kwestii podwyżek cen Bawarii w trakcie takiego spotkania.

157 Odnosnie do wskazówki w nocy wewnętrznej Heinekena (przytoczonej w motywie 179 zaskarżonej decyzji), zgodnie z którą „podwyżka cen obiecana przez Bawię w ramach CBK nie wynika wyraźnie z [danych liczbowych] Nielsena”, skarżąca zauważa, że użycie słowa „obietnica” w celu opisanie zapowiedzi podwyżki cen przez Bawię, o której wiadomo było na rynku już od miesięcy, nie stanowi przekonującego dowodu istnienia kartelu. Wniosek ten byłby ponadto podważony przez okoliczność, że Heineken postanowił nie podnosić swoich cen do lutego 2000 r.

158 W tym względie należy podnieść, jak słusznie wskazuje Komisja w motywie 182 zaskarżonej decyzji, że interpretowanie słowa „obiecować” jako „wspominać” o podwyżce cen odbiega od zwykłego sensu tego słowa. Wniosek co do istnienia zobowiązania skarżącej do podwyższenia cen jest potwierdzony wzmianką, że podwyżka „nie wynika wyraźnie z [danych liczbowych] Nielsena”. Dane z kas supermarketów, o których mowa, zostały bowiem wykorzystane jako narzędzie kontroli, za pomocą którego podwyżka cen Bawarii miała być „możliwa do wykazania” (motyw 133 zaskarżonej decyzji oraz pkt 142 powyżej). Odniesienie do tych danych wpisuje się w bardziej logiczny sposób w kontekst kontroli wprowadzenia w życie zobowiązania niż w kontekst weryfikacji zwykłej wzmianki.

159 Co do argumentu skarżących opartego na okoliczności, że Heineken do lutego 2000 r. nie zastosowała żadnej podwyżki cen (podczas gdy uzgodniona podwyżka była przewidziana na rok 1998), wystarczy zauważyć, że zwykle niewykonywanie porozumienia co do cen nie oznacza jeszcze, że samo porozumienie nigdy nie istniało.

160 Wreszcie istnienie zgody co do podwyżki cen w 1998 r. w jasny sposób wynika z pisma wewnętrznego Interbrew z dnia 25 marca 1997 r. (zacytowanego w motywie 89 zaskarżonej decyzji). Interpretacja skarżących, według której pismo to dotyczy negocjacji Interbrew ze swoimi kupującymi (tzn. z supermarketami), a nie z innymi

browarami, nie jest przekonująca, zważywszy na wyraźną wzmiankę „główne browary” jako strony „zgody” w tekście listu.

- ¹⁶¹ Okoliczność, że podwyżka cen, o której mowa w piśmie, miała nastąpić „przed 1998 r.”, podczas gdy ww. dowody zostały zredagowane w 1998 r., także nie może prowadzić do podważenia istnienia związku pomiędzy tymi dokumentami. Można bowiem z łatwością przyjąć, że ze względu na trudności związane z negocjacjami dotyczącymi zasad wprowadzania w życie (w szczególności zróżnicowanej podwyżki cen marek A i B, o której mowa w piśmie wewnętrznym Interbrew), pierwotnie przewidywana na 1997 r. podwyżka cen została najpierw odroczone na następny rok, a następnie browary jej zaniechały.
- ¹⁶² Należy przypomnieć ponadto, że wbrew twierdzeniom skarżących, prawdziwość pisma wewnętrznego Interbrew z dnia 25 marca 1997 r., a ściślej wzmianki dotyczącej istnienia „zgody” nie została zdementowana ani przez oświadczenia kierownictwa InBev (zob. powyżej pkt 82 i 83), ani przez okoliczność, że Heineken rzekomo nie podniosła swoich cen do lutego 2000 r. (zob. powyżej pkt 159).
- ¹⁶³ Z całości powyższych rozważań wynika, że w zaskarżonej decyzji Komisja przedstawiła zespół szczegółowych i zgodnych dowodów wykazujących w sposób wystarczający pod względem prawnym ustalenia faktyczne dotyczące elementów rozpatrywanego naruszenia dotyczącego uzgadniania cen i podwyżek cen oraz podziału klientów. Ważności tych ustaleń nie podważają skądinąd argumenty skarżącej odnoszące się do dowodów wymienionych w pkt 146 powyżej.
- ¹⁶⁴ A zatem należy oddalić argumentację skarżących dotyczącą błędu w ocenie okoliczności faktycznych co do tych dwóch elementów rozpatrywanego naruszenia.

— W przedmiocie okoliczności faktycznych dotyczących stwierdzenia sporadycznego uzgadniania innych warunków handlowych oferowanych klientom indywidualnym w sektorze „horeca”

¹⁶⁵ Skarżące utrzymują, że Komisja nie wykazała, że rozpatrywane przedsiębiorstwa uzgadniały warunki handlowe inne niż ceny stosowane wobec klientów segmentu „horeca”.

¹⁶⁶ Komisja twierdzi, że odrębne notatki powołane w motywach 67 i 138 zaskarżonej decyzji zawierają dowód istnienia sporadycznego uzgadniania pomiędzy czterema browarami określonych warunków handlowych, takich jak warunki udzielania pożyczek proponowanych klientom indywidualnym „horeca” (motyw 258 zaskarżonej decyzji).

¹⁶⁷ Odrębne notatki przytoczone w motywie 67 zaskarżonej decyzji zawierają następującą wzmiankę: „Gwarancje/finansowanie: fin[ansowanie] dla [...] osób zajmujących kierownicze stanowiska na potrzeby konkretnych punktów. A zatem [...] mil[ionów]”.

¹⁶⁸ Zdaniem Komisji, ten cytat oznacza zatem, że podczas spotkania w dniu 27 lutego 1996 r. browary omawiały gwarancje i finansowanie przyznane lub mające być przyznane jednemu lub kilku browarom na rzecz konkretnych punktów gastronomicznych (motyw 68 zaskarżonej decyzji).

¹⁶⁹ Tymczasem należy zauważyć, że skarżąca proponuje alternatywną interpretację fragmentu powoływanego przez Komisję, wskazując, że wpisuje się on w kontekst dyskusji na temat „wątpliwych dłużników”.

- 170 W motywie 138 zaskarżonej decyzji Komisja powołuje się na odrębne notatki dyrektora „horeca” Bavarii dotyczące spotkania w dniu 12 marca 1998 r., zawierające następujący fragment: „Bav stopa oprocentowania [...]”? chyba że jest wynagrodzenie w związku z reklamą”. Zdaniem Komisji ten fragment dowodzi, że była prowadzona dyskusja dotycząca poziomu stóp oprocentowania stosowanych w zakresie pożyczek przyznanych punktom sprzedaży „horeca” (motyw 142 zaskarżonej decyzji).
- 171 Tymczasem zakładając nawet, że Komisja prawidłowo zinterpretowała odrębne notatki, należy stwierdzić, że odosobniony i lakoniczny charakter takiego odniesienia oraz brak jakiejkolwiek konkretnej wskazówki dotyczącej uczestnictwa pozostałych browarów w dyskusji na rozpatrywane tematy nie pozwalają na uznanie tych not za wystarczający dowód istnienia zмовy co do sporadycznego uzgadniania określonych warunków handlowych.
- 172 W odpowiedziach na pytania Sądu Komisja utrzymuje, że odrębne notatki, powołane w motywach 67 i 138 zaskarżonej decyzji, są potwierdzone oświadczeniem InBev, z którego wynika po pierwsze, że spotkanie „Catherijne” w dniu 12 marca 1998 r. było poświęcone zarówno kwestiom związanym z „horeca”, jak i konsumpcji domowej, a po drugie, że uczestnicy spotkań „Catherijne” uzgadniali inwestycje w „horeca” w celu uniknięcia przejmowania klientów.
- 173 Należy jednak stwierdzić, że te dwa fragmenty przytoczone przez Komisję, a także odniesienie Komisji do „wymowy oświadczenia InBev” nie dostarczają konkretnej poszlaki co do istnienia dyskusji pomiędzy browarami dotyczących uzgadniania warunków pożyczek, a zatem nie mogą potwierdzać wniosku sformułowanego w tym zakresie przez Komisję.

- 174 A zatem należy podnieść, że stwierdzenie Komisji dotyczące sporadycznego uzgadniania pomiędzy browarami warunków pożyczek, proponowanych klientom indywidualnym „horeca”, oparte jest na fragmentarycznych i nieprecyzyjnych dowodach.
- 175 Uwzględniając bowiem z jednej strony odosobniony i lakoniczny charakter odniesień do odrębnych notatek powołanych w motywach 67 i 138 zaskarżonej decyzji, a także alternatywną mało wiarygodną interpretację przedstawioną przez skarżącą oraz z drugiej strony brak konkretnych poszlak w tym zakresie w oświadczeniu InBev, należy stwierdzić, że Komisja nie wykazała w sposób wystarczający pod względem prawnym, że rozpatrywane naruszenie obejmowało „sporadyczne uzgadnianie innych warunków handlowych oferowanych konsumentom indywidualnym w segmencie horeca w Niderlandach”.
- 176 Wniosek sformułowany w tym zakresie w motywie 258 i w art. 1 zaskarżonej decyzji nie może być zatem uznany za udowodniony.
- 177 A zatem należy uwzględnić argumentację skarżących opartą na błędzie w ocenie okoliczności faktycznych odnoszących się do sporadycznego uzgadniania innych warunków handlowych oferowanych klientom indywidualnym w sektorze „horeca”.

— W przedmiocie zarzucanego naruszenia prawa i kwalifikacji okoliczności faktycznych

- 178 Skarżąca utrzymuje, że stwierdzenie przez Komisję istnienia szeregu porozumień lub praktyk uzgodnionych pomiędzy przedsiębiorstwami w rozumieniu art. 81 WE wynika z błędu w interpretacji i zastosowaniu tego przepisu (motywy 337 i 341 zaskarżonej decyzji).

- 179 Należy przypomnieć przede wszystkim, że w ramach wielostronnych spotkań oraz dwustronnych kontaktów cztery browary wielokrotnie wymieniały niejawne informacje dotyczące rynku (ceny, wysokość rabatów i konkretne oferty dla określonych klientów), które niekiedy były dosyć szczegółowe (dokumenty powołane w motywach 129 i 174 zaskarżonej decyzji) oraz obejmowały konkretne dane liczbowe dotyczące cen (dokumenty powołane w motywach 76, 89, 117, 129 i 174 zaskarżonej decyzji), rabatów i prowizji w związku z obniżką (dokumenty powołane w motywach 143 i 165 zaskarżonej decyzji), a także wskazówki dotyczące klientów oraz punktów sprzedaży zarówno w sektorze „horeca” (dokumenty powołane w motywach 92, 143, 156, 165 i 184 zaskarżonej decyzji), jak i w sektorze konsumpcji domowej (dokumenty powołane w motywach 76 i 156 zaskarżonej decyzji).
- 180 Dyskusji poddano także pewne propozycje dotyczące postępowania na rynku, między innymi propozycję podwyżki cen w dwóch etapach w sektorze konsumpcji domowej (dokument powołany w motywie 89 zaskarżonej decyzji).
- 181 Okoliczności, że nigdy nie został sporządzony żaden oficjalny protokół ze spotkań „Catherijne”, że istota dyskusji prawie nigdy nie została odzwierciedlona w notcie wewnętrznej oraz że porządki obrad i noty sporządzane przy okazji tych spotkań zostały zniszczone w listopadzie 1998 r. (oświadczenie InBev przytoczone w motywie 61 zaskarżonej decyzji), wskazują ponadto, że wbrew temu, co utrzymuje skarżąca, dyskusje miały charakter poufny oraz że uczestnicy mieli świadomość bezprawności ich postępowania i próbowali je ukryć.
- 182 Wbrew temu, co utrzymują skarżące, z dowodów z dokumentów zbadanych przez Komisję wynika, że osiągnięto porozumienie co do pewnych propozycji, jak te dotyczące przyznania umowy z organizacją detalistów ds. zakupów na rzecz Interbrew (dokument powołany w motywie 236 i przypis nr 531 zaskarżonej decyzji) oraz

uzgodnionej podwyżki cen przed lub w 1998 r. (dokument powołany w motywie 89 zaskarżonej decyzji).

¹⁸³ Istnienie w tym ostatnim przypadku porozumienia w rozumieniu art. 81 WE nie jest podważone ani przez prawdopodobną okoliczność, że zgodna wola browarów nie rozciągała się na konkretne warunki wprowadzenia w życie podwyżki cen, ani przez fakt, że taka podwyżka nie została nigdy zastosowana na rynku.

¹⁸⁴ Zakładając bowiem nawet, że takie porozumienie nigdy nie zostało osiągnięte co do konkretnych elementów planowanego ograniczenia, Komisja słusznie stwierdziła, że poprzez regularne prowadzenie dyskusji browary jasno wyraziły wspólny zamiar zawarcia porozumienia antykonkurencyjnego (motyw 341 zaskarżonej decyzji).

¹⁸⁵ Zresztą stała wymiana informacji niejawnych, które nie są publicznie dostępne, a które przedstawiciele czterech browarów uznali za warte zanotowania w ich porządkach dnia i wskazania w ramach korespondencji wewnętrznej, z pewnością doprowadziła do obniżenia w odniesieniu do każdego z nich niepewności co do planowanego zachowania ich konkurentów.

¹⁸⁶ W tym względzie należy domniemywać, z zastrzeżeniem dowodu przeciwnego, którego ciężar przedstawienia spoczywa na zainteresowanych podmiotach, że przy określaniu swojego zachowania na rynku przedsiębiorstwa uczestniczące w uzgodnieniu i działające na rynku uwzględniają informacje, które wymieniły ze swoimi konkurentami. Obowiązuje to tym bardziej wtedy, gdy uzgodnienia były dokonywane regularnie na przestrzeni długiego okresu, tak jak miało to miejsce w niniejszej sprawie (zob. podobnie ww. w pkt 46 wyrok w sprawie Hüls przeciwko Komisji, pkt 162).

- 187 Skarżące twierdzą co do zasady, że obaliły to domniemanie, dowodząc, iż mimo dyskusji cztery browary określały swoje postępowanie na rynku w sposób niezależny.
- 188 Nie należy uwzględniać tego argumentu. Z pewnością prawdą jest, że zarówno oświadczenia zarządzających spółką InBev, jak i okoliczność, że Heineken podwyższyła ceny dopiero w lutym 2000 r., potwierdzają, że w rozpatrywanym okresie każdy browar prowadził swą własną politykę na rynku. Jednakże nawet jeśli to ostatnie stwierdzenie może dowodzić braku formalnych zobowiązań lub rzeczywistych uzgodnień pomiędzy browarami, nie wystarcza ono do wykazania, że browary nigdy nie uwzględniały informacji wymienianych podczas zarzucanych spotkań w celu określenia, każdy na swój sposób, postępowania na rynku.
- 189 Skarżącym w konsekwencji nie udało się obalić domniemania wynikającego z orzecznictwa przytoczonego w pkt 186 powyżej.
- 190 W konsekwencji należy stwierdzić, że elementy składające się na praktykę uzgodnioną, wynikające z orzecznictwa przytoczonego powyżej w pkt 46 i 47, występują w niniejszym przypadku w odniesieniu do zachowań dotyczących, po pierwsze, uzgadniania cen i podwyżek cen piwa, a po drugie sporadycznego uzgadniania w zakresie podziału klientów.
- 191 W tych okolicznościach należy podnieść, że Komisja miała prawo zakwalifikować rozpatrywane postępowania jako „szereg porozumień lub praktyk uzgodnionych”, ponieważ te zachowania obejmowały zarówno elementy, które należy zakwalifikować jako „porozumienia”, jak i elementy, które należy zakwalifikować jako „praktyki uzgodnione”. Wobec bowiem skomplikowanej sytuacji faktycznej podwójną kwalifikację dokonaną przez Komisję w art. 1 zaskarżonej decyzji należy rozumieć nie jako kwalifikację wymagającą jednocześnie i kumulatywnie dowodu, że każda z tych okoliczności faktycznych stanowi elementy składowe porozumienia i praktyki uzgodnionej, ale jako stanowiącą określenie złożonej całości obejmującej elementy faktyczne, spośród których niektóre zostały zakwalifikowane jako porozumienia, a inne jako

praktyki uzgodnione w rozumieniu art. 81 WE, który nie przewiduje szczególnej kwalifikacji dla tego rodzaju złożonego naruszenia (zob. podobnie ww. w pkt 44 wyrok w sprawie Hercules Chemicals przeciwko Komisji, pkt 264).

¹⁹² Skarżące kwestionują niemniej jednak, że zarzucane im zachowania miały cel antykonkurencyjny. Podnoszą w szczególności, że celem spotkań nie było nigdy potajemne uzgadnianie zachowania mającego wpływ na konkurencję. Mogło się sporadycznie zdarzyć, że była dyskutowana sytuacja na rynku, w tym ceny konsumpcji na rynku konsumpcji domowej oraz oferty na rzecz kilku klientów „horeca”. Niemniej jednak dyskusje dotyczyły takiej liczby tematów istotnych dla sektora i miały na tyle nieformalny i luźny charakter, że nie można byłoby ich zakwalifikować jako „uzgodnienia”.

¹⁹³ Należy podnieść w tym względzie, że dyskusje dotyczące informacji wrażliwych dla rynku, nawet przy założeniu, że były sporadyczne i zaraz po nich następowały dyskusje na tematy jawne, miały ewidentnie charakter sprzyjający koordynacji na rynku i zredukowaniu niepewności co do przewidywalnego zachowania konkurentów. Wykazano już bowiem, że nawet jeżeli koordynacja między browarami nie zawsze miała charakter rzeczywisty, dyskusje dotyczące cen i warunków proponowanych konkretnym klientom pozwalały im na kontrolę z bliska pewnych czynników zachowania ich konkurentów oraz na przyjęcie ich własnego zachowania w zależności od otrzymanych informacji (zob. powyżej pkt 185–189). Fakt, że przedstawiciele browarów uznali za przydatne odnotowanie tych informacji w swoich notatkach oraz ich zamieszczenie w ramach ich wewnętrznej korespondencji, stanowi ponadto wskazówkę przypisywanego przez nich szczególnego znaczenia tych informacji oraz potwierdzenie faktu, że nawet jeżeli wciąż nie osiągnięto antykonkurencyjnego skutku konsultacji, to jednak był on realizowany przez uczestników.

¹⁹⁴ Skarżące kwestionują wreszcie wniosek Komisji, zgodnie z którym Heineken była zaangażowana w dyskusje, kontynuowane następnie między Interbrew i Bawarią, dotyczące segmentu piwa sprzedawanego pod marką dystrybutora. Nie podważają jej uczestnictwa w przedmiotowych wielostronnych spotkaniach, lecz podnoszą, że

Heineken nie była aktywna w tym segmencie oraz że jej uczestnictwa w przedmiotowych uzgodnieniach nie można wywodzić z faktu, że Grolsch, inny browar nieaktywny w tym segmencie, wyrażał zaniepokojenie odnośnie do cen w tym segmencie, ani z faktu, że Bavaria i InBev obrały sobie za cel podniesienie poziomu cen w tym segmencie (motywy 249–252 zaskarżonej decyzji).

¹⁹⁵ W tym względzie należy przypomnieć, że zgodnie z utrwalonym orzecznictwem, jeżeli przedsiębiorstwo uczestniczyło, nawet bez odgrywania aktywnej roli, w spotkaniu, w trakcie którego poruszano kwestię bezprawnego uzgodnienia, zakłada się jego uczestnictwo w tym uzgodnieniu, chyba że przedsiębiorstwo to wykaże, że się dystansowało w sposób jawny od tego porozumienia lub że poinformowało innych uczestników o swoim zamiarze uczestnictwa w danym spotkaniu w innym aniżeli oni celu (zob. wyroki Sądu z dnia 15 marca 2000 r. w sprawach połączonych T-25/95, T-26/95, od T-30/95 do T-32/95, od T-34/95 do T-39/95, od T-42/95 do T-46/95, T-48/95, od T-50/95 do T-65/95, od T-68/95 do T-71/95, T-87/95, T-88/95, T-103/95 i T-104/95 *Cimenteries CBR i in. przeciwko Komisji*, Rec. s. II-491, pkt 3199 oraz powoływane tam orzecznictwo).

¹⁹⁶ W niniejszej sprawie należy przede wszystkim zauważyć, że choć Heineken nie była aktywna w segmencie piwa sprzedawanego pod marką dystrybutora, z oświadczenia InBev wynika (motywy 54 i 247 zaskarżonej decyzji), że ceny stosowane w tym segmencie stanowiły przedmiot wspólnych zmartwień czterech dużych browarów, w tym Heinekena.

¹⁹⁷ Należy zauważyć następnie, że skarżące nie podważają obecności Heinekena podczas bezprawnych dyskusji dotyczących cen w segmencie piwa sprzedawanego pod marką dystrybutora, ponieważ ten fakt jest ponadto potwierdzony przez różne dowody powołane w motywach 247–251 zaskarżonej decyzji. Skarżące nie podnoszą również, że Heineken się jawnie dystansowała od tych dyskusji lub że informowała inne browary o zamiarze uczestniczenia w spotkaniach w innym aniżeli oni celu. Zatem sam

fakt, że Heineken nie odgrywała aktywnej roli w tych dyskusjach, nawet przy założeniu udowodnienia tej okoliczności, nie powinien zwalniać jej z odpowiedzialności.

198 Wreszcie należy podnieść, że z akt wynika, że udział Heinekена w dyskusjach dotyczących cen piwa sprzedawanego pod marką dystrybutora nie sprowadzał się wyłącznie do biernego uczestnictwa w niektórych spotkaniach i do interesu tej spółki w wyniku tych dyskusji, lecz obejmował również świadomą presję wywieraną przez tę spółkę na Interbrew i Bawarię poprzez odmowę podwyżki cen swoich marek przed podniesieniem cen marek dystrybutorów. Wywieranie takiej presji jest ponadto potwierdzone zarówno przez oświadczenie InBev (powoływane w motywie 54 zaskarżonej decyzji), jak i w dokumencie dotyczącym treści spotkania w dniu 12 maja 1997 r. (powoływany w motywie 224 zaskarżonej decyzji), którego interpretacji nie kwestionują skarżące.

199 W świetle wszystkich powyższych rozważań nie można przyjąć argumentacji skarżącej opartej na naruszeniu prawa.

200 Wreszcie, ponieważ skarżąca nie wykazała, że zaskarżona decyzja jest dotknięta naruszeniem prawa w zakresie zastosowania art. 81 ust. 1 WE, należy oddalić także jej argumentację opartą co do zasady na tej samej przesłance, zgodnie z którą Komisja błędnie zinterpretowała to postanowienie, naruszając zasadę domniemania niewinności, i nie dostarczyła wystarczających dowodów na poparcie stwierdzenia naruszenia.

— Wniosek

201 Kończąc analizę drugiego ww. zarzutu, należy podnieść, że stwierdzenie Komisji co do istnienia sporadycznego uzgadniania warunków handlowych innych niż ceny oferowanych konsumentom indywidualnym w sektorze „horeca” w Niderlandach nie

zostało dowiedzione w sposób wystarczający pod względem prawnym i nie może być uwzględnione (zob. powyżej pkt 167–177).

²⁰² W konsekwencji należy stwierdzić nieważność art. 1 zaskarżonej decyzji w zakresie, w jakim uwzględnia on wspomniany element rozpatrywanego naruszenia, a także zmienić kwotę grzywny nałożonej w konsekwencji na skarżącą. Konkretnie konsekwencje tej zmiany są wyjaśnione w pkt 435 i 436 poniżej.

²⁰³ W pozostałej części piąty i szósty zarzut należy oddalić.

W przedmiocie zarzutu siódmego, dotyczącego czasu trwania naruszenia

Argumenty stron

²⁰⁴ Skarżące podważają uznanie dnia 27 lutego 1996 r. i dnia 3 listopada 1999 r. jako dat rozpoczęcia i zakończenia przypisywanego im naruszenia. Uważają one w szczególności, że rozpoczęcie i zakończenie naruszenia wymagają przedstawienia silniejszych dowodów, a wymóg ten nie został w niniejszym przypadku spełniony, ponieważ Komisja nie dysponowała bezpośrednimi dowodami treści o charakterze antykonkurencyjnym dyskusji prowadzonych w trakcie spotkań w dniu 27 lutego 1996 r. oraz w dniu 3 listopada 1999 r.

- 205 Odnośnie do spotkania w dniu 27 lutego 1996 r., uznanego za datę rozpoczęcia naruszenia, skarżąca utrzymuje, że odrębne notatki powołane przez Komisję w motywie 67 zaskarżonej decyzji dotyczą ogólnej dyskusji na temat „wątpliwych dłużników” w sektorze „horeca”, która nie może być uznana za ograniczającą konkurencję.
- 206 Odnośnie do spotkania w dniu 3 listopada 1999 r. skarżące zaprzeczają, że dowód na jego treść niezgodną z prawem konkurencji opiera się na odpowiedzi InBev na żądanie udzielenia informacji Komisji (powoływane w motywie 221 zaskarżonej decyzji). Niemniej jednak twierdzą one, że mające bardziej szczegółowy charakter oświadczenia dyrektorów InBev, którzy osobiście uczestniczyli w dniu 3 listopada 1999 r. w spotkaniu, zawierają treści stanowiące zaprzeczenie tej odpowiedzi.
- 207 Komisja kwestionuje argumenty skarżących.

Ocena Sądu

- 208 Na podstawie art. 81 ust. 1 WE czas trwania naruszenia jest składowym elementem pojęcia naruszenia, przy czym ciężar dowodu w tym względzie spoczywa głównie na Komisji. Zgodnie z orzecnictwem w tym zakresie w przypadku braku dowodów pozwalających na bezpośrednie ustalenie czasu trwania naruszenia Komisja opiera się przynajmniej na dowodach odnoszących się do faktów wystarczająco zbliżonych w czasie, tak by można było racjonalnie przyjąć, że naruszenie to trwało nieprzerwanie między dwiema określonymi datami (wyrok Sądu z dnia 7 lipca 1994 r. w sprawie T-43/92 Dunlop Slazenger przeciwko Komisji, Rec. s. II-441, pkt 79; ww. w pkt 91 wyrok w sprawie Peróxidos Orgánicos przeciwko Komisji, pkt 51).
- 209 W niniejszej sprawie skarżąca podważa zarówno datę rozpoczęcia, jak i datę zakończenia naruszenia.

— W przedmiocie ustalenia daty rozpoczęcia naruszenia

- ²¹⁰ Komisja uznała dzień 27 lutego 1996 r. za datę rozpoczęcia rozpatrywanego naruszenia, czyli datę pierwszego spotkania „Catherijne”, w odniesieniu do którego posiada bezpośrednie dowody obecności czterech browarów.
- ²¹¹ Jak stwierdzono powyżej w pkt 167–177, odrębne notatki dotyczące tego spotkania, przytoczone w motywie 67 zaskarżonej decyzji, nie stanowią same w sobie zbioru dowodów, które mogą wykazać w sposób wystarczający pod względem prawnym istnienie naruszenia dotyczącego sporadycznego uzgadniania innych warunków handlowych oferowanych konsumentom indywidualnym w sektorze „horeca”.
- ²¹² Jednakże stwierdzenie to nie sprzeciwia się samo w sobie, by te same dowody zostały wykorzystane do określenia daty rozpoczęcia naruszenia traktowanego jako całość.
- ²¹³ Należy bowiem stwierdzić, że spotkanie w dniu 27 lutego 1996 r. jest częścią serii okresowych spotkań, podczas których obecni byli ci sami uczestnicy i które odbywały się w podobnych okolicznościach. Były one określane nazwami „uzgodnienia Catherijne” i „komisja porządku obrad”, podczas których obecni byli przedstawiciele czterech browarów niderlandzkich Heineken, InBev, Grolsch i Bavaria, były organizowane równolegle z oficjalnymi spotkaniami CBK, a dyskusje prowadzone w ich kontekście nigdy nie były odzwierciedlane w protokołach i niemalże nigdy w notach wewnętrznych. W oświadczeniu InBev spotkania te także zostały przedstawione jako stanowiące część szeregu spotkań, a tabela zawierająca nazwy, adresy, daty i miejsca większej części tych spotkań, w tym spotkania w dniu 27 lutego 1996 r., znajduje się w załączniku (motyw 44 zaskarżonej decyzji).

- 214 Na podstawie zarówno oświadczenia InBev, jak i licznych innych dowodów już stwierdzono, że spotkania stanowiące część tej serii spotkań miały cel antykonkurencyjny (zob. pkt 179–184 powyżej). A zatem, po pierwsze, zbiór poszlak wykazujących systematyczny charakter spotkań, jak również ich antykonkurencyjny przebieg oraz, po drugie, oświadczenie InBev o istotnej wartości dowodowej umożliwiają ustalenie, z zastrzeżeniem dowodu przeciwnego, że cel w postaci ograniczenia konkurencji dotyczył wszystkich rozpatrywanych spotkań, nawet w przypadku braku wystarczającego dowodu co do przebiegu niektórych z nich.
- 215 Skarżące twierdzą co do zasady, że ta logika nie może być stosowana w ramach określania dat rozpoczęcia i zakończenia naruszenia. Utrzymują one w szczególności, że choć zasadniczo jest dozwolone założenie, że naruszenie miało miejsce w sposób nieprzerwany między dwiema konkretnymi datami, to jednak początek i koniec naruszenia podlegają większemu ciężarowi dowodowemu i powinny być bezpośrednio wykazane na podstawie dowodów.
- 216 Należy podnieść w tym względzie, że w celu wykazania daty rozpoczęcia naruszenia Komisja nie ograniczyła się do odwołania się do dowodów dotyczących spotkania w dniu 27 lutego 1996 r.
- 217 W motywach 466–469 zaskarżonej decyzji wskazuje ona bowiem w stosunku do każdego z rozpatrywanych browarów, w tym skarżącej, że uczestniczył w naruszeniu „co najmniej od dnia 27 lutego 1996 r. do dnia 3 listopada 1999 r.”. W motywie 56 zaskarżonej decyzji wyjaśnia poza tym, że zgodnie z oświadczeniem InBev naruszenie rozpoczęło się długo przed 1996 r., czyli:

— „w 1990 r. lub nawet wcześniej” w przypadku dyskusji dotyczących podwyżek cen „horeca”;

— w „1993–1994” w odniesieniu do dyskusji dotyczących rabatów i transferów pomiędzy browarami punktów sprzedaży horeca;

— w „1987” w odniesieniu do dyskusji pomiędzy Oranjeboom-Interbrew a Bawarią dotyczących piwa sprzedawanego pod marką dystrybutora.

²¹⁸ Biorąc pod uwagę znaczną wartość dowodową oświadczenia InBev, Komisja mogła stwierdzić, że rozpatrywane naruszenie rozpoczęło się co najmniej w dacie pierwszych spotkań w 1996 r., wskazanych w tabeli załączonej do oświadczenia InBev, podczas których InBev była reprezentowana w związku z nabyciem przez nią w 1995 r. spółki Oranjeboom.

²¹⁹ Należy przypomnieć, że z oświadczenia InBev wynika, że Heineken od początku w roku 1993 albo 1994 odgrywała pewną rolę w organizacji spotkań „Catherijne”. Ponadto wykazano, że po pierwsze, Heineken była reprezentowana na spotkaniu w dniu 27 lutego 1996 r. oraz, po drugie, że podczas następnego spotkania w dniu 19 czerwca 1996 r. browary kontynuowały dyskusję o charakterze antykonkurencyjnym (zob. notatki odręczne powołane w motywie 67 zaskarżonej decyzji oraz w pkt 99 i 100 powyżej). Choć udział Heinekena w tym spotkaniu nie został udowodniony, dowody dotyczące tego spotkania wskazują, że dyskutowano udział Heinekena w ewentualnej podwyżce cen na dwóch poziomach.

²²⁰ Komisja, mając na uwadze te rozważania, mogła słusznie stwierdzić, że skarżące uczestniczyły w analizowanym naruszeniu przynajmniej od 27 lutego 1996 r.

²²¹ Okoliczność, że w zaskarżonej decyzji nie uwzględniono istnienia naruszenia przed tą datą, stanowi w rezultacie ustępstwo w odniesieniu do zaskarżonej decyzji. W tym względzie należy podnieść, że zadaniem Sądu nie jest orzekanie co do legalności lub stosowności tego ustępstwa (zob. podobnie ww. w pkt 50 wyrok w sprawach połączonych JFE Engineering i in. przeciwko Komisji, pkt 340, 341).

- 222 W tych okolicznościach w odniesieniu do spotkania wpisującego się w system regularnych spotkań, których antykonkurencyjny charakter został wykazany w sposób wystarczający pod względem prawnym, ustalenie daty rozpoczęcia naruszenia nie może być podważone przez argumentację skarżącej opartą na niewystarczającym charakterze konkretnego dowodu co do przebiegu spotkania w dniu 27 lutego 1996 r.
- 223 W konsekwencji należy oddalić zarzut dotyczący ustalenia daty rozpoczęcia naruszenia.

— W przedmiocie ustalenia daty zakończenia naruszenia

- 224 Komisja uznała dzień 3 listopada 1999 r. za datę zakończenia naruszenia w odniesieniu do wszystkich rozpatrywanych browarów (motywy 466–469 zaskarżonej decyzji), czyli datę ostatniego spotkania „Catherijne”, w odniesieniu do którego Komisja dysponuje bezpośrednimi dowodami obecności czterech browarów. Spotkanie to jest wymienione w tabeli chronologicznej załączonej do oświadczenia InBev. Zgodnie z odpowiedzią InBev na żądanie udzielenia informacji Komisji, spotkanie w dniu 3 listopada 1999 r. było „spotkaniem Catherijne (kwestie horeca/komisja porządku obrad) [; j]ak zawsze w przypadku konsultacji Catherijne, rozmawiano głównie o nadmiernych porozumieniach i pokojowym współistnieniu” (motyw 221 zaskarżonej decyzji).
- 225 Skarżące uważają, że to oświadczenie podważa oświadczenia dyrektorów InBev, którzy uczestniczyli w spotkaniu w dniu 3 listopada 1999 r., i przytaczają następujące ich fragmenty:

— „W dniu 19 sierpnia 1999 r. miały miejsce uzgodnienia, w których uczestniczyłem. W dniu 3 listopada 1999 r. odbyło się spotkanie, w którym uczestniczyłem wraz z p. [...]. W obu przypadkach rozmawiano konkretnie o zachowaniach na rynku. Spotkanie miało raczej charakter nieformalny”;

- „Odbywają się spotkania czterech dyrektorów horeca (Heineken, Grolsch, Bavaria i Interbrew). Uczestniczyłem tylko w jednym z tych spotkań, w dniu 3 listopada 1999 r. w Enschede. Pan [...] zabrał mnie na nie, by mnie przedstawić. Spotkanie to nie miało konkretnych rezultatów. Chodziło raczej o miłe spotkanie, bez konkretnego porządku obrad. Przedstawiono ogólne uwagi na temat rabatów. Miałem wrażenie, że od lat istnieje już pewien rodzaj systemu stopniowania rabatów lub zasady dotyczącej rabatów, ale nigdy nie zostało to wyraźnie powiedziane. Rozmawiano tylko o ogólnych kwotach rabatów w sposób generalny, co było okazją do wymienienia pewnych incydentów. Mam wrażenie, że system stopniowania rabatów nie funkcjonował. Każde przedsiębiorstwo określało swą własną strategię. Być może były pewne próby zastraszania, ale każde przedsiębiorstwo czyniło to, co uważało za stosowne”.

226 Należy stwierdzić, że wbrew temu, co utrzymują skarżące, oświadczenia, na które się powołują, nie podważają dowodów uwzględnionych przez Komisję. Odniesienia do „nadmiernych porozumień” oraz „pokojowego współlistnienia”, a także do „systemu stopniowania rabatów” i do „zasady dotyczącej rabatów” dotyczą wyraźnie uzgadniania wysokości rabatów stosowanych wobec klientów „horeca”. Jedyne uściślenie wprowadzone przez oświadczenia dyrektorów InBev dotyczy poziomu szczegółowości dyskusji, rzekomo ograniczających się do „ogólnych uwag”, a także braku ich wpływu na rynek, czyli okoliczności, że „system stopniowania rabatów nie funkcjonował”. Tymczasem, już podniesiono, że ani ogólny charakter dyskusji, ani brak wpływu na rynek nie mogą prowadzić do podważenia, iż rozpatrywane spotkanie miało charakter naruszenia (zob. pkt 78 i 79 powyżej).

227 Okoliczność, że spotkanie w dniu 3 listopada 1999 r. wpisuje się w system spotkań antykonkurencyjnych (zob. pkt 213 i 214 powyżej) oraz że omawiane tematy były związane z wcześniejszymi dyskusjami prowadzącymi do ograniczenia konkurencji, wskazuje poza tym, że celem samego zorganizowania spotkania było zapewnienie warunków koniecznych do kontynuacji dyskusji.

- 228 W każdym razie zakładając nawet, że istnieje pewna sprzeczność pomiędzy oświadczeniami pracowników InBev powołanymi przez skarżącą z jednej strony, a odpowiedzią InBev na żądanie udzielenia informacji z drugiej strony, należy stwierdzić, że moc dowodowa tego ostatniego jest większa w świetle orzecznictwa, zgodnie z którym oświadczenie złożone w imieniu przedsiębiorstwa jako takiego posiada wiarygodność przekraczającą tę, jaką mogłaby mieć odpowiedź udzielona przez jego pracownika, niezależnie od jego doświadczenia lub jego osobistej opinii (zob. ww. w pkt 90 wyrok w sprawie LR AF 1998 przeciwko Komisji, pkt 45).
- 229 W konsekwencji należy oddalić zarzut dotyczący ustalenia daty zakończenia naruszenia, a tym samym trzeci zarzut w całości.

W przedmiocie zarzutu pierwszego, opartego na naruszeniu zasady dobrej administracji oraz art. 27 rozporządzenia nr 1/2003 w zakresie dotyczącym odmowy dostępu do odpowiedzi innych przedsiębiorstw na pismo w sprawie przedstawienia zarzutów

Argumenty stron

- 230 Skarżące zarzucają Komisji odrzucenie ich wniosku o udzielenie dostępu do odpowiedzi innych uczestników postępowania na pismo w sprawie przedstawienia zarzutów, co stanowiło naruszenie ich prawa do obrony. Skarżące uważają, że z zaskarżonej decyzji wynika, że Komisja z tych odpowiedzi wywiodła dowody w celu ustalenia istnienia naruszenia oraz w celu uzasadnienia końcowej kwoty grzywny i że te odpowiedzi zawierały dowody łagodzące odpowiedzialność, z których mogły one skorzystać. Podnoszą one stąd, że w świetle zasady równego prawa do obrony powinny być mieć okazję przeanalizowania tych dowodów w celu stworzenia w sposób samodzielny swojej obrony.

- 231 Skarżące twierdzą w szczególności, że powinny były uzyskać dostęp do odpowiedzi Bavarii i Grolscha, ponieważ – jak wynika z zaskarżonej decyzji – te browary były autorami wykładni autentycznej pism wykorzystanych następnie jako dowody o charakterze obciążającym albo łagodzącym względem tych podmiotów. W szczególności skarżące podkreślają, że w motywie 75 zaskarżonej decyzji Komisja powołuje odpowiedzi Bavarii na pismo w sprawie przedstawienia zarzutów w celu wykazania, że uczestniczyły one w spotkaniu w dniu 19 czerwca 1996 r. W motywach 124–126 zaskarżonej decyzji Komisja ponadto wykorzystwała interpretację przedstawioną w odpowiedziach Bavarii w celu udowodnienia, że ceny piwa były przedmiotem dyskusji na spotkaniu w dniu 17 grudnia 1997 r. Wreszcie skarżące wskazują, że w motywie 135 zaskarżonej decyzji Komisja odsyła do twierdzeń znajdujących się w odpowiedzi Bavarii jako dowodu na pewne oświadczenia o charakterze obciążającym, które miały złożyć w trakcie spotkania w dniu 12 marca 1998 r.
- 232 Skarżące podkreślają znaczenie dostępu do odpowiedzi InBev na pismo w sprawie przedstawienia zarzutów ze względu na to, że zdaniem tych spółek Komisja zasadniczo oparła się na ich oświadczeniach przy wydawaniu zaskarżonej decyzji. Dla zilustrowania skarżące podkreślają, że można wydedukować z motywu 476 zaskarżonej decyzji jak również z wymiany pism między Komisją a InBev w lutym 2006 r., że odpowiedzi InBev na pismo w sprawie przedstawienia zarzutów zawierały dowody o charakterze odciążającym.
- 233 Komisja kwestionuje argumenty skarżących.

Ocena Sądu

- 234 Na mocy art. 27 ust. 2 rozporządzenia nr 1/2003 „[w] toku postępowania respektuje się prawo stron do obrony [; s]trony mają prawo wglądu do akt Komisji przy zachowaniu uzasadnionego interesu przedsiębiorstw w zakresie ochrony tajemnicy handlowej [...]”.

- 235 Zgodnie z utrwalonym orzecznictwem prawo dostępu do akt, będące korelatem zasady prawa do obrony, oznacza, że Komisja zapewnia zainteresowanemu przedsiębiorstwu możliwość dokładnego zapoznania się z wszystkimi dokumentami znajdującymi się w aktach dochodzenia, które mogą mieć znaczenie dla jego obrony (zob. podobnie wyrok Trybunału z dnia 2 października 2003 r. w sprawie C-199/99 P Corus UK przeciwko Komisji, Rec. s. I-11177, pkt 125–128; wyrok Sądu z dnia 29 czerwca 1995 r. w sprawie T-30/91 Solvay przeciwko Komisji, Rec. s. II-1775, pkt 81).
- 236 Dokumenty te obejmują zarówno dokumenty obciążające, jak i odciążające, z zastrzeżeniem zachowania tajemnicy handlowej innych przedsiębiorstw, dokumenty wewnętrzne Komisji oraz inne poufne informacje (ww. w pkt 51 wyrok w sprawach połączonych Aalborg Portland i in. przeciwko Komisji, pkt 68).
- 237 W odniesieniu do dowodów obciążających nieprzekazanie dokumentu stanowi naruszenie prawa do obrony tylko w przypadku, gdy dane przedsiębiorstwo wykaże, po pierwsze, że Komisja oparła się na tym dokumencie w celu uzasadnienia zarzutu dotyczącego istnienia naruszenia, oraz po drugie, że zarzut ten mógłby być dowiedziony wyłącznie poprzez odwołanie do wspomnianego dokumentu. A zatem do danego przedsiębiorstwa należy wykazanie, że wynik, do którego doszła Komisja w decyzji, byłby inny, gdyby ten nieprzekazany dokument został pominięty jako dowód (ww. w pkt 51 wyrok w sprawach połączonych Aalborg Portland i in. przeciwko Komisji, pkt 71–73).
- 238 Natomiast jeśli chodzi o nieprzekazanie dokumentu odciążającego, to zainteresowane przedsiębiorstwo musi tylko wykazać, że jego nieujawnienie mogło mieć niekorzystny dla tego przedsiębiorstwa wpływ na przebieg postępowania i treść decyzji Komisji. Wystarczy, że przedsiębiorstwo dowiedzie, że mogło wykorzystać ten dokument w obronie na swoją korzyść (ww. w pkt 44 wyrok w sprawie Hercules Chemicals przeciwko Komisji, pkt 81), wykazując w szczególności, że mogłoby wskazać elementy, które nie były zgodne z wnioskami wyprowadzonymi na tym etapie przez Komisję z pisma w sprawie przedstawienia zarzutów, i w konsekwencji mogłoby w jakikolwiek sposób wpłynąć na ocenę dokonaną przez Komisję w decyzji (ww. w pkt 51 wyrok w sprawach połączonych Aalborg Portland i in. przeciwko Komisji, pkt 75).

- 239 Należy przypomnieć, że pismo w sprawie przedstawienia zarzutów jest aktem, którego celem jest określenie przedmiotu postępowania wszczętego przeciwko przedsiębiorstwu i zapewnienie skutecznego wykonywania prawa do obrony (zob. wyrok Sądu z dnia 8 października 2008 r. w sprawie T-69/04 Schunk i Schunk Kohlenstoff-Technik przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. II-2567, pkt 80 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 240 Z tej perspektywy z pismem w sprawie przedstawienia zarzutów związane są gwarancje proceduralne zapewniające przestrzeganie prawa do obrony, w tym prawa dostępu do dokumentów znajdujących się w aktach postępowania prowadzonego przez Komisję.
- 241 Odpowiedzi na pismo w sprawie przedstawienia zarzutów nie znajdują się w aktach dochodzenia w ścisłym tego słowa znaczeniu (ww. w pkt 195 wyrok w sprawach połączonych Cimenteries CBR i in. przeciwko Komisji, pkt 380).
- 242 Co się tyczy dokumentów niezawartych w aktach sprawy w momencie doręczenia pisma w sprawie przedstawienia zarzutów, Komisja jest zobowiązana do ujawniania wspomnianych odpowiedzi innym uczestnikom postępowania tylko w przypadku, gdy zawierają one nowe dowody obciążające lub odciążające.
- 243 Podobnie, zgodnie z pkt 27 obwieszczenia Komisji dotyczącego zasad dostępu do akt Komisji w sprawach na mocy art. 81 [WE] i 82 [WE], art. 53, 54 i 57 oraz rozporządzenia Rady (WE) nr 139/2004 (Dz.U. 2005, C 325, s. 7), co do zasady uczestnicy nie mają dostępu do odpowiedzi innych uczestników na pismo w sprawie przedstawienia zarzutów. Uczestnik postępowania ma dostęp do tych dokumentów tylko w przypadku, gdy mogą one stanowić nowy materiał dowodowy – zarówno o charakterze obciążającym, jak i uniewinniającym – odnoszący się do zarzutów dotyczących tego uczestnika w piśmie w sprawie przedstawienia zarzutów wydanym przez Komisję.

²⁴⁴ W tym względzie w odniesieniu do, po pierwsze, nowych dowodów obciążających, zgodnie z utrwalonym orzecznictwem, jeżeli Komisja zamierza oprzeć się na fragmencie odpowiedzi na pismo w sprawie przedstawienia zarzutów w celu ustalenia istnienia naruszenia, inni uczestnicy tego postępowania powinni mieć możliwość wypowiedzenia się na temat takiego środka dowodowego (ww. w pkt 195 wyrok Sądu w sprawach połączonych *Cimenteries CBR i in. przeciwko Komisji*, pkt 386; wyrok Sądu z dnia 27 września 2006 r. w sprawie T-314/01 *Avebe przeciwko Komisji*, *Zb.Orz.* s. II-3085, pkt 50).

²⁴⁵ Dokument może mieć charakter dowodu obciążającego wyłączenie wówczas, jeżeli Komisja wykorzystuje go na poparcie stwierdzenia naruszenia popełnionego przez przedsiębiorstwo. W celu udowodnienia naruszenia jego prawa do obrony nie wystarczy, aby dane przedsiębiorstwo wykazało, że nie miało ono możliwości ustosunkowania się w toku postępowania administracyjnego do dokumentu wykorzystanego w jakimkolwiek miejscu zaskarżonej decyzji. Musi ono wykazać, że Komisja wykorzystała ten dokument w zaskarżonej decyzji jako dodatkowy dowód stwierdzenia naruszenia, w którym uczestniczyło to przedsiębiorstwo (wyrok Sądu z dnia 16 grudnia 2003 r. w sprawach połączonych T-5/00 i T-6/00 *Nederlandse Federatieve Vereniging voor de Groothandel op Elektrotechnisch Gebied i Technische Unie przeciwko Komisji*, *Rec. s.* II-5761, pkt 35).

²⁴⁶ W niniejszej sprawie skarżące podnoszą, że dowody oparte na odpowiedziach Bawarii i Grolscha na pismo w sprawie przedstawienia zarzutów zostały wykorzystane przez Komisję jako nowe dowody o charakterze obciążającym. Odwołują się one w tym względzie do motywów 75, 124–126 i 135 zaskarżonej decyzji.

²⁴⁷ Przede wszystkim, odnośnie do motywu 75 zaskarżonej decyzji, powołują się one na fragment odpowiedzi Bawarii na pismo w sprawie przedstawienia zarzutów, wskazując, że było „bardzo prawdopodobne”, że Heineken była reprezentowana na spotkaniu w dniu 19 czerwca 1996 r. Tymczasem, choć Komisja uwzględniła ten cytat, tym niemniej jednak wskazała także, że akta sprawy nie zawierały żadnego dowodu na tę okoliczność. Z tego motywu nie wynika, że Heineken była rzeczywiście reprezentowana na tym spotkaniu, lecz jedynie, że w każdym razie uczestniczyła w poprzednim spotkaniu oraz w następnych spotkaniach.

- 248 W tych okolicznościach zacytowania analizowanego fragmentu opartego na odpowiedzi Bavarii na pismo w sprawie przedstawienia zarzutów nie należy uznać jako wykorzystania nowego dowodu o charakterze obciążającym.
- 249 Następnie odnośnie do motywów 124 i 126 zaskarżonej decyzji dotyczących spotkania w dniu 17 grudnia 1997 r. należy stwierdzić, że z motywów 117–121 zaskarżonej decyzji jasno wynika, że cel tego spotkania został wykazany na podstawie dowodów zawartych w aktach dochodzenia.
- 250 W tym względzie Komisja powołała się w motywach 124 i 126 zaskarżonej decyzji na alternatywną interpretację tych informacji podanych przez Bawię w swojej odpowiedzi na pismo w sprawie przedstawienia zarzutów jedynie w trosce o udzielenie odpowiedzi na argumenty przedsiębiorstwa będącego uczestnikiem postępowania. Z tych motywów wynika ponadto, że interpretacji Bavarii nie uznano za prawdopodobną i że Komisja jej nie przyjęła.
- 251 Wreszcie odnośnie do motywu 135 zaskarżonej decyzji, który zawiera streszczenie innej interpretacji Bavarii w kwestii dowodów z akt postępowania dotyczących spotkania w dniu 12 marca 1998 r., należy zauważyć, że ta interpretacja została wyraźnie odrzucona w motywie 136 zaskarżonej decyzji oraz że nie mogła zostać przyjęta jako dodatkowy dowód o charakterze obciążającym.
- 252 W świetle tych rozważań należy stwierdzić, że skarżące nie wykazały, że Komisja wykorzystała dodatkowe dowody o charakterze obciążającym pochodzące z odpowiedzi innych uczestników postępowania na pismo w sprawie przedstawienia zarzutów.
- 253 Co się tyczy, po drugie, nowych dowodów odciażających, z orzecznictwa wynika, że Komisja nie jest zobowiązana do ich udostępnienia z własnej inicjatywy. W przypadku gdy Komisja w toku postępowania administracyjnego oddała wniosek strony skarżącej mający na celu uzyskanie dostępu do dokumentów nieznajdujących się w aktach

dochodzenia, naruszenie prawa do obrony może być stwierdzone tylko wtedy, gdy zostanie ustalone, że postępowanie administracyjne mogłoby doprowadzić do innego wyniku, gdyby strona skarżąca miała dostęp w toku tego postępowania do wspomnianych dokumentów (ww. w pkt 195 wyrok w sprawach połączonych *Cimenteries CBR i in. przeciwko Komisji*, pkt 383).

- ²⁵⁴ Ponadto skarżące nie mogą się powoływać na argumentację wynikającą z ww. w pkt 51 wyroku w sprawach połączonych *Aalborg Portland i in. przeciwko Komisji*, pkt 126, zgodnie z którym nie może tylko do Komisji należeć ustalenie dokumentów potrzebnych do obrony przedsiębiorstwa będącego uczestnikiem postępowania. Ten argument dotyczący dokumentów z akt Komisji nie powinien mieć zastosowania do odpowiedzi innych uczestników postępowania na pismo Komisji w sprawie zarzutów.
- ²⁵⁵ Stąd zatem, wbrew twierdzeniom skarżących, poszanowanie prawa obrony co do zasady nie powinno prowadzić do zobowiązania Komisji do ujawniania danych odpowiedzi innym uczestnikom postępowania, aby mogli oni sprawdzić brak ewentualnych dowodów o charakterze odciążającym.
- ²⁵⁶ Ponieważ skarżące powołują się na istnienie rzekomych dowodów odciążających znajdujących się w nieujawnionych odpowiedziach, to do nich należy dostarczenie pierwszej poszlaki przydatności tych dokumentów do ich obrony.
- ²⁵⁷ Muszą one w szczególności wskazać potencjalne dowody odciążające lub dostarczyć poszlaki uwiarygodniające ich istnienie, a w związku z tym ich przydatność do celów postępowania (zob. podobnie wyrok Sądu z dnia 27 września 2006 r. w sprawie T-43/02 *Jungbunzlauer przeciwko Komisji*, Zb.Orz. s. II-3435, pkt 351–359).

- 258 W niniejszej sprawie skarżące podnoszą, że z motywu 476 zaskarżonej decyzji oraz z wymiany pism między Komisją a InBev w następstwie odpowiedzi na pismo w sprawie przedstawienia zarzutów można wydedukować, że InBev wskazała poszlaki, które można rozumieć jako kwestionujące z jednej strony wykonanie tajnych porozumień oraz z drugiej strony istnienie lub czas trwania przedmiotowego naruszenia.
- 259 W tym względzie, po pierwsze, odnośnie do rzekomej poszlaki braku faktycznego wykonania przedmiotowych tajnych porozumień, należy przypomnieć, że fakt wysunięcia przez innych uczestników postępowania w swoich odpowiedziach na pismo w sprawie przedstawienia zarzutów zasadniczo tych samych argumentów co skarżące w celu podniesienia, że kartel nie został wykonany, nie powinno stanowić dowodu odciążającego (zob. podobnie ww. w pkt 257 wyrok w sprawie Jungbunzlauer przeciwko Komisji, pkt 353).
- 260 Po drugie, odnośnie do rzekomej poszlaki zaprzeczenia istnienia lub czasu trwania naruszenia należy zauważyć, że skarżące na poparcie tego argumentu powołują się na list zarządu InBev z dnia 21 lutego 2006 r., wysłany w odpowiedzi na pytania Komisji i wskazujący, że „[je] klienci nie mieli [...] żadnej intencji zminimalizowania w jakikolwiek sposób ich roli w podnoszonych okolicznościach faktycznych ani zakwestionowania co do istoty istnienia lub czasu trwania naruszenia”. Tymczasem wbrew twierdzeniom skarżących, z tego samego uściślenia nie wynika, że odpowiedź InBev na pismo w sprawie przedstawienia zarzutów mogła zawierać wskazówki mogące stanowić dowody o charakterze odciążającym.
- 261 Z powyższego wynika, że skarżące nie wykazały dowodów o charakterze odciążającym, które mogły wynikać z odpowiedzi innych przedsiębiorstw będących uczestnikami na pismo w sprawie przedstawienia zarzutów i stąd nie przedstawiły żadnej poszlaki na ich przydatności dla ich obrony.
- 262 W konsekwencji należy oddalić zarzut oparty na utrzymywanym istnieniu w przedmiotowych odpowiedziach dowodów o charakterze odciążającym.

263 Mając na uwadze powyższe, należy oddalić pierwszy zarzut jako bezzasadny.

W przedmiocie zarzutu drugiego, opartego na naruszeniu zasady dobrej administracji, „zasady staranności” oraz zasady kontrydiktoryjności wynikającym z utrzymywanego braku bezstronnego i starannego dochodzenia

Argumenty stron

264 Skarżące zarzucają Komisji niezbadanie w sposób staranny i bezstronny wszystkich istotnych okoliczności niniejszej sprawy oraz selektywne wykorzystanie dowodów zawartych w aktach w celu wparcia swojej tezy, zgodnie z którą dopuszczono się naruszenia art. 81 WE.

265 Podnoszą one w szczególności, że Komisja oparła dowód obciążający na oświadczeniach, które InBev złożyła w ramach wniosku o złagodzenie sankcji, podczas gdy miały one charakter ogólny, sprzeczny i nie były wyłącznie oparte na stwierdzeniach autorów oświadczeń oraz zawierały tym samym częściowo „dowody uzyskane od świadków ze słyszenia”.

266 Ponadto skarżące podnoszą, że w toku dochodzenia Komisja naruszyła zasadę dobrej administracji, pomijając ich argumenty i oddalając w szczególności dowody przez nie dostarczone w celu wykazania, że rynek piwa niderlandzkiego nie rozwijał się w analizowanym okresie w sposób wskazujący na istnienie porozumień co do cen.

267 Komisja podważa argumenty skarżących.

Ocena Sądu

268 Z utrwalonego orzecznictwa wynika, że jedną z gwarancji przyznanych przez porządek prawny Unii w postępowaniach administracyjnych jest między innymi obowiązek zbadania przez właściwą instytucję w sposób staranny i bezstronny wszystkich istotnych okoliczności danego przypadku (wyrok Trybunału z dnia 21 listopada 1991 r. w sprawie C-269/90 Technische Universität München, Rec. s. I-5469, pkt 14).

269 W niniejszej sprawie odnośnie do twierdzenia, zgodnie z którym Komisja nie zbadała dowodów w sposób staranny i bezstronny, należy przypomnieć, że jak stwierdzono powyżej pod koniec badania piątego i szóstego zarzutu, Komisja przedstawiła wystarczające dowody co do istnienia naruszenia art. 81 WE w odniesieniu do dwóch elementów rozpatrywanego naruszenia (zob. powyżej pkt 163). W ramach badania tych zarzutów Sąd już rozpatrzył krytyczne uwagi skarżących w odniesieniu do oświadczenia InBev, a także okoliczności mające na celu przedstawienie dowodu przeciwnego, przytoczone w toku postępowania administracyjnego.

270 W szczególności w zakresie w jakim argumenty skarżących miały na celu podważenie wartości dowodowej oświadczenia InBev z uwagi na ich ogólny charakter, sprzeczności oraz fakt, że zawierały „dowód uzyskany od świadków ze słyszenia”, należy je odrzucić z powodów przedstawionych w ramach badania zarzutów piątego i szóstego powyżej w pkt 70–90.

271 W tych okolicznościach należy stwierdzić, że argumentacja skarżącej dotycząca zarzucanego nieprzeprowadzenia pełnego, starannego i bezstronnego dochodzenia pokrywa się z argumentami badanymi w ramach ww. zarzutów piątego i szóstego i nie wymaga odrębnej analizy.

272 W konsekwencji niniejszy zarzut należy oddalić.

W przedmiocie zarzutu trzeciego, opartego na naruszeniu domniemania niewinności

Argumenty stron

273 Skarżące zasadniczo powołują naruszenia domniemania niewinności w związku z okolicznością, że członek Komisji odpowiedzialny za konkurencję w trakcie niderlandzkiej audycji telewizyjnej złożył oświadczenie, że „konsument płacił za drogo za swoje piwo”, i w ten sposób przesądził istnienie kartelu na niderlandzkim rynku piwa.

274 Skarżące uważają zatem, że naruszenie zostało przedstawione jako udowodnione na długo przed zakończeniem postępowania administracyjnego i nawet zanim mogły one zareagować na pismo w sprawie przedstawienia zarzutów.

275 Ponadto publiczne oświadczenie tego członka Komisji nie pozwalało, aby argumenty przedstawione przez skarżące w odpowiedzi na pismo w sprawie przedstawienia zarzutów były zbadane przez Komisję w sposób obiektywny i z wymaganym dystansem.

276 Komisja zaprzecza argumentom skarżących.

Ocena Sądu

277 Należy podnieść, że argumentacja skarżących oparta na naruszeniu zasady domniemania niewinności jest nieistotna dla rozstrzygnięcia niniejszego sporu.

278 Istnienie naruszenia należy bowiem oceniać wyłącznie na podstawie dowodów zebranych przez Komisję. W przypadku gdy postępowanie administracyjne kończy się faktycznym dowiedzeniem zaistnienia naruszenia, dowód przedwczesnego okazania przez Komisję w toku tego postępowania przekonania, zgodnie z którym doszło do wspomnianego naruszenia, nie może prowadzić do pozbawienia prawdziwości dowodu samego naruszenia (ww. w pkt 195 wyrok w sprawach połączonych Cimenteries CBR i in. przeciwko Komisji, pkt 726).

279 W każdym razie stanowisko wyrażone przez członka Komisji podczas niderlandzkiego programu telewizyjnego, wskazującego pośród przykładów interwencji Komisji, że konsumenci niderlandzcy „płacili za drogo za swoje piwo” w związku z postępowaniem browarów, mimo że dobór słów jest nieestosowny, nie może stanowić dowodu, iż Komisja przesądziła swą decyzję.

280 Należy podnieść, że Komisja, jako organ kolegialny, obraduje w oparciu o projekt decyzji. W tym względzie wbrew temu, co utrzymują skarżące, słowa wspomnianego członka Komisji wymieniające działania prowadzone przez Komisję w żaden sposób nie oznaczają, że Komisja uznała winę browarów za już stwierdzoną.

281 Zważywszy na to, że słowa wybrane przez rzeczonego członka Komisji nie pociągały za sobą jakiegokolwiek stwierdzenia co do winy skarżących, rozważań tych nie można potwierdzić powołaną przez skarżące okolicznością, że rzeczone stanowisko zostało wyrażone, zanim mogły one zareagować na pismo w sprawie przedstawienia zarzutów. Okoliczność ta nie pozwala też więc na wniosek, że Komisja nie zbadała w sposób obiektywny oraz z koniecznym dystansem odpowiedzi skarżących na pismo w sprawie przedstawienia zarzutów.

282 W świetle tych rozważań należy oddalić zarzut trzeci jako bezzasadny.

W przedmiocie zarzutu czwartego, opartego na naruszeniu rozsądnego terminu

Argumenty stron

283 Skarżące podnoszą, że należy stwierdzić nieważność zaskarżonej decyzji z powodu całkowitego okresu trwania postępowania oraz z uwagi na okoliczność, że każdy z etapów składających się na nie znacznie przekroczył to, co można uznać za rozsądne. Podnoszą one w szczególności, że nie były one w stanie przygotować swojej obrony, ponieważ w okresie poprzedzającym otrzymanie pisma w sprawie przedstawienia zarzutów przedmiot dochodzenia nie był jasno określony. Podkreślają one również, że mając na uwadze mijające lata, należy stwierdzić, że pamięć co do faktów zarzucanych przez Komisję stała się słabsza.

²⁸⁴ Komisja wskazuje, że w sposób dosłowny uznała w motywach 497–500 zaskarżonej decyzji, iż czas trwania postępowania był zbyt długi, i przyznała zatem wyjątkową obniżkę kwoty grzywny nałożonej na skarżące. Poza tym Komisja zaznacza, że mimo iż przestrzeganie rozsądnego terminu w prowadzeniu postępowań administracyjnych jest uznane w utrwalonym orzecznictwie, przekroczenie tego terminu może uzasadniać stwierdzenie nieważności decyzji stwierdzającej naruszenie tylko w przypadku, gdy zostanie udowodnione, że naruszenie tej zasady narusza prawo do obrony przedsiębiorstw uczestniczących w postępowaniu.

²⁸⁵ W tym względzie Komisja utrzymuje, że skierowana do skarżącej decyzja dotycząca kontroli z dnia 17 marca 2000 r. umożliwiła jej, wbrew temu, co ona twierdzi, poznanie przeważającej części naruszenia, a także rynków i okresu, jakich ono dotyczyło. Zdaniem Komisji, w decyzji tej odniosła się ona do praktyk antykonkurencyjnych dotyczących ustalania cen, podziału rynków lub wymiany informacji w niderlandzkim sektorze piwa, zarówno w odniesieniu do rynku handlu detalicznego, jak i w odniesieniu do rynku „horeca”. Argument skarżącej nie może także być dopuszczony ze względu na szczegółowy charakter pytań, jakie Komisja do niej kierowała od 2001 r.

Ocena Sądu

²⁸⁶ Zgodnie z utrwalonym orzecznictwem dochowanie rozsądnego terminu w postępowaniach administracyjnych w dziedzinie polityki konkurencji stanowi ogólną zasadę prawa Unii, której poszanowanie zapewniają sądy Unii (wyroki Trybunału: z dnia 15 października 2002 r. w sprawach połączonych C-238/99 P, C-244/99 P, C-245/99 P, C-247/99 P, od C-250/99 P do C-252/99 P i C-254/99 P *Limburgse Vinyl Maatschappij i in. przeciwko Komisji*, Rec. s. I-8375, pkt 167–171; z dnia 21 września 2006 r. w sprawie C-113/04 P *Technische Unie przeciwko Komisji*, Zb.Orz. s. I-8831, pkt 40).

287 Do celów stosowania tej zasady należy dokonać rozróżnienia między dwoma etapami postępowania administracyjnego, a mianowicie między etapem dochodzenia poprzedzającym przedstawienie zarzutów a etapem odpowiadającym dalszej części postępowania administracyjnego, przy czym każdy z tych etapów kieruje się własną wewnętrzną logiką (ww. w pkt 286 wyrok w sprawie Technische Unie przeciwko Komisji, pkt 42).

288 Pierwsze stadium, które trwa do chwili przedstawienia zarzutów, rozpoczyna się w dniu, w którym Komisja, korzystając z uprawnień przyznanych jej przez prawodawcę, podejmuje działania związane z zarzutem popełnienia naruszenia; stadium to powinno umożliwić jej zajęcie stanowiska co do dalszego przebiegu postępowania. Drugie stadium trwa od przedstawienia zarzutów do wydania ostatecznej decyzji. Powinno ono umożliwić Komisji ostateczne wypowiedzenie się w przedmiocie zarzucanego naruszenia (ww. w pkt 286 wyrok w sprawie Technische Unie przeciwko Komisji, pkt 43).

— W przedmiocie czasu trwania postępowania administracyjnego

289 W niniejszej sprawie należy podnieść na wstępie, że Komisja uznała w motywie 498 zaskarżonej decyzji, że czas trwania postępowania administracyjnego był zbyt długi i jest ona za ten fakt odpowiedzialna.

290 Należy bowiem zauważyć, że w odniesieniu do pierwszego etapu postępowania administracyjnego, czyli etapu, który trwał od doręczenia skarżącej decyzji dotyczącej kontroli w marcu 2000 r. do otrzymania pisma w sprawie przedstawienia zarzutów w sierpniu 2005 r., upłynęło 65 miesięcy.

- 291 Kontrole w toku dochodzenia zostały przeprowadzone w marcu i kwietniu 2000 r., a zatem czas trwania całego tego etapu postępowania administracyjnego nie może być uzasadniony wyłącznie faktem, że pomiędzy rokiem 2001 a 2005 Komisja skierowała do stron szereg żądań udzielenia informacji.
- 292 Wobec braku dodatkowych informacji lub uzasadnienia ze strony Komisji co do czynności dochodzeniowych podjętych w tym okresie czas trwania pierwszego etapu powinien być zatem uznany za zbyt długi (zob. podobnie ww. w pkt 245 wyrok w sprawach połączonych *Nederlandse Federatieve Vereniging voor de Groothandel op Elektrotechnisch Gebied i Technische Unie przeciwko Komisji*, pkt 77).
- 293 Drugi etap postępowania administracyjnego trwał od otrzymania pisma w sprawie przedstawienia zarzutów do wydania zaskarżonej decyzji w kwietniu 2007 r., czyli 20 miesięcy, przekraczając w ten sposób z braku dodatkowego uzasadnienia czas zwykle konieczny do wydania decyzji.
- 294 W konsekwencji należy stwierdzić, że czas trwania rozpatrywanego postępowania administracyjnego był zbyt długi i wynikał z bezczynności, którą należy przypisać Komisji, prowadząc do naruszenia zasady przestrzegania rozsądnego terminu.
- W przedmiocie wpływu zbyt długiego okresu postępowania administracyjnego na legalność zaskarżonej decyzji
- 295 Z utrwalonego orzecznictwa wynika, że stwierdzenie naruszenia zasady rozsądnego terminu może prowadzić do stwierdzenia nieważności decyzji stwierdzającej naruszenie tylko w przypadku, gdy czas trwania miał wpływ na wynik postępowania (zob. podobnie ww. w pkt 286 wyrok w sprawie *Technische Unie przeciwko Komisji*, pkt 48 i przytoczone tam orzecznictwo).

- 296 W niniejszym przypadku skarżące utrzymują, po pierwsze, że zbyt długi czas trwania pierwszego etapu postępowania administracyjnego naruszył ich prawo do obrony w zakresie, w jakim nie mogły one precyzyjnie określić przedmiotu dochodzenia prowadzonego przez Komisję do momentu otrzymania pisma w sprawie przedstawienia zarzutów, co uniemożliwiło im zebranie dowodów o charakterze odciążającym.
- 297 Należy stwierdzić w tym względzie, że skarżące niesłusznie utrzymują, że nie mogły określić przedmiotu dochodzenia aż do momentu otrzymania pisma w sprawie przedstawienia zarzutów.
- 298 Po pierwsze bowiem, decyzja dotycząca kontroli, skierowania do Heineken NV i Heineken Holding NV w dniu 17 marca 2000 r., stanowiła, że dochodzenie Komisji odnosi się do szczególnych praktyk antykonkurencyjnych, takich jak „ustalanie cen, podział rynków lub wymiana informacji w niderlandzkim sektorze piwa, zarówno w odniesieniu do rynku handlu detalicznego, jak i rynku »horeca«”. Po drugie, żądania udzielenia informacji skierowane do Heineken NV w październiku 2001 r. określały rodzaje spotkań, daty, a także miejsca będące przedmiotem dochodzenia prowadzonego przez Komisję.
- 299 Wbrew temu, co utrzymują skarżące, te pisma umożliwiły im uzyskanie wystarczająco szczegółowej wiedzy na temat przedmiotu dochodzenia, naruszeń, którymi mogą być one obciążone, a także segmentów rynku, którego te naruszenia dotyczyły, w konsekwencji umożliwiając im określenie i zebranie ewentualnych dowodów odciążających.
- 300 Ponadto skarżące, choć podnosząc argument dotyczący trudności w zakresie zebrania określonych dowodów odciążających, wskazują, że pamięć danych pracowników stała się bardziej ogólna, nie poparły tego twierdzenia konkretnymi danymi, a w szczególności nie sprecyzowały pracowników, o których mowa, oraz konkretnych powodów, dla których uzyskanie informacji od wspomnianych osób miałoby

zasadnicze znaczenie, a także okoliczności, ze względu na które nie było już możliwe uzyskanie informacji w inny sposób (zob. podobnie ww. w pkt 286 wyrok w sprawie Technische Unie przeciwko Komisji, pkt 64).

301 Ponadto z uwagi na ogólny obowiązek ostrożności, który spoczywa na każdym przedsiębiorstwie lub związku przedsiębiorstw, skarżące są zobowiązane zadbać o odpowiednie przechowywanie w swych księgach i archiwach informacji pozwalających na prześledzenie ich działalności, zwłaszcza w celu wykazania się koniecznymi dowodami na wypadek działań sądowych lub administracyjnych. W przypadku gdy do skarżących Komisja skierowała żądanie informacji na podstawie art. 11 rozporządzenia Rady EWG nr 17 z dnia 6 lutego 1962 r., pierwszego rozporządzenia wprowadzającego w życie art. [81 WE] i [82 WE] (Dz.U. 1962, 13, s. 204), mają one obowiązek działania z należytą starannością oraz podejmowania wszelkich przydatnych środków w celu zachowania dowodów, co do których można zasadnie oczekiwać, że będą znajdować się w ich posiadaniu (zob. podobnie ww. w pkt 245 wyrok w sprawach połączonych *Nederlandse Federatieve Vereniging voor de Groothandel op Elektrotechnisch Gebied i Technische Unie przeciwko Komisji*, pkt 87).

302 W tych okolicznościach nie można przyjąć twierdzenia skarżących, zgodnie z którym nie były one poinformowane od początku dochodzenia o jego przedmiocie, a także ewentualnych zarzutach Komisji, tak że nie miały możliwości przygotowania obrony i zebrania znajdujących się w ich posiadaniu dowodów odcinających.

303 W świetle powyższego należy stwierdzić, że skarżące nie wykazały istnienia naruszenia ich prawa do obrony wynikającego ze zbyt długiego czasu trwania postępowania administracyjnego.

304 W konsekwencji należy oddalić zarzut czwarty jako bezzasadny.

W przedmiocie zarzutu ósmego, opartego na naruszeniu art. 23 ust. 3 rozporządzenia nr 1/2003, wytycznych, zasad równego traktowania, pewności prawa i proporcjonalności oraz zasady „rozsądnego terminu”, jak również obowiązku uzasadnienia w zakresie określenia kwoty grzywny

Argumenty stron

305 Skarżące kwestionują sposób, za pomocą którego Komisja obliczyła podstawową kwotę grzywny w niniejszej sprawie, zwłaszcza jej analizę dotyczącą wagi naruszenia, zróżnicowanego traktowania, zastosowanego mnożnika dla celów odstrasżających oraz powiększenia kwoty z uwagi na okres trwania naruszenia. Uważają one zasadniczo, że naruszenia nie powinny być zostać zakwalifikowane jako bardzo poważne i że Komisja nie dopełniła swojego obowiązku uzasadnienia w zakresie, w jakim nie dostarczyła dostatecznych powodów uzasadniających pewne etapy przy ustalaniu kwoty końcowej, w tym w szczególności skutki względem rynku. Ponadto skarżące podnoszą, że Komisja oddaliła się znacznie od swojej wcześniejszej praktyki decyzyjnej, zwłaszcza w odniesieniu do decyzji 2003/569/WE z dnia 5 grudnia 2001 r. dotyczącej postępowania na mocy art. 81 [WE] (sprawa IV/37.614/F3 PO – Interbrew i Alken-Maes, Dz.U. 2003, L 200, s. 1). Wreszcie, według skarżących, ponieważ Komisja nie ustaliła właściwie okresu trwania naruszenia, należało zastosować obniżenie podstawowej kwoty.

306 Komisja zaprzecza argumentom skarżących.

Ocena Sądu

- 307 Na wstępie należy przypomnieć, że na mocy art. 23 ust. 2 rozporządzenia nr 1/2003 Komisja może w drodze decyzji nałożyć grzywny na przedsiębiorstwa lub związki przedsiębiorstw, jeżeli umyślnie lub przez niedbalstwo naruszają art. 81 WE. Na podstawie tego samego przepisu dla każdego przedsiębiorstwa i związku przedsiębiorstw uczestniczących w naruszeniu grzywna nie może przekroczyć 10% całkowitego obrotu uzyskanego w poprzedzającym roku obrotowym.
- 308 Ponadto, jak wynika z utrwalonego orzecznictwa, Komisja dysponuje szerokim zakresem uznania w odniesieniu do metody obliczania grzywien. Owa metoda, określona w wytycznych, obejmuje różne elementy cechujące się elastycznością, umożliwiające Komisji skorzystanie z przysługującego jej uznania w sposób zgodny z przepisami rozporządzenia nr 1/2003 (zob. podobnie wyrok Trybunału z dnia 3 września 2009 r. w sprawach połączonych C-322/07 P, C-327/07 P i C-338/07 P Papierfabrik August Koehler i in. przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. I-7191, pkt 112).
- 309 Poza tym w dziedzinach takich jak ustalanie kwoty grzywny na mocy rozporządzenia nr 1/2003, w których Komisji przysługuje wspomniany zakres swobodnego uznania, kontrola pod względem zgodności z prawem tej oceny ogranicza się do zweryfikowania, czy nie występuje oczywisty błąd w ocenie (zob. podobnie wyrok Sądu z dnia 18 lipca 2005 r. w sprawie T-241/01 Scandinavian Airlines System przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. II-2917, pkt 79).
- 310 Jednakże uznanie Komisji i jego granice, które Komisja wprowadziła, nie stanowią w żadnym razie przeszkody, by sąd Unii skorzystał ze swego nieograniczonego prawa orzekania (ww. w pkt 50 wyrok w sprawach połączonych JFE Engineering i in. przeciwko Komisji, pkt 538), które upoważnia go do uchylenia, zmniejszenia lub zwiększenia nałożonej przez Komisję grzywny (zob. podobnie wyrok Trybunału z dnia 8 lutego 2007 r. w sprawie C-3/06 P Groupe Danone przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. I-1331, pkt 60–62).

- 311 Niniejszy zarzut obejmuje zasadniczo trzy części, oparte, po pierwsze, na błędnej ocenie wagi naruszenia, po drugie, na naruszeniu zasady równego traktowania w świetle wcześniejszej praktyki Komisji, i po trzecie, na naruszeniu zasady równego traktowania i proporcjonalności w świetle grzywien nałożonych na pozostałych adresatów zaskarżonej decyzji.
- 312 Ogólnie rzecz ujmując, skarżące powołują także część zarzutu opartego na naruszeniu zasady pewności prawa, mając na uwadze nieprzewidywalny charakter nałożonej na nie grzywiny w zaskarżonej decyzji.

— W przedmiocie części pierwszej, opartej na błędnej ocenie wagi naruszenia

- 313 Na mocy art. 23 ust. 3 rozporządzenia nr 1/2003 w celu ustalenia kwoty grzywiny należy uwzględnić wagę oraz czas trwania naruszenia.
- 314 Zgodnie z utrwalonym orzecznictwem waga naruszenia ustalana jest na podstawie licznych elementów, do których należą szczególne okoliczności sprawy, jej kontekst i odstraszaające działanie grzywien, w odniesieniu do których Komisja dysponuje szerokim zakresem uznania (wyroki Trybunału: z dnia 28 czerwca 2005 r. w sprawach połączonych C-189/02 P, C-202/02 P, od C-205/02 P do C-208/02 P i C-213/02 P Dansk Rørindustri i in. przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. I-5425, pkt 241; dnia 24 września 2009 r. w sprawach połączonych C-125/07 P, C-133/07 P, C-135/07 P i C-137/07 P Erste Group Bank i in. przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. I-8681, pkt 91).
- 315 W szczególności zgodnie z pkt 1A akapit pierwszy wytycznych przy ocenie wagi naruszenia należy wziąć pod uwagę jego charakter, rzeczywisty wpływ na rynek, jeżeli może być to zmierzone, oraz rozmiar danego rynku geograficznego.

- 316 W ramach nieograniczonego prawa orzekania do Sądu należy ocena, czy nałożona kwota grzywny jest proporcjonalna do wagi naruszenia, oraz znalezienie równowagi między wagą naruszenia a okolicznościami, na które powołuje się skarżąca (wyrok Sądu z dnia 25 października 2005 r. w sprawie T-38/02 Groupe Danone przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. II-4407, pkt 136).
- 317 W ramach części pierwszej zarzutu skarżące wysuwają trzy elementy zmierzające do podważenia określenia przez Komisję wagi naruszenia. Po pierwsze, kwestionują one zakwalifikowanie naruszenia jako bardzo poważnego, zważywszy na charakter i cel zмовy. Po drugie, zarzucają Komisji, że nie zbadała wpływu kartelu na rynek i że w tym względzie uchybiła obowiązkowi uzasadnienia. Po trzecie, uważają, że wbrew wnioskowi Komisji, wielkość geograficzna właściwego rynku powinna być zostać uwzględniona jako czynnik złagodzenia przy określaniu wagi naruszenia.
- 318 W ramach pierwszego elementu skarżące podnoszą, że w zakresie, w jakim zarzucone zachowanie ograniczyło się do ogólnej wymiany poglądów na temat okoliczności rynku oraz nie przybrało formy uzgodnienia co do konkretnego zachowania, można zakwalifikować naruszenie jedynie jako mało istotne albo poważne. Ponadto podkreślają one, że Komisja w zaskarżonej decyzji usunęła wiele elementów naruszenia w porównaniu z pismem w sprawie przedstawienia zarzutów.
- 319 Należy przypomnieć w tym względzie, że na mocy pkt 1A akapit drugi tiret trzecie wytycznych bardzo poważne naruszenia odpowiadają w szczególności „ograniczeni-[om] horyzontaln[ym], taki[m] jak kartele cenowe i podział rynku”.

- 320 Poza tym zgodnie z utrwalonym orzecznictwem kartele tego rodzaju są najpoważniejszymi formami zakłócenia konkurencji, ponieważ zmierzają one, poprzez sam swój cel, do bezwzględnej eliminacji konkurencji pomiędzy przedsiębiorstwami, które je wprowadzają w życie, i w konsekwencji podważają podstawowe cele Unii (zob. podobnie ww. w pkt 316 wyrok z dnia 25 października 2005 r. w sprawie *Groupe Danone* przeciwko Komisji, pkt 147 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 321 Tymczasem ponieważ Komisja słusznie stwierdziła, że skarżące uczestniczyły w naruszeniu polegającym na szeregu porozumień lub praktyk uzgodnionych mających na celu ograniczenie konkurencji na wspólnym rynku, w szczególności poprzez uzgadnianie cen i podwyżek cen oraz podział klientów, nie można uwzględnić argumentu skarżących, zgodnie z którym naruszenie nie może być uznane za bardzo poważne.
- 322 Stwierdzenie zawarte w motywie 442 zaskarżonej decyzji, zgodnie z którym w niniejszej sprawie naruszenie przez sam swój charakter powinno być zakwalifikowane zgodnie z wytycznymi jako bardzo poważne, nie jest zatem błędne. Wniosku tego nie może podważyć fakt, że niektóre elementy naruszenia wskazane w piśmie w sprawie przedstawienia zarzutów nie zostały uwzględnione w zaskarżonej decyzji, ponieważ w tej decyzji przedstawiono elementy uzasadniające kwalifikację naruszenia jako bardzo poważnego.
- 323 W ramach drugiego elementu dotyczącego wpływu kartelu na rynek skarżące uważają, zważywszy na brak wyraźnego wpływu na rynek, że Komisja niesłusznie zakwalifikowała naruszenie jako bardzo poważne. Zarzucają one Komisji nieuwzględnienie przedstawionych jej w toku czynności w ramach dochodzenia administracyjnego ustaleń w tym znaczeniu znajdujących się w opinii ekonomicznej biegłych, którego wyniki zostały potwierdzone inną opinią biegłych, którą zleciły one w następstwie wydania zaskarżonej decyzji. Utrzymują ponadto, że Komisja naruszyła spoczywający na niej obowiązek uzasadnienia, ograniczając się do twierdzenia, że skutki

naruszenia były niemożliwe do zmierzenia. Ponadto motywy 453 i 457 zaskarżonej decyzji prowadziły do wniosku przeciwnego.

324 Należy przypomnieć, że chociaż rzeczywisty wpływ naruszenia na rynek jest okolicznością, którą należy uwzględnić w celu dokonania oceny wagi naruszenia, to jest to tylko jedno z istotnych kryteriów, obok charakteru naruszenia i zasięgu geograficznego rynku. Jednocześnie z pkt 1A akapit pierwszy wytycznych wynika, że ten wpływ na rynek jest okolicznością, którą należy uwzględnić wyłącznie, jeżeli można go zmierzyć.

325 Należy podnieść także, że w odniesieniu do porozumień horyzontalnych dotyczących cen lub podziałów rynków, takich jak naruszenie rozpatrywane w niniejszej sprawie, porozumienia te mogą być kwalifikowane jako bardzo poważne naruszenia na podstawie samego ich charakteru, bez obowiązku po stronie Komisji do wykazania rzeczywistego wpływu naruszenia na rynek. W takim wypadku rzeczywisty wpływ naruszenia na rynek stanowi jedno z kryteriów, które – jeżeli można je zmierzyć – może pozwolić Komisji na podwyższenie kwoty wyjściowej grzywny powyżej przewidzianej kwoty minimalnej 20 mln EUR (wyrok Trybunału z dnia 3 września 2009 r. w sprawie C-534/07 P Prym i Prym Consumer przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. I-7415, pkt 74, 75).

326 W niniejszym przypadku w motywie 452 zaskarżonej decyzji Komisja wyjaśnia:

„W ramach tego postępowania niemożliwe jest zmierzenie rzeczywistego wpływu na rynek niderlandzki szeregu porozumień, które składają się na naruszenie, a zatem Komisja nie opiera się na szczególnym wpływie na podstawie wytycznych, zgodnie z którymi rzeczywisty wpływ należy uwzględnić, wyłącznie jeżeli można go zmierzyć [...]. Komisja nie uwzględni zatem wpływu na rynek w celu ustalenia grzywien mających zastosowanie w niniejszym przypadku”.

327 Następnie Komisja w motywie 455 zaskarżonej decyzji, który zawiera wniosek co do wagi naruszenia, wskazuje:

„Biorąc pod uwagę charakter naruszenia i fakt, że obejmowało ono całe terytorium Niderlandów, należy stwierdzić, że przedsiębiorstwa będące adresatami niniejszej decyzji popełniły bardzo poważne naruszenie art. 81 [WE]”.

328 Z fragmentów tych wynika, że w celu określenia wagi naruszenia Komisja nie odwołała się do rzeczywistego wpływu naruszenia na rynek, ale do charakteru naruszenia i zasięgu geograficznego rozpatrywanego rynku.

329 W tym względzie należy stwierdzić, że biorąc pod uwagę charakter stwierdzonego naruszenia, mającego na celu w szczególności uzgadnianie cen i podwyżek cen, a także sporadyczne uzgadnianie podziału rynku, Komisja miała prawo nie uwzględnić wpływu naruszenia na rynek.

330 W tych okolicznościach skarżące nie powinny więcej zarzucać Komisji nieuwzględnienia dostarczonej jej w toku postępowania administracyjnego opinii biegłych na poparcie ich argumentu, zgodnie z którym naruszenie nie miało wpływu na rynek.

331 Ponadto w odniesieniu do czynnika fakultatywnego w ramach określania kwoty grzywny, który zresztą nie został wzięty pod uwagę w niniejszej sprawie, skarżące nie mogą skutecznie zarzucać Komisji, że nie wyjaśniła podstaw swojego stwierdzenia odnośnie do charakteru niemożliwego do zmierzenia konkretnego wpływu naruszenia.

- 332 Ponadto skarżące niesłusznie podnoszą, że z motywów 453 i 457 zaskarżonej decyzji wynika, że Komisja w rzeczywistości uwzględniła wpływ na rynek w ramach ustalania kwoty grzywny.
- 333 Z motywu 452 zaskarżonej decyzji jasno wynika, że Komisja nie wzięła pod uwagę przedmiotowego wpływu. Stwierdzenie to nie jest w żaden sposób zaprzeczone uzasadnieniem znajdującym się w motywach 453 i 457 zaskarżonej decyzji powołanym przez skarżące. W motywie 453 zaskarżonej decyzji tym samym Komisja ograniczyła się do oceny rozmiaru właściwego rynku, bez oceny wpływu naruszenia na ten rynek. W motywie 457 zaskarżonej decyzji ograniczyła się ona do przypomnienia konieczności indywidualizowania kwot wyjściowych w ramach zróżnicowanego traktowania ze względu na indywidualne znaczenie zachowania każdego przedsiębiorstwa, którego dotyczy postępowanie.
- 334 W konsekwencji drugi element w ramach części pierwszej zarzutu jest bezzasadny.
- 335 W drodze trzeciego elementu, dotyczącego wielkości geograficznej rynku właściwego, skarżące opisują małą powierzchnię Niderlandów oraz ograniczone znaczenie rynku piwa dla jego ogólnej gospodarki. Podnoszą ponadto, że sam fakt, że całkowity udział w rynku przedmiotowych browarów stanowił ponad 90% niderlandzkiego rynku, nie stoi na przeszkodzie zakwalifikowaniu naruszenia jako mało istotnego albo poważnego, zwłaszcza w świetle wcześniejszych decyzji Komisji.
- 336 W motywie 453 zaskarżonej decyzji Komisja wzięła pod uwagę w celu określenia wagi naruszenia fakt, że „[c]ałkowity udział rozważanych przedsiębiorstw w rynku niderlandzkim przekraczała 90%”. Komisja również stwierdziła, że naruszenie dotyczyło jednocześnie sektorów horeca i konsumpcji domowej. Doszła zatem do wniosku, że „90% całego niderlandzkiego rynku piwa było przedmiotem kartelu”.

- 337 W tym względzie z orzecznictwa wynika, że całe terytorium państwa członkowskiego stanowi istotną część wspólnego rynku (wyrok Trybunału z dnia 9 listopada 1983 r. w sprawie 322/81 *Nederlandsche Banden-Industrie-Michelin* przeciwko Komisji, Rec. s. 3461, pkt 28).
- 338 Stwierdziwszy zatem, że naruszenie dotyczyło 90% niderlandzkiego rynku piwa oraz że dotyczyło każdego z głównych sektorów sprzedaży w ramach tego rynku, Komisja mogła słusznie wziąć pod uwagę wielkość właściwego rynku geograficznego w celu zakwalifikowania naruszenia jako bardzo poważnego.
- 339 Co więcej, należy przypomnieć, że naruszenia takie jak porozumienia lub uzgodnione praktyki mające na celu w szczególności ustalanie cen i podział klientów mogą zgodnie z orzecznictwem skutkować, wyłącznie z uwagi na swój charakter, kwalifikacją naruszenia jako bardzo poważnego, bez konieczności, by takie zachowania charakteryzowały się szczególnym zasięgiem geograficznym.
- 340 Wniosek ten wzmacnia ponadto okoliczność, że o ile opis naruszeń poważnych w wytycznych wskazuje, że „chodzi najczęściej o ograniczenia horyzontalne lub wertykalne [...], których stosowanie jest bardziej rygorystyczne, których skutki rynkowe są dużo większe i mogą wpływać na duże obszary wspólnego rynku”, o tyle w przypadku naruszeń bardzo poważnych nie ma mowy o wymogu konkretnego wpływu na rynek czy wywoływania skutków na określonym obszarze geograficznym (ww. w pkt 316 wyrok z dnia 25 października 2005 r. w sprawie *Groupe Danone* przeciwko Komisji, pkt 150).
- 341 Wynika z tego, że wielkość geograficznego rynku właściwego obejmującego rozmiar państwa członkowskiego nie stoi w każdym razie na przeszkodzie kwalifikacji popełnionego w niniejszej sprawie naruszenia jako bardzo poważnego.

³⁴² Rozwiązanie to nasuwa się a fortiori w odniesieniu do rzekomego ograniczonego znaczenia rynku piwa dla gospodarki Niderlandów, ponieważ wielkość rynku produktu objętego naruszeniem zasadniczo nie stanowi czynnika, który bezwzględnie należy uwzględnić, lecz jest jedynie jedną z wielu istotnych okoliczności służących ocenie wagi naruszenia i ustaleniu kwoty grzywny (zob. podobnie wyrok Trybunału z dnia 25 stycznia 2007 r. C-407/04 P w sprawie Dalmine przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. I-829, pkt 132).

³⁴³ W świetle całości tych rozważań należy oddalić trzeci element, jak również część pierwszą niniejszego zarzutu w całości.

— W przedmiocie części drugiej, dotyczącej określenia wyjściowej kwoty oraz zastosowania zróżnicowanego traktowania

³⁴⁴ Skarżące kwestionują nałożoną na nie wyjściową kwotę grzywny, po pierwsze, podnosząc naruszenie zasady równego traktowania w świetle praktyki decyzyjnej Komisji, a w szczególności w świetle grzywien nakładanych na belgijskie browary w decyzji 2003/569. Powołując naruszenie tej samej zasady, odsyłają również do pewnych decyzji Komisji dotyczących naruszeń dotyczących rynku jednego państwa członkowskiego, które doprowadziły do zakwalifikowania naruszenia jako „poważnego” lub do określenia wyjściowych kwot na poziomie niższym niż te określone w niniejszej sprawie.

³⁴⁵ Na wstępie należy podkreślić, po pierwsze, że wcześniejsza praktyka decyzyjna Komisji nie stanowi ram prawnych dla grzywien w dziedzinie konkurencji (wyrok Sądu z dnia 30 września 2003 r. w sprawie T-203/01 Michelin przeciwko Komisji, Rec. s. II-4071, pkt 292), a po drugie, że w ramach rozporządzenia nr 17 oraz rozporządzenia nr 1/2003 Komisja dysponuje swobodą uznania w odniesieniu do ustalania wysokości grzywien celem doprowadzenia do tego, aby zachowania przedsiębiorstw były

zgodne z regułami konkurencji (wyrok Sądu z dnia 29 kwietnia 2004 r. w sprawach połączonych T-236/01, T-239/01, T-244/01-T-246/01, T-251/01 i T-252/01 Tokai Carbon i in. przeciwko Komisji, Rec. s. II-1181, pkt 216), i uprawnieniem, pozwalającym na dostosowanie w każdej chwili wysokości grzywien do potrzeb tej polityki (ww. w pkt 314 wyrok w sprawach połączonych Dansk Rørindustri i in. przeciwko Komisji, pkt 169).

³⁴⁶ W niniejszej sprawie ustalenia kwoty grzywny nałożonej na skarżące dokonano zgodnie z art. 23 ust. 3 rozporządzenia nr 1/2003 w świetle wagi i czasu trwania naruszenia. W tym względzie skarżące nie mogą opierać swego argumentu wyłącznie na okoliczności, że w swej wcześniejszej praktyce decyzyjnej Komisja ukarała podobne zachowania poprzez nałożenie grzywien niższych od tej, jaką nałożyła w niniejszym przypadku.

³⁴⁷ W tych okolicznościach skarżące nie mogą także powoływać się na naruszenie zasady równego traktowania. Trybunał bowiem kilkakrotnie orzekł, że wcześniejsza praktyka decyzyjna Komisji nie stanowi ram prawnych dla grzywien w zakresie konkurencji i że decyzje dotyczące innych spraw mają jedynie charakter informacyjny, jeżeli chodzi o istnienie dyskryminacji, zważywszy, że jest mało prawdopodobne, by okoliczności właściwe dla tych decyzji, takie jak rynki, produkty, przedsiębiorstwa i okresy objęte naruszeniem, były identyczne (zob. ww. w pkt 314 wyrok w sprawach połączonych Erste Group Bank i in. przeciwko Komisji, pkt 233 i przytoczone tam orzecznictwo).

³⁴⁸ W tym względzie należy przede wszystkim podnieść w odniesieniu do argumentacji skarżących dotyczącej kwalifikacji naruszenia oraz wysokości grzywien nałożonych w decyzjach dotyczących pewnych naruszeń ograniczających się do rynku jednego państwa członkowskiego, że poza tą ostatnią okolicznością skarżące nie podważają charakterystyki powołanych naruszeń, jeśli chodzi w szczególności o produkty,

przedsiębiorstwa i analizowane okresy. Ta argumentacja nie jest więc wystarczająca w celu wykazania rzekomego dyskryminacyjnego traktowania wobec nich.

- 349 Odnośnie do decyzji w sprawie 2003/569/WE skarżące powołują naruszenie zasady równego traktowania, opierając się na okoliczności, że grzywny nałożone na browary belgijskie, które dopuściły się naruszenia, były znacznie niższe od grzywien nałożonych w zaskarżonej decyzji, podczas gdy ani charakter naruszenia, ani warunki na rynkach objętych naruszeniem nie różnią się w sposób uzasadniający tę różnicę w wysokościach grzywien.
- 350 Należy przypomnieć w tym względzie, że Komisja ocenia wagę naruszenia na podstawie wielu elementów, które nie są ujęte na wiążącej lub wyczerpującej liście kryteriów podlegających uwzględnieniu, a poza tym nie jest zobowiązana do stosowania konkretnej formuły matematycznej, czy to w odniesieniu do całkowitej kwoty nałożonej grzywny, czy też jej poszczególnych elementów (zob. wyrok Sądu z dnia 13 stycznia 2004 r. w sprawie T-67/01 JCB Service przeciwko Komisji, Rec. s. II-49, pkt 187, 188 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 351 W tych okolicznościach bezpośrednie porównanie grzywien nałożonych na adresatów dwóch decyzji dotyczących odrębnych naruszeń pociąga za sobą ryzyko wypaczenia znaczenia szczególnych funkcji, jakie spełniają poszczególne etapy obliczania grzywny. Ostateczne kwoty grzywien odzwierciedlają bowiem szczególne okoliczności właściwe dla każdego kartelu, a także oceny właściwe dla danego przypadku.
- 352 Z całości powyższych rozważań wynika, że w odniesieniu do wysokości nałożonych grzywien sytuacja skarżących nie może być porównana z sytuacją przedsiębiorstw będących adresatami wcześniejszych powołanych decyzji.

353 W świetle tych rozważań należy oddalić element zarzutu oparty na naruszeniu zasady równego traktowania w świetle wcześniejszej praktyki decyzyjnej Komisji.

354 Po drugie, skarżące podnoszą, że Komisja zastosowała zróżnicowane traktowanie, wychodząc z błędnych przesłanek naruszenia zasad „rozsądnego charakteru”, równego traktowania i proporcjonalności, oraz nie opatrzyła swojej decyzji dostatecznym uzasadnieniem w tym względzie.

355 W tym względzie, po pierwsze, skarżące niesłusznie utrzymują, że Komisja zastosowała zróżnicowane traktowanie na podstawie rzeczywistego wpływu naruszenia na rynek wbrew wnioskowi znajdującemu się w motywie 452 zaskarżonej decyzji, zgodnie z którym wpływ ten nie został uwzględniony.

356 Argument skarżących opiera się bowiem na błędnym rozumieniu motywu 457 zaskarżonej decyzji, ograniczającego się do przypomnienia uwagi wyrażonej w pkt 1A akapit szósty wytycznych, zgodnie z którą w odniesieniu do naruszenia określonej wagi, w przypadku gdy w naruszeniu uczestniczy kilka przedsiębiorstw, jak w przypadku kartelu, może wystąpić potrzeba wyważenia ogólnej kwoty wyjściowej w celu ustalenia szczególnej kwoty wyjściowej uwzględniającej konkretną wagę naruszenia, a tym samym rzeczywisty wpływ zachowania o znamionach naruszenia każdego z przedsiębiorstw na konkurencję, w szczególności gdy istnieje znaczna dysproporcja w wielkości przedsiębiorstw popełniających naruszenie tego samego typu.

357 W przeciwieństwie do tego, co twierdzą skarżące, uwzględnienie „określonej wagi naruszenia, a tym samym rzeczywistego wpływu zachowania o znamionach naruszenia każdego z przedsiębiorstw na konkurencję” dotyczy podziału członków porozumienia na kategorie według rozmiaru, jaki miały na rynku w trakcie okresu odniesienia, i nie wymaga uwzględnienia wpływu naruszenia rozpatrywanego jako całość na rynek.

- 358 W przeciwieństwie do tego, co twierdzą skarżące, zastosowanie zróżnicowanego traktowania w oparciu o ten przepis nie wymaga uwzględnienia rzeczywistego wpływu naruszenia na rynek, a tym samym nie oznacza, że Komisja stwierdziła, że rozpatrywane naruszenie miało taki wpływ.
- 359 Z drugiej strony, podnosząc naruszenie zasad „rozsądnego charakteru” i równego traktowania w świetle tego, że InBev uzyskała zwolnienie z grzywny, skarżące ograniczają się do przedstawienia argumentacji, odrzuconej już w pkt 70–90 powyżej, opartej na rzekomo niejasnym i wewnętrznie sprzecznym charakterze oświadczenia InBev.
- 360 W odniesieniu do rzekomo niewystarczającego uzasadnienia zróżnicowanego traktowania należy zauważyć, że przesłanki istotnego wymogu proceduralnego, jakim jest obowiązek uzasadnienia sposobu obliczania grzywny, są, zgodnie z utrwalonym orzecznictwem, spełnione, jeśli Komisja wskaże w swej decyzji elementy oceny, które pozwoliły jej zmierzyć wagę i czas trwania naruszenia (zob. ww. w pkt 286 wyrok w sprawach połączonych *Limburgse Vinyl Maatschappij i in. przeciwko Komisji*, pkt 463 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 361 W niniejszym przypadku z motywu 458 zaskarżonej decyzji wynika, że celem ustalenia konkretnej kwoty wyjściowej odpowiadającej skarżącym Komisja odwołała się do ilości sprzedanego przez skarżące piwa w Niderlandach podczas ostatniego pełnego roku kalendarzowego naruszenia, to znaczy 1998 r. Skarżące zostały zaklasyfikowane do pierwszej kategorii pod względem względnego znaczenia dla rynku z tego względu, że sprzedana przez nie ilość piwa znacząco przewyższała sprzedaż innych browarów.
- 362 W zakresie, w jakim Komisja wskazała wielkość sprzedaży dokonanej przez skarżące w 1998 r. jako powód ich włączenia do pierwszej kategorii, nie można przyjąć twierdzenia skarżących dotyczącego naruszenia obowiązku uzasadnienia. W tym zakresie względy przedstawione w szczególności w motywie 458 zaskarżonej decyzji są wystarczające, by umożliwić skarżącym powzięcie wiedzy na temat uzasadnienia

zaskarżonej decyzji a Sądowi powzięcie wystarczających informacji celem wykonania kontroli (zob. podobnie wyrok Trybunału z dnia 22 maja 2008 r. w sprawie C-266/06 P Evonik Degussa przeciwko Komisji i Radzie, niepublikowany w Zbiorze, pkt 103).

³⁶³ Wreszcie należy zauważyć, że podejście Komisji w tym względzie jest całkowicie zgodne z kryteriami ustalonymi w wytycznych oraz w przytoczonym wyżej orzecznictwie, ponieważ wielkość sprzedaży przedsiębiorstw, które brały udział w naruszeniu w okresie odniesienia, stanowi użyteczną wskazówkę na temat ich znaczenia indywidualnego na rynku. Tym samym określenie kwoty wyjściowej wynikające z tego podejścia nie może jako takie prowadzić do naruszenia zasady proporcjonalności.

³⁶⁴ Biorąc pod uwagę powyższe, należy stwierdzić, że Komisja nie naruszyła zasad przywołanych przez skarżące, gdy ustaliła kwotę wyjściową i zastosowała zróżnicowane traktowanie, oraz nie uchybiła swemu obowiązkowi uzasadnienia w tym względzie.

³⁶⁵ Drugą część niniejszego zarzutu należy w efekcie oddalić.

— W przedmiocie części trzeciej, dotyczącej powiększenia kwoty grzywny tytułem skutku odstrasżającego

³⁶⁶ Skarżące podnoszą, że poprzez zastosowanie rozpatrywanego mnożnika Komisja naruszyła zasady równego traktowania, proporcjonalności i pewności prawa.

- 367 Należy przypomnieć, że przy określaniu kwoty grzywny Komisja winna uwzględniać jej odstraszący charakter (wyrok Trybunału z dnia 7 czerwca 1983 r. w sprawach połączonych od 100/80 do 103/80 *Musique Diffusion française i in. przeciwko Komisji*, Rec. s. 1825, pkt 106; wyrok Sądu z dnia 27 września 2006 r. w sprawie T-329/01 *Archer Daniels Midland przeciwko Komisji*, Zb.Orz. s. II-3255, pkt 63).
- 368 W tym względzie Komisja może między innymi wziąć pod uwagę rozmiar i gospodarcze znaczenie rozpatrywanego przedsiębiorstwa (zob. podobnie wyroki: ww. w pkt 367 w sprawie *Musique Diffusion française i in. przeciwko Komisji*, pkt 120; ww. w pkt 314 w sprawach połączonych *Dansk Rørindustri i in. przeciwko Komisji*, pkt 243).
- 369 Jednocześnie pkt 1A akapit czwarty wytycznych przewiduje, że konieczne jest uwzględnienie rzeczywistej ekonomicznej zdolności autora naruszenia do spowodowania znaczących szkód dla innych podmiotów działających na rynku, w szczególności konsumentów, i w zależności od tego ustalenie grzywny na takim poziomie, który zapewni odpowiednio odstraszący efekt.
- 370 W niniejszym przypadku w zgodzie z tymi uwagami Komisja wskazała, że należałoby ustalić kwotę grzywien na poziomie gwarantującym wystarczająco odstraszący efekt, biorąc pod uwagę rozmiar każdego z przedsiębiorstw (motyw 463 zaskarżonej decyzji).
- 371 W tym samym motywie Komisja utrzymała w mocy zastosowanie mnożnika 2,5 do kwoty wyjściowej w odniesieniu do skarżących, zważywszy na znaczące rozmiary Heineken, wynikające z dużego światowego obrotu w trakcie ostatniego roku obrotowego poprzedzającego wydanie zaskarżonej decyzji, dla którego były dostępne dane.

372 W tym względzie w odniesieniu do twierdzenia skarżących na temat mnożników zastosowanych we wcześniejszych decyzjach Komisji należy przypomnieć, że Komisji przysługuje zakres uznania przy ustalaniu wysokości grzywien w celu doprowadzenia do tego, ażeby zachowania przedsiębiorstw były zgodne z regułami konkurencji. Fakt, iż Komisja wymierzała już w przeszłości grzywny w określonej wysokości za określone rodzaje naruszeń, nie może pozbawić jej możliwości podwyższenia w każdym momencie tej wysokości, aby zapewnić realizację polityki konkurencji i aby wzmocnić odstraszający skutek grzywien (zob. wyrok Sądu z dnia 8 października 2008 r. w sprawie T-68/04 SGL Carbon przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. II-2511, pkt 49 i przytoczone tam orzecznictwo).

373 Tym samym okoliczność, że Komisja stosowała w swojej wcześniejszej praktyce decyzyjnej niższe mnożniki względem przedsiębiorstw o rozmiarach porównywalnych rozmiarem do Heinekena, nie może prowadzić do stwierdzenia nieproporcjonalnego i dyskryminującego charakteru rozpatrywanego powiększenia ani naruszenia zasady pewności prawa.

374 W odniesieniu do rzekomego naruszenia obowiązku uzasadnienia należy stwierdzić, że Komisja, odnosząc się po pierwsze, do konieczności ustalania wysokości grzywien na poziomie gwarantującym wystarczająco odstraszający skutek, a po drugie, do znaczącego rozmiaru Heinekena, wynikającego z dużej wielkości obrotu na świecie (motyw 463 zaskarżonej decyzji), przedstawiła wystarczająco pod względem prawnym elementy uwzględniane celem podwyższenia w celu odstraszania kwoty wyjściowej względem skarżących, pozwalając im w ten sposób poznać uzasadnienie tego podwyższenia, dokonanego w świetle ich szczególnej sytuacji, oraz powołać się na swe prawa, jak również pozwalając sądowni na wykonanie kontroli.

375 W ramach przedstawienia uzasadnienia wysokości grzywny Komisja nie jest bowiem zobowiązana wskazać liczby, które wytyczały, zwłaszcza jeśli chodzi o skutek odstraszający, korzystanie z jej zakresu uznania (zob. podobnie wyrok Trybunału

z dnia 16 listopada 2000 r. w sprawie C-279/98 P Cascades przeciwko Komisji, Rec. s. I-9693, pkt 39–48; wyrok Sądu z dnia 27 września 2006 r. w sprawie T-330/01 Akzo Nobel przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. II-3389, pkt 125).

376 Ponadto co do słusznie dokonanej oceny w świetle rozmiaru i znaczenia gospodarczego rozpatrywanego przedsiębiorstwa skarżące niesłusznie podnoszą, że Komisja, ustalając rozpatrywany mnożnik, była zobowiązana uwzględnić inne okoliczności, takie jak charakter naruszenia, jego rzekomy brak wpływu na rynek, okoliczność, że zakończono działania o znamionach naruszenia przed rozpoczęciem dochodzenia i że postępowanie administracyjne charakteryzowało się przewlekłością.

377 Biorąc powyższe pod uwagę, należy oddalić trzecią część niniejszego zarzutu.

— W przedmiocie części czwartej, dotyczącej powiększenia kwoty grzywny z uwagi na czas trwania naruszenia

378 W motywie 466 zaskarżonej decyzji Komisja stwierdziła, że Heineken uczestniczyła w naruszeniu co najmniej od dnia 27 lutego 1996 r. do dnia 3 listopada 1999 r., czyli przez trzy lata i osiem miesięcy. W rezultacie wyjściowa kwota grzywny została powiększona względem skarżących o 35%, czyli o 10% za każdy pełny rok naruszenia i o 5% za pozostały okres przekraczający pół roku.

379 Skarżące podważają tę ocenę, kwestionując twierdzenia Komisji odnośnie do dat początku i końca rozpatrywanego naruszenia.

380 Należy podnieść, że jak stwierdzono już w ramach badania zarzut siódmego w pkt 210–229 powyżej, Komisja słusznie ustaliła, że czas trwania naruszenia, jeśli chodzi o skarżące, odpowiadał okresowi pomiędzy dniem 27 lutego 1996 r. a dniem 3 listopada 1999 r. W tym względzie nie można podważać dokonanego przez Komisję powiększenia o 35% kwoty wyjściowej grzywny.

381 Tym samym czwarta część dotycząca czasu trwania naruszenia nie może mieć szans powodzenia.

— W przedmiocie rzekomego naruszenia zasady pewności prawa

382 Skarżące podnoszą, że określona przez Komisję wysokość grzywny nie była możliwa do przewidzenia, nawet w sposób przybliżony.

383 Należy przypomnieć, że zasada pewności prawa stanowi ogólną zasadę prawa Unii, która wymaga w szczególności, aby uregulowanie pociągające za sobą niekorzystne skutki dla jednostek było jasne i precyzyjne, a sposób jego stosowania był możliwy do przewidzenia dla podmiotów nim objętych (zob. wyrok Sądu z dnia 5 kwietnia 2006 r. w sprawie T-279/02 Degussa przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. II-897, pkt 66 i przytoczone tam orzecznictwo).

384 Konsekwencją tej zasady jest zasada legalności wykroczeń i kar, która wymaga, by ustawa w jasny sposób definiowała naruszenia i wymierzane za nie kary (ww. w pkt 362 wyrok w sprawie Evonik Degussa przeciwko Komisji i Radzie, pkt 39).

385 W tym względzie należy przypomnieć, że o ile art. 23 ust. 2 i 3 rozporządzenia nr 1/2003 pozostawia Komisji szeroki zakres uznania, o tyle ogranicza on korzystanie z niego, wprowadzając obiektywne kryteria, których musi ona się trzymać. I tak, po pierwsze, wysokość grzywny, jaka może zostać nałożona, ograniczona jest bezwzględnym pułapem wyrażonym cyfrowo w ten sposób, że maksymalna kwota grzywny, jaka może zostać wymierzona danemu przedsiębiorstwu, jest możliwa do określenia z wyprzedzeniem. Po drugie, korzystanie z tego zakresu uznania jest również ograniczone normami, które Komisja sama sobie nałożyła w wytycznych, a praktyka administracyjna Komisji jest zresztą poddana w całości kontroli sądu Unii. Uważny podmiot może w ten sposób, korzystając w razie potrzeby z porady prawnej, przewidzieć wystarczająco dokładnie metodę obliczania i rząd wielkości grzywien, jakie grożą mu za dane zachowanie, a okoliczność, że podmiot nie może z wyprzedzeniem znać dokładnej wysokości grzywny, jaką Komisja nałoży w każdym konkretnym wypadku, nie może stanowić naruszenia zasady legalności kar (zob. podobnie ww. w pkt 362 wyrok w sprawie Evonik Degussa przeciwko Komisji i Radzie, pkt 50–55).

386 Ponadto przedsiębiorstwa, wobec których toczy się postępowanie administracyjne mogące zakończyć się nałożeniem grzywny, muszą brać pod uwagę możliwość, że w każdej chwili Komisja zdecyduje podnieść wysokość grzywien w stosunku do poziomu stosowanego w przeszłości (ww. w pkt 314 wyrok w sprawach połączonych Dansk Rørindustri i in. przeciwko Komisji, pkt 229, 230). Okoliczność, że Komisja może w każdym momencie poddać weryfikacji ogólną wysokość grzywien w kontekście wdrażania innej polityki konkurencji, jest zatem racjonalnie możliwa do przewidzenia dla zainteresowanych przedsiębiorstw (zob. podobnie ww. w pkt 367 wyrok w sprawie Archer Daniels Midland przeciwko Komisji, pkt 48).

387 Uwagi te znajdują zastosowanie tym bardziej w niniejszym przypadku, w odniesieniu do bardzo poważnego, z uwagi na swój charakter, naruszenia, składającego się z zachowań, których niezgodność z prawem podnosiła Komisja wielokrotnie.

388 Tym samym nawet jeśli skarżące nie były w stanie poznać z wyprzedzeniem dokładnej wysokości grzywien, jakie Komisja przyjęła w niniejszym przypadku, ze względu między innymi na podniesienie ogólnego poziomu grzywien po tym, jak wystąpiły okoliczności mające znamiona naruszenia, to nie świadczy to o naruszeniu zasady pewności prawa i legalności kar, ponieważ jak stwierdzono w ramach badania niniejszego zarzutu, Komisja korzystała ze swego uznania, przestrzegając zarówno ram prawnych wytyczonych przez art. 23 ust. 2 i 3 rozporządzenia nr 1/2003, tak jak przepisy te zostały doprecyzowane przez orzecznictwo Trybunału i Sądu, jak i norm postępowania, które sama sobie narzuciła w wytycznych.

389 Niniejszy element zarzutu, jak również zarzut ósmy w całości należy w rezultacie oddalić jako bezzasadne.

W przedmiocie zarzutu dziewiątego, dotyczącego nieuwzględnienia okoliczności łagodzących

Argumenty stron

390 W pierwszej kolejności skarżące podnoszą, że okoliczność, iż data zaprzestania naruszenia została ustalona na 3 listopada 1999 r., podczas gdy kontrole Komisji zostały przeprowadzone dopiero w dniach 22 i 23 marca 2000 r., powinna być zostać uwzględniona przez Komisję celem złagodzenia podstawowej kwoty grzywny.

391 W następnej kolejności podnoszą, że nigdy nie podnosiły swoich cen w sektorze konsumpcji domowej podczas okresu naruszenia. Tym samym obwiniona koordynacja

nigdy nie została wprowadzona. Biorąc pod uwagę, że około 62% piwa sprzedaje się kanałem konsumpcji domowej, należy stwierdzić, że brak wykonania ustalono by dla największej części sprzedaży. Ponadto złożoność i nieprzezroczystość struktury sektora „horeca” czyniłaby niemożliwą realizację prawdziwego porozumienia czy prawdziwego porozumienia ograniczającego konkurencję.

392 Komisja zaprzecza argumentom skarżących.

Ocena Sądu

393 W ramach niniejszego zarzutu skarżące podnoszą zasadniczo, że Komisja naruszyła wytyczne poprzez niedostateczne uwzględnienie okoliczności łagodzących opartych, po pierwsze, na zaprzestaniu naruszenia przed pierwszymi działaniami oraz, po drugie, na niestosowaniu przedmiotowych niedozwolonych porozumień w praktyce.

394 Po pierwsze, odnośnie do pierwszej powołanej okoliczności, należy przypomnieć, że zgodnie z pkt 3 wytycznych kwota podstawowa grzywny ustalonej przez Komisję podlega obniżeniu między innymi wówczas, gdy obwinione przedsiębiorstwo zaprzestaje naruszenia od momentu pierwszych działań Komisji.

395 Przyznanie takiego obniżenia kwoty podstawowej grzywny jest związane z okolicznościami konkretnej sprawy, które mogą skłonić Komisję do odmowy przyznania obniżenia grzywny przedsiębiorstwu będącemu stroną bezprawnego porozumienia. W szczególności przyznanie korzyści płynących z uwzględnienia okoliczności łagodzącej w sytuacji, gdy przedsiębiorstwo jest stroną porozumienia ewidentnie

niezgodnego z prawem, jeżeli przedsiębiorstwo to wiedziało lub nie mogło nie wiedzieć, że owo porozumienie stanowiło naruszenie, mogłoby być dla przedsiębiorstw zachętą do kontynuowania tajnego porozumienia tak długo, jak to możliwe, z nadzieją, że ich zachowanie nigdy nie zostanie wykryte, wiedząc jednocześnie, że gdyby ich zachowanie zostało wykryte, mogłyby one skorzystać z obniżenia grzywny, zaprzestając naruszenia w tym właśnie momencie. Takie przyznanie pozbawiłoby nałożoną grzywnę wszelkiego skutku odstraszającego i godziłoby w skuteczność art. 81 ust. 1 WE (zob. wyrok Trybunału z dnia 9 lipca 2009 r. w sprawie C-511/06 P Archer Daniels Midland przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. I-5843, pkt 104, 105).

³⁹⁶ Chodzi bowiem o okoliczność łagodzącą, którą – mając na uwadze skuteczność art. 81 ust. 1 WE – należy interpretować ściśle w ten sposób, że jedynie szczególne okoliczności konkretnego przypadku mogą uzasadnić jej uwzględnienie (wyrok Sądu z dnia 27 września 2006 r. w sprawie T-59/02 Archer Daniels Midland przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. II-3627, pkt 337, 338).

³⁹⁷ W szczególności zaprzestanie naruszenia popełnionego umyślnie nie może być uznane za okoliczność łagodzącą, jeżeli zostało ono spowodowane interwencją Komisji (zob. ww. w pkt 396 wyrok z dnia 27 września 2006 r. w sprawie Archer Daniels Midland przeciwko Komisji, pkt 341 oraz przytoczone tam orzecznictwo).

³⁹⁸ Skarżące zatem na podstawie błędnej przesłanki podniosły argument a fortiori, wskazując, że tym bardziej należy uznać przedmiotową okoliczność łagodzącą w przypadku zaprzestania naruszenia przed pierwszymi działaniami Komisji.

³⁹⁹ Ponadto nawet przy założeniu, że te rozważania nie podlegają zastosowaniu z taką samą mocą w razie zaprzestania naruszenia z inicjatywy sprawcy przed pierwszymi działaniami Komisji, to niemniej jednak skorzystanie z okoliczności łagodzącej

w niniejszej sprawie byłoby zasadniczo nie na miejscu, zważywszy na umyślne zachowania, których niezgodność z prawem wielokrotnie potwierdziła Komisja.

- 400 Tym samym Komisja mogła słusznie podnieść w motywie 475 zaskarżonej decyzji, że odnośnie w niniejszym przypadku do naruszenia bardzo poważnego z uwagi na swój charakter i oczywiście bezprawnego faktu zaprzestania przez przedsiębiorstwo zarzucanego zachowania przed jakąkolwiek interwencją Komisji nie zasługuje na uwzględnienie jako okoliczność łagodząca.
- 401 Ponadto o ile skarżące podnoszą, że Komisja w przeszłości zajmowała odmienne stanowisko w odniesieniu do przedmiotowej okoliczności łagodzącej, o tyle należy przypomnieć, że zgodnie z utrwalonym orzecznictwem sam fakt uznawania przez Komisję w jej wcześniejszej praktyce decyzyjnej pewnych okoliczności faktycznych za okoliczności łagodzące do celów ustalenia wysokości grzywny nie oznacza, że Komisja jest zobowiązana do dokonania takiej samej oceny w późniejszej decyzji (ww. w pkt 316 wyrok z dnia 25 października 2005 r. w sprawie Groupe Danone przeciwko Komisji, pkt 395).
- 402 W świetle tych rozważań nie należy przyjmować argumentacji skarżących zmierzającej do uznania jako okoliczności łagodzącej zaprzestania ich bezprawnego zachowania przed pierwszą interwencją ze strony Komisji.
- 403 Po drugie, odnośnie do utrzymywanej okoliczności łagodzącej opartej na niestosowaniu porozumień w praktyce, należy sprawdzić, czy te powołane przez skarżące okoliczności są w stanie dowieść, iż w okresie, w trakcie którego skarżące przystąpiły do stanowiących naruszenie porozumień, rzeczywiście uchylały się od ich stosowania poprzez przyjęcie konkurencyjnej postawy na rynku lub iż przynajmniej wyraźnie i w znacznym stopniu naruszały zobowiązania mające na celu wprowadzenie tego kartelu w życie, do tego stopnia, iż zakłócały one samo funkcjonowanie tego kartelu

(zob. podobnie wyrok Sądu z dnia 15 marca 2006 r. w sprawie T-26/02 Daiichi Pharmaceutical przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. II-713, pkt 113).

⁴⁰⁴ W tym względzie Komisja podniosła w motywie 477 zaskarżonej decyzji, że żaden uczestnik nie wykazał uchylenia się od stosowania przedmiotowych porozumień, ponieważ sporadyczne niewykonanie nie oznacza „pełnego i całkowitego odrzucenia zawartych porozumień”.

⁴⁰⁵ Skarżące krytykują te rozważania, wskazując, że w segmencie konsumpcji domowej Heineken nigdy nie podwyższała swoich cen w okresie naruszenia oraz że w sektorze „horeca” struktura rynku jest tak złożona, że niemożliwe było doprowadzenie do prawdziwego porozumienia i a fortiori do jego zrealizowania.

⁴⁰⁶ W tym względzie opierają się one na załączonych do skargi sprawozdaniach ekonomicznych, z których w szczególności wynika, że ich ceny w segmencie konsumpcji domowej nie zostały podniesione w trakcie okresu naruszenia, że sektor ten charakteryzuje się konkurencją między browarami, istotnymi zmianami w udziałach w rynku, silną siłą nabywczą po stronie kupujących i wzrostem wielkości rabatów oraz że w odniesieniu do sektora „horeca” ich ceny nie wzrosły w 1996 r. i w 1997 r., ponieważ suma podwyżek cen w tym sektorze w okresie naruszenia była zresztą mniejsza w porównaniu do średniej podwyżek cen w dłuższym okresie, a struktura rynku doprowadziła do konkurencji w zakresie rozmieszczenia nowych i „uwolnionych” „horeca”, wraz z istotnymi zmianami w udziałach rynku między browarami.

- 407 Ponadto zarzucają Komisji, że nie zbadała właściwych danych, jeśli chodzi o ceny, a w szczególności nie dokonała oceny niestosowania porozumień w odniesieniu do każdego z przedsiębiorstw rozpatrywanych indywidualnie.
- 408 Komisja zaprzecza, by stwierdziła w zaskarżonej decyzji, że rozpatrywana zmowa doprowadziła do rzeczywistych podwyżek cen. Jej zdaniem okoliczność, że ustalono uczestnictwo skarżących w koordynacji cenowej, wystarczy, by odrzucić ich argument dotyczący niezastosowania rozpatrywanych uzgodnień.
- 409 Należy zauważyć, że nie można przyjąć tego argumentu Komisji. Mimo bowiem, że sama okoliczność, iż przedsiębiorstwo nie nadaje biegu niezgodnym z prawem uzgodnieniom, nie może zdjąć z niego odpowiedzialności, to chodzi tu jednak o kwestię, którą należy uwzględnić jako okoliczność łagodzącą w ramach ustalania wysokości grzywny.
- 410 Niemniej jednak w niniejszym przypadku należy zauważyć, że jak wynika z motywów 349–354 zaskarżonej decyzji i jak potwierdzono w ramach badania zarzutów piątego i szóstego powyżej, rozpatrywane naruszenie polegało na złożonym porozumieniu, wprowadzonym przez uzgodnienia i praktyki wpisujące się we wspólny plan kartelu, stosowanym przez długi okres i mającym na celu zachowanie status quo oraz zduszenie konkurencji. Jego uczestnicy koordynowali ceny i podwyżki cen piwa w Niderlandach, zwłaszcza w segmencie „horeca”, ograniczając obniżki, w segmencie konsumpcji domowej, jak również ceny piwa sprzedawanego pod marką dystrybutora. Zmowa pociągnęła za sobą również podział klientów, zarówno segmentu „horeca”, jak i w odniesieniu do piwa sprzedawanego pod marką dystrybutora – segmentu konsumpcji domowej. Uczestnicy wzmocnili swą pozycję w stosunku do klientów, czyli supermarketów w segmencie konsumpcji domowej i punktów sprzedaży w segmencie

„horeca”, regularnie i ściśle się konsultując i prowadząc negocjacje w sprawie wszystkich wrażliwych aspektów parametrów konkurencji celem uzyskania podwyżek cen lub co najmniej stabilizacji cen, jak również ograniczyli liczbę i skutki zmian browaru dokonywanych przez klientów w segmencie konsumpcji domowej.

411 Zważywszy na istnienie tego globalnego planu, wyrażającego się w ramach odbywanych potajemnie spotkań, umyślnie, w trakcie długiego okresu, należy stwierdzić, że okoliczności przedstawione przez skarżące, mające na celu zasadniczo wykazanie braku rzeczywistej podwyżki cen, nie wystarczą do wykazania, że uchyliły się od zastosowania wszystkich rozpatrywanych uzgodnień lub co najmniej, że jasno i w znaczny sposób ograniczyły zobowiązania mające na celu realizację tych uzgodnień w zakresie zakłócającym funkcjonowanie samego kartelu.

412 W odniesieniu do rzekomych poszlak konkurencyjnego zachowania w danych sektorach, wynikających z analiz ekonomicznych załączonych do skargi, czyli zmian w częściach rynku, wzrostu liczby wyśięgowania, jak również konkretnych okoliczności charakteryzujących strukturę rynku w sektorze „horeca”, czyli istnienia długoterminowych umów, należy zauważyć, że zakładając nawet, iż zostałyby wykazane, okoliczności te nie stanowią konkretnych poszlak działania konkurencyjnego mogącego zakłócić funkcjonowanie samych uzgodnień noszących znamiona zмовы, opisanych w pkt 410 powyżej, a tym samym nie zaprzeczają jako takie wprowadzeniu w życie rozpatrywanego porozumienia.

413 Wreszcie ponieważ skarżące powołują się na pewne wskazówki odnośnie do braku zrealizowania porozumień w niniejszej sprawie wyrażone w oświadczeniach dyrektorów InBev, wystarczy zauważyć, że wskazówki te ograniczają się do zwykłych twierdzeń, niewystarczających samych w sobie do wykazania, że nie zrealizowano kartelu lub że jego funkcjonowanie było zakłócone.

414 Mając na uwadze te rozważania, należy uznać, że skarżące nie wykazały istnienia okoliczności pozwalających uzasadnić skorzystanie z okoliczności łagodzącej opartej na niezastosowaniu bezprawnych porozumień w niniejszej sprawie.

415 W konsekwencji należy oddalić zarzut dziewiąty.

W przedmiocie zarzutu dziesiątego, opartego na wpływie zbyt długiego okresu trwania postępowania administracyjnego na kwotę grzywny

Argumenty stron

416 Skarżące podnoszą, że zbyt długi okres trwania postępowania administracyjnego doprowadził do określenia wyższej kwoty grzywny, dokonując bezpośrednio podwyższenia poziomu nakładanych przez Komisję grzywien w porównaniu okresem wcześniejszym. Zauważają one zwłaszcza, że gdyby wydano decyzję w rozsądnym terminie, kwota grzywny byłaby niższa.

417 Komisja zaprzecza argumentom skarżących.

Ocena Sądu

418 Z utrwalonego orzecznictwa wynika, że fakt, iż Komisja wymierzała już w przeszłości grzywny w określonej wysokości za określone rodzaje naruszeń, nie może pozbawić jej możliwości podwyższenia tej wysokości w granicach wyznaczonych

w rozporządzeniu nr 1/2003, jeśli jest to konieczne, aby zapewnić realizację polityki konkurencji. Przeciwnie, skuteczne stosowanie reguł konkurencji wymaga wręcz tego, by Komisja mogła w każdej chwili dostosować wysokość grzywien do potrzeb tej polityki (ww. w pkt 367 wyrok w sprawie *Musique Diffusion française i in.* przeciwko Komisji, pkt 109; ww. w pkt 314 wyrok w sprawach połączonych *Dansk Rørindustri i in.* przeciwko Komisji, pkt 169).

419 Mając na uwadze to orzecznictwo, skarżący nie może skutecznie podnosić, że jego kara mogłaby być niższa, gdyby Komisja wcześniej zakończyła postępowanie administracyjne, ponieważ podwyższyła ogólny poziom kar w toku postępowania administracyjnego (zob. podobnie wyrok Sądu z dnia 8 lipca 2008 r. w sprawie T-52/03 *Knauf Gips* przeciwko Komisji, niepublikowany w Zbiorze, pkt 486).

420 W świetle tych rozważań nie można uznać, iż czas trwania postępowania administracyjnego, choć był zbyt długi, miał wpływ na treść zaskarżonej decyzji z tego tylko względu, że Komisja w okresie jego trwania podwyższyła poziom grzywien.

421 Tym samym w niniejszym przypadku, mimo że Komisja przyznała na rozprawie, że podwyższyła ogólny poziom grzywien w 2005 r., czyli w toku przedmiotowego postępowania administracyjnego, okoliczności tej nie należy uwzględniać w ramach oceny wpływu nieprzestrzegania zasady rozsądnego terminu na treść zaskarżonej decyzji.

422 W konsekwencji nie można uwzględnić zarzutu dziesiątego.

W przedmiocie zarzutu jedenastego, dotyczącego poziomu obniżenia grzywny, jakie Komisja przyznała z uwagi na zbyt długi okres trwania postępowania administracyjnego

Argumenty stron

- 423 Skarżące podnoszą, że przyznane przez Komisję obniżenie grzywny o 100 000 EUR z uwagi na zbyt długi okres trwania postępowania administracyjnego jest zbyt małe w porównaniu z nałożoną kwotą grzywny.
- 424 Komisja wskazuje w odniesieniu do jednego ze swych uprawnień, względem którego przysługuje jej szeroki zakres swobodnego uznania, że z własnej inicjatywy skorzystała z możliwości obniżenia grzywny. Skarżące nie podniosły żadnego argumentu, który uzasadniałby dodatkowe obniżenie.

Ocena Sądu

- 425 Należy stwierdzić, że uchybienie proceduralne, nawet jeżeli nie jest w stanie doprowadzić do stwierdzenia nieważności decyzji, może uzasadniać obniżenie grzywny (zob. podobnie wyroki: ww. w pkt 48 w sprawie Baustahlgewerbe przeciwko Komisji, pkt 26–48; ww. w pkt 245 w sprawach połączonych *Nederlandse Federatieve Vereniging voor de Groothandel op Elektrotechnisch Gebied i Technische Unie przeciwko Komisji*, pkt 436–438).

426 Przekroczenie rozsądnego terminu może uzasadniać decyzję Komisji o obniżeniu kwoty grzywny na zasadzie słuszności, a możliwość przyznania takiej obniżki wpisuje się w ramy wykonywania przez Komisję przysługujących jej uprawnień (zob. podobnie ww. w pkt 286 wyrok w sprawie Technische Unie przeciwko Komisji, pkt 202–204).

427 W niniejszym przypadku Komisja postanowiła przyznać skarżącej obniżkę grzywny z tytułu „nierozsądnego” czasu trwania postępowania administracyjnego (motywy 498 i 499 zaskarżonej decyzji).

428 Skorzystanie z tego uprawnienia przez Komisję nie stoi na przeszkodzie, by Sąd w ramach przysługującego mu nieograniczonego prawa orzekania przyznał dodatkową obniżkę kwoty grzywny.

429 Tymczasem należy stwierdzić, że przyznana przez Komisję obniżka ryczałtowa o 100 000 EUR w żaden sposób nie uwzględnia kwoty grzywny nałożonej na skarżącą, wynoszącej przed tą obniżką 219 375 000 EUR, a w związku z tym nie stanowi obniżki sankcji, która mogłaby stanowić zadośćuczynienie za naruszenie wynikające z przekroczenia rozsądnego terminu postępowania administracyjnego.

430 W tym względzie skarżąca słusznie podnosi, że konsekwencje naruszenia zasady przestrzegania rozsądnego terminu nie zostały wystarczająco uwzględnione przez Komisję w odniesieniu do obniżenia kwoty grzywny.

431 Odnosnie do adekwatnego poziomu obniżenia sankcji należy niemniej jednak oddalić argument skarżących powołany po raz pierwszy w replice, zgodnie z którym gdy naruszenie zasady rozsądnego terminu stanowi fakt wywołujący szkodę w świetle

art. 288 akapit drugi WE, kwota szkody powinna być uwzględniana w ramach obniżenia kwoty grzywny.

432 Celem obniżenia kary w niniejszej sprawie jest naprawienie naruszenia zasady rozsądnego terminu i stąd obniżenie należy określić na odpowiednim poziomie w świetle kary nałożonej na skarżące. Niemniej jednak, wbrew żądaniom skarżących, obniżenia tego należy dokonać według zasad słuszności i nie trzeba poprzedzać go badaniem przesłanek dotyczących powstania odpowiedzialności pozaumownej Unii w rozumieniu art. 288 akapit drugi WE.

433 Tym samym ponieważ skarżące nie podniosły w skardze ani w replice żądań odszkodowawczych, nie ma konieczności wypowiedzania się w przedmiocie ich argumentu opartego na wysokości utrzymywanej szkody, powołując się na ewentualne oszacowanie wysokości grzywny, którą by na nie nałożono, gdyby Komisja zakończyła postępowanie w rozsądnym terminie, ani w przedmiocie ich argumentu opartego na istnieniu związku przyczynowego pomiędzy naruszeniem zasady rozsądnego terminu a rzeczoną szkodą.

434 Mając na uwadze okoliczności niniejszego przypadku, Sąd uważa w ramach przysługującego mu nieograniczonego prawa orzekania, że w celu przyznania skarżącej słusznego zadośćuczynienia ze względu na zbyt długi czas trwania postępowania wysokość rozpatrywanej obniżki powinna być podwyższona do 5% kwoty grzywny.

Wniosek w przedmiocie grzywny

435 W rezultacie zbadania zarzutów podniesionych przez skarżącą oraz skorzystania przez Sąd z przysługującego mu nieograniczonego prawa orzekania należy zmienić kwotę grzywny nałożonej na skarżącą, po pierwsze, ustalając kwotę wyjściową na

61 750 000 EUR zamiast 65 000 000 EUR, w konsekwencji stwierdzenia nieważności art. 1 zaskarżonej decyzji w zakresie, w jakim uwzględnia on element naruszenia polegający na sporadycznym uzgadnianiu warunków handlowych innych niż ceny, oferowanych konsumentom indywidualnym w sektorze „horeca” w Niderlandach (zob. powyżej pkt 201 i 202), oraz po drugie, podnosząc wysokość obniżki przyznanej z tytułu przekroczenia rozsądnego terminu postępowania do 5% ostatecznej kwoty grzywny w zamian za 100 000 EUR (zob. powyżej pkt 434).

⁴³⁶ W konsekwencji tej zmiany kwota grzywny zostaje obliczona poprzez przemnożenie wyjściowej kwoty grzywny przez 2,5 tytułem skutku odstrasżającego, podwyższenie następnie o 35% z uwagi na czas trwania naruszenia oraz obniżenie o 5% tej kwoty z tytułu przekroczenia rozsądnego terminu postępowania. W konsekwencji kwota grzywny nałożonej na skarżące zostaje ustalona na 197 985 937,50 EUR.

W przedmiocie kosztów

⁴³⁷ Zgodnie z art. 87 § 3 regulaminu postępowania przed Sądem, w razie częściowego tylko uwzględnienia żądań każdej ze stron Sąd może postanowić, że koszty zostaną rozdzielone albo że każda ze stron poniesie własne koszty.

⁴³⁸ W niniejszym przypadku ponieważ żądania skarżących zostały uznane częściowo za zasadne, Sąd uważa, że zgodnie ze słuszną oceną okoliczności niniejszego przypadku skarżące powinny pokryć dwie trzecie własnych kosztów, a także kosztów poniesionych przez Komisję, a Komisja powinna pokryć jedną trzecią własnych kosztów, a także kosztów poniesionych przez skarżące.

Z powyższych względów

SĄD (szósta izba w składzie powiększonym)

orzeka, co następuje:

- 1) **Stwierdza się nieważność art. 1 decyzji Komisji C (2007) 1697 z dnia 18 kwietnia 2007 r. dotyczącej postępowania na podstawie art. 81 [WE] (sprawa COMP/B/37.766 – Niderlandzki rynek piwa) w zakresie, w jakim Komisja Europejska stwierdziła w nim, że Heineken NV i Heineken Nederland BV uczestniczyły w naruszeniu polegającym na sporadycznym uzgadnianiu warunków handlowych innych niż ceny, oferowanych konsumentom indywidualnym w sektorze „horeca” w Niderlandach.**
- 2) **Kwota grzywny nałożonej solidarnie na Heineken i na Heineken Nederland w art. 3 lit. a) decyzji C (2007) 1697 zostaje ustalona na 197 985 937,50 EUR.**
- 3) **W pozostałym zakresie skarga zostaje oddalona.**
- 4) **Heineken i Heineken Nederland pokryją dwie trzecie kosztów własnych, a także dwie trzecie kosztów poniesionych przez Komisję Europejską.**

- 5) Komisja pokryje jedną trzecią własnych kosztów, a także jedną trzecią kosztów poniesionych przez Heineken i Heineken Nederland.**

Vadapalas

Dittrich

Truchot

Wyrok ogłoszono na posiedzeniu jawnym w Luksemburgu w dniu 16 czerwca 2011 r.

Podpisy

Spis treści

Okoliczności faktyczne leżące u podstaw sporu	II - 3376
Postępowanie administracyjne	II - 3377
Zaskarżona decyzja	II - 3379
Rozpatrywane naruszenie	II - 3379
Grzywna nałożona na skarżące	II - 3381
Przebieg postępowania i żądania stron	II - 3383
Co do prawa	II - 3384
W przedmiocie zarzutów piątego i szóstego, opartych odpowiednio na niedostatecznym charakterze dowodów naruszenia oraz braku istnienia porozumienia lub uzgodnionych praktyk w rozumieniu art. 81 ust. 1 WE	II - 3385
Argumenty stron	II - 3385
Ocena Sądu	II - 3387
— W przedmiocie oświadczenia InBev	II - 3391
— W przedmiocie innych dowodów	II - 3402
— W przedmiocie okoliczności faktycznych dotyczących ustaleń w zakresie, po pierwsze, uzgadniania cen i podwyżek cen piwa, a po drugie, sporadycznego uzgadniania podziału klientów	II - 3428
— W przedmiocie okoliczności faktycznych dotyczących stwierdzenia sporadycznego uzgadniania innych warunków handlowych oferowanych klientom indywidualnym w sektorze „horeca”	II - 3434
	II - 3503

— W przedmiocie zarzucanego naruszenia prawa i kwalifikacji okoliczności faktycznych	II - 3436
— Wniosek	II - 3442
W przedmiocie zarzutu siódmego, dotyczącego czasu trwania naruszenia	II - 3443
Argumenty stron	II - 3443
Ocena Sądu	II - 3444
— W przedmiocie ustalenia daty rozpoczęcia naruszenia	II - 3445
— W przedmiocie ustalenia daty zakończenia naruszenia	II - 3448
W przedmiocie zarzutu pierwszego, opartego na naruszeniu zasady dobrej administracji oraz art. 27 rozporządzenia nr 1/2003 w zakresie dotyczącym odmowy dostępu do odpowiedzi innych przedsiębiorstw na pismo w sprawie przedstawienia zarzutów	II - 3450
Argumenty stron	II - 3450
Ocena Sądu	II - 3451
W przedmiocie zarzutu drugiego, opartego na naruszeniu zasady dobrej administracji, „zasady staranności” oraz zasady kontradyktoryjności wynikającym z utrzymywanego braku bezstronnego i starannego dochodzenia	II - 3458
Argumenty stron	II - 3458
Ocena Sądu	II - 3459
W przedmiocie zarzutu trzeciego, opartego na naruszeniu domniemania niewinności ..	II - 3460
Argumenty stron	II - 3460
Ocena Sądu	II - 3461
W przedmiocie zarzutu czwartego, opartego na naruszeniu rozsądnego terminu	II - 3462
Argumenty stron	II - 3462
Ocena Sądu	II - 3463

— W przedmiocie czasu trwania postępowania administracyjnego	II - 3464
— W przedmiocie wpływu zbyt długiego okresu postępowania administracyjnego na legalność zaskarżonej decyzji	II - 3465
W przedmiocie zarzutu ósmego, opartego na naruszeniu art. 23 ust. 3 rozporządzenia nr 1/2003, wytycznych, zasad równego traktowania, pewności prawa i proporcjonalności oraz zasady „rozsądnego terminu”, jak również obowiązku uzasadnienia w zakresie określenia kwoty grzywny	II - 3468
Argumenty stron	II - 3468
Ocena Sądu	II - 3469
— W przedmiocie części pierwszej, opartej na błędnej ocenie wagi naruszenia	II - 3470
— W przedmiocie części drugiej, dotyczącej określenia wyjściowej kwoty oraz zastosowania zróżnicowanego traktowania	II - 3477
— W przedmiocie części trzeciej, dotyczącej powiększenia kwoty grzywny tytułem skutku odstrasżającego	II - 3482
— W przedmiocie części czwartej, dotyczącej powiększenia kwoty grzywny z uwagi na czas trwania naruszenia	II - 3485
— W przedmiocie rzekomego naruszenia zasady pewności prawa.	II - 3486
W przedmiocie zarzutu dziewiątego, dotyczącego nieuwzględnienia okoliczności łagodzących	II - 3488
Argumenty stron	II - 3488
Ocena Sądu	II - 3489
W przedmiocie zarzutu dziesiątego, opartego na wpływie zbyt długiego okresu trwania postępowania administracyjnego na kwotę grzywny	II - 3495
Argumenty stron	II - 3495
Ocena Sądu	II - 3495
	II - 3505

W przedmiocie zarzutu jedenastego, dotyczącego poziomego obniżenia grzywny, jakie Komisja przyznała z uwagi na zbyt długi okres trwania postępowania administracyjnego . .	II - 3497
Argumenty stron	II - 3497
Ocena Sądu.	II - 3497
Wniosek w przedmiocie grzywny	II - 3499
W przedmiocie kosztów	II - 3500